

بررسی و احصای سامانه‌های دولت الکترونیکی و هوشمند در قانون برنامه هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران و ارائه پیشنهادهای سیاستی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تاریخ انتشار:
۱۴۰۴/۷/۲۹

شماره مسلسل:
۲۱۰۸۶

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

عنوان گزارش:

بررسی و احصای سامانه‌های دولت الکترونیکی و هوشمند در قانون برنامه هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران و ارائه پیشنهادهای سیاستی

نوع گزارش: طرح و لایحه □، نظارتی □، راهبردی ■، پیش‌نویس قانون □

نام دفتر:

دفتر مطالعات مدیریت (گروه دولت الکترونیکی و مدیریت داده)

تهیه و تدوین کنندگان:

امیررضا صدری خواه شیخ‌آبادی، یحیی مرتب (گروه دولت الکترونیکی و مدیریت داده)

اظهار نظر کنندگان:

سیدمسعود شریفی (دفتر مطالعات انرژی، صنعت و معدن، گروه مخابرات و فناوری اطلاعات)، محمدعلی اشراقی جزی (دفتر مطالعات حقوقی و نهادهای سیاسی)

اظهار نظر کننده خارج از مرکز:

مسعود بنافی (هیئت علمی دانشگاه تهران)

ناظران علمی:

مهدی عبدالحمید، حسین اصلی‌پور

گرافیک و صفحه آرایی:

سیده فاطمه ابوطالبی

ویراستار ادبی:

مزگان کاظمی

واژه‌های کلیدی:

- دولت الکترونیکی و هوشمند
- برنامه هفتم پیشرفت
- سامانه‌های برنامه هفتم پیشرفت

تاریخ شروع مطالعه:

۱۴۰۳/۱۱/۱

فهرست مطالب

چکیده.....	۷
خلاصه مدیریتی.....	۸
۱. مقدمه.....	۹
۲. پیشینه پژوهش.....	۱۱
۲-۱. سوابق مطالعاتی.....	۱۱
۲-۲. سوابق تقنینی به همراه آسیب شناسی.....	۱۴
۳. تحول دیجیتال و نقش دولت الکترونیکی در حکمرانی نوین.....	۱۵
۳-۱. عصر دیجیتال و ضرورت دولت الکترونیکی.....	۱۶
۳-۲. حکمرانی داده به عنوان زیربنای اعتماد و شفافیت.....	۱۶
۳-۳. سامانه های دولت الکترونیکی و کاربردهای عملی.....	۱۷
۴. وضعیت سامانه ها در برنامه هفتم.....	۱۸
۴-۱. دسته بندی براساس انواع سیستم.....	۲۱
۴-۲. دسته بندی براساس قوا.....	۲۷
۴-۳. دسته بندی براساس تکلیف قانون برنامه هفتم.....	۳۱
۴-۴. دسته بندی براساس هدف سامانه ها، پایگاه ها، درگاه ها و سایر در قانون برنامه هفتم.....	۳۴
۵. تحلیل سامانه های برنامه هفتم.....	۳۷
۵-۱. تحلیل براساس حوزه خدمات.....	۳۷
۵-۲. ارتباط سامانه های شناسایی شده با ماده (۱۰۷) قانون برنامه هفتم پیشرفت.....	۴۱
۵-۳. ارتباط سامانه ها با یکدیگر.....	۴۵
۶. جمع بندی و پیشنهادها.....	۴۶
۶-۱. نتیجه گیری.....	۴۶
۶-۲. پیشنهادها.....	۴۶
۷. پیوست.....	۵۰
منابع و مأخذ.....	۶۵

فهرست جداول

جدول ۱. تحلیل پیشینه پژوهشی.....	۱۲
جدول ۲. تحلیل پیشینه تقنینی.....	۱۴
جدول ۳. ویژگی‌های سه مفهوم سامانه، پایگاه و درگاه.....	۱۹
جدول ۴. مهم‌ترین سامانه‌هایی که شرکت‌های تولیدی و بازرگانی ملزم به تعامل با آنها هستند.....	۲۰
جدول ۵. لیست «سامانه‌ها» در قانون برنامه هفتم پیشرفت.....	۲۲
جدول ۶. لیست «پایگاه‌ها» در قانون برنامه هفتم پیشرفت.....	۲۵
جدول ۷. لیست «درگاه‌ها» در قانون برنامه هفتم پیشرفت.....	۲۶
جدول ۸. لیست دیگر سامانه‌ها در قانون برنامه هفتم پیشرفت.....	۲۷
جدول ۹. پیشنهاد توصیه سیاستی ویژه گزارش‌های راهبردی / نظارتی.....	۴۸
جدول ۱۰. لیست مواد قانونی سامانه‌ها، پایگاه‌ها، درگاه‌ها و... در قانون برنامه هفتم پیشرفت.....	۵۰

فهرست شکل‌ها

شکل ۱. انواع سامانه‌های دولت الکترونیکی.....	۲۲
شکل ۲. نمودار لیست سامانه‌های قوه مجریه براساس قانون برنامه هفتم پیشرفت.....	۲۸
شکل ۳. نمودار لیست سامانه‌های قوه مجریه براساس قانون برنامه هفتم پیشرفت.....	۲۹
شکل ۴. نمودار لیست سامانه‌های قوه مجریه براساس قانون برنامه هفتم پیشرفت.....	۳۰
شکل ۵. نمودار سامانه‌های مرتبط با قوه قضائیه در قانون برنامه هفتم.....	۳۱
شکل ۶. نمودار موارد ایجاد و راه‌اندازی سامانه‌ها، پایگاه‌ها و درگاه‌ها در قانون برنامه هفتم پیشرفت.....	۳۲
شکل ۷. نمودار تکالیف «بارگذاری اطلاعات در سامانه‌ها، پایگاه‌ها، درگاه‌ها و سایر» در قانون برنامه هفتم پیشرفت.....	۳۳
شکل ۸. نمودار تکالیف «اخذ و صدور مجوز از طریق سامانه‌ها، پایگاه‌ها، درگاه‌ها و سایر» در برنامه هفتم پیشرفت.....	۳۳
شکل ۹. نمودار تکالیف «توسعه سامانه‌ها، پایگاه‌ها، درگاه‌ها و سایر» در قانون برنامه هفتم پیشرفت.....	۳۴
شکل ۱۰. نمودار تکالیف «ارتقا و توسعه سطح تصمیم‌گیری، شفافیت، کنترل و نظارت سامانه‌ها» در قانون برنامه هفتم پیشرفت.....	۳۵
شکل ۱۱. نمودار تکالیف «تقویت و توسعه زیرساخت‌ها» در خصوص سامانه‌های قانون برنامه هفتم پیشرفت.....	۳۶
شکل ۱۲. نمودار تکالیف «بهبود ارائه خدمات از طریق هوشمندسازی» در قانون برنامه هفتم پیشرفت.....	۳۶

بررسی و احصای سامانه‌های دولت الکترونیکی و هوشمند در قانون برنامه هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران و ارائه پیشنهادهای سیاستی

DOI: [10.22034/report.mrc.2025.1404.33.7.21086](https://doi.org/10.22034/report.mrc.2025.1404.33.7.21086)

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی جایگاه دولت الکترونیکی و هوشمند از نگاه سامانه‌ها در قانون برنامه هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران انجام شده است. در این قانون، به‌ویژه در مواد (۱۰۴) و (۱۰۷)، تحقق دولت الکترونیکی به‌عنوان یکی از محورهای اصلی توسعه با رویکرد ارتقای کارایی، شفافیت و بهبود دسترسی به خدمات عمومی مورد تأکید قرار گرفته است. مطالعه حاضر با شناسایی و تحلیل سامانه‌ها، پایگاه‌ها و درگاه‌های مرتبط، آنها را براساس سیستم، قوا، تکالیف قانونی و اهداف طبقه‌بندی کرده و حوزه‌های متنوعی از خدمات قضایی، سلامت، اقتصادی، اجتماعی و حکمرانی را پوشش داده است. همچنین، ابهامات موجود در بند «ت» ماده (۱۰۷) شامل تعریف سامانه‌های ملی، فرابخشی و ستادی و دامنه الزام به مجوز توسعه، به‌عنوان چالش اساسی شناسایی شده و راهکارهایی در این زمینه، نظیر شفاف‌سازی و ابهام‌زدایی از عبارات «سامانه‌های فرابخشی و ستادی» در این ماده، یکپارچه‌سازی سازوکارهای نظارتی جهت نظارت بر پیشبرد سامانه‌های متعدد مطرح در برنامه هفتم پیشرفت و استفاده مناسب از عبارات دقیق «سامانه، پایگاه، درگاه و...» در متون قانونی، پیشنهاد شده است.

■ بیان/شرح مسئله

برنامه هفتم پیشرفت به‌عنوان یکی از مهم‌ترین اسناد راهبردی کشور، نقشی تعیین‌کننده در ترسیم مسیر پیشرفت ملی و تحقق اهداف کلان اقتصادی، اجتماعی و فناورانه ایفا می‌کند. در این میان، دولت الکترونیکی به‌عنوان یکی از ارکان اساسی برنامه هفتم پیشرفت، جایگاهی ویژه دارد؛ چرا که تحقق حکمرانی هوشمند، شفافیت، تسهیل خدمات‌رسانی عمومی و افزایش بهره‌وری نظام اداری کشور به میزان قابل توجهی به توسعه و کارآمدی این حوزه وابسته است. با وجود این جایگاه راهبردی، تاکنون نقشه‌ای جامع از سامانه‌ها، پایگاه‌ها و درگاه‌های دولت الکترونیکی در چارچوب برنامه هفتم پیشرفت ارائه نشده است. این خلأ موجب بروز چالش‌های متعدد در نظام اداری و مانعی جدی در مسیر تحول دیجیتال کشور شده است. از مهم‌ترین این چالش‌ها می‌توان به **تعدد سامانه‌ها و وجود سامانه‌های موازی** اشاره کرد؛ به‌گونه‌ای که در برخی حوزه‌ها، کاربران برای انجام یک فعالیت واحد ناگزیر به استفاده از چندین سامانه هستند. این مسئله نه‌تنها موجب اتلاف منابع و زمان می‌شود، بلکه کارآمدی خدمات الکترونیکی را نیز زیر سؤال می‌برد.

علاوه بر این، **ابهام در تعیین متولی برخی سامانه‌ها و نیز ابهام در گستره و سطح کاری** آنها از دیگر موانع مهم محسوب می‌شود که به سردرگمی سازمان‌ها و شهروندان انجامیده و مانع یکپارچگی در نظام خدمات‌رسانی الکترونیکی کشور شده است. این شرایط در نهایت، موجب کاهش اعتماد عمومی به سامانه‌های دولت الکترونیکی و ناکامی نسبی سیاست‌های تحول دیجیتال شده است. از این رو، ضرورت مطالعه، تحلیل و بررسی جامع سامانه‌های دولت الکترونیکی در بستر برنامه هفتم پیشرفت امری اجتناب‌ناپذیر است. این پژوهش سعی می‌کند با شناسایی چالش‌های موجود، ارائه چارچوبی منسجم برای یکپارچه‌سازی و بهینه‌سازی سامانه‌ها، زمینه‌ساز ارتقای کیفیت خدمات، افزایش شفافیت و تحقق واقعی دولت هوشمند در کشور باشد.

■ نقطه‌نظرات / یافته‌های کلیدی

تحقق دولت الکترونیکی در برنامه هفتم پیشرفت به‌عنوان یکی از اهداف راهبردی (مواد (۱۰۴) و (۱۰۷)) تعیین شده است. این موضوع برای مدیران به‌معنای آن است که بخش مهمی از موفقیت برنامه هفتم، وابسته به توانایی نهادهای اجرایی در دیجیتالی‌سازی خدمات، افزایش شفافیت و تسهیل دسترسی عمومی خواهد بود. بنابراین، دولت الکترونیکی دیگر یک پروژه جانبی نیست، بلکه رکن اصلی توسعه محسوب می‌شود. پژوهش حاضر نشان داد که سامانه‌ها و زیرساخت‌های الکترونیکی را می‌توان در چهار بعد اصلی طبقه‌بندی کرد:

– **بعد اول براساس سیستم:** در قانون، از سیستم‌های دولت الکترونیکی با عباراتی همچون سامانه، پایگاه، درگاه و سایر یاد شده است. بیشترین تعداد در این زمینه برای «سامانه‌ها» بوده است.

– **بعد دوم براساس قوا:** براساس این بعد سامانه‌ها و سیستم‌های شناسایی شده در قانون به دو قوه مجریه و قضائیه مرتبط شده‌اند که قانون برای هر کدام از آنها تکلیفی برای دستگاه‌های زیرمجموعه هر قوه آورده است.

– **بعد سوم براساس تکالیف قانونی:** قانون، احکامی از جمله ایجاد سامانه، بارگذاری اطلاعات، صدور مجوز و توسعه سامانه‌ها را برعهده هر یک از دستگاه‌های اجرایی قرار داده است. این بدان معناست که هر دستگاه باید نقشه راه عملیاتی و شاخص‌های پاسخ‌گویی مشخص داشته باشد.

– **بعد چهارم براساس اهداف:** سامانه‌ها، پایگاه‌ها، درگاه‌ها و سایر سیستم‌های دولت الکترونیکی در قانون برنامه هفتم را می‌توان در قالب اهداف چهارگانه شامل شفافیت و نظارت، توسعه زیرساخت‌ها، هوشمندسازی خدمات و تقویت حکمرانی تقسیم‌بندی کرد.

این موضوع بیان‌کننده این است که موفقیت صرفاً در ایجاد سامانه‌ها خلاصه نمی‌شود، بلکه باید کارکرد واقعی سامانه‌ها در تحقق اهداف توسعه‌ای سنجیده شود.

همچنین یافته‌ها نشان می‌دهد که سیستم‌های دولت الکترونیکی حوزه‌های متنوعی از جمله قضایی و حقوقی، بهداشت و سلامت، اقتصادی و بازرگانی، رفاهی، اجتماعی و فرهنگی، خدمات شهری و محیط‌زیست و همچنین حکمرانی اداری را پوشش می‌دهد.

■ پیشنهاد راهکارهای تقنینی، نظارتی یا سیاستی

در مسیر اجرای برنامه هفتم توسعه، وجود ابهامات در مفاهیمی چون «سامانه‌های ملی»، «سامانه‌های فرابخشی» و «سامانه‌های ستادی» و همچنین تفاوت کارکردی «سامانه» و «پایگاه»، می‌تواند موجب برداشتهای متعارض و ایجاد مشکلات اجرایی شود. برای رفع این نارسایی، تدوین آیین‌نامه‌های اجرایی شفاف، استفاده از استفساریه و همچنین تهیه یک واژه‌نامه ملی دولت الکترونیکی با بهره‌گیری از استانداردهای بین‌المللی و مشارکت متخصصان ضروری است. علاوه بر آن، با توجه به نقش کلیدی قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی، تمامی سامانه‌های دولت باید به صورت یکپارچه مورد پایش و نظارت قرار گیرند تا از موازی‌کاری و تداخل جلوگیری و انسجام نهادی تقویت شود.

در حوزه معماری و تعامل‌پذیری، فقدان معماری کلان دولت الکترونیکی از مهم‌ترین چالش‌هاست. از این رو، تدوین معماری مرجع دولت الکترونیکی و الزام دستگاه‌ها به تهیه نقشه معماری سازمانی با تأیید وزارت ارتباطات باید به‌عنوان پیش‌نیاز قانونی مدنظر قرار گیرد. همچنین کارگروه تعامل‌پذیری دولت الکترونیکی باید استاندارد تبادل داده را تدوین کند و اتصال سامانه‌ها صرفاً در چارچوب این استاندارد انجام گیرد. تقویت مرکز ملی تبادل اطلاعات (NIX) و تعریف شاخص «درصد خدمات متصل‌شده به NIX» نیز برای پایش سطح تعامل‌پذیری دستگاه‌ها حیاتی است. از منظر کیفیت خدمات، باید «تجربه کاربر» و رضایت شهروندان به‌طور رسمی به‌عنوان معیار کلیدی در ارزیابی سامانه‌ها لحاظ شود. سهولت استفاده، سرعت ارائه خدمات و دسترسی‌پذیری برای گروه‌های خاص باید محور ارزیابی باشد و در حوزه احراز هویت نیز به‌جای اتکا صرف به سیم‌کارت، رویکردهای متنوع‌تری همچون احراز هویت چند عاملی و فناوری‌های بیومتریک به‌کار گرفته شود.

از سوی دیگر، بهره‌گیری از ظرفیت‌های سازمان نظام صنفی رایانه‌ای کشور و تشکلهای تخصصی در کنار استفاده از مدل‌های مشارکت عمومی-خصوصی (PPP) می‌تواند به توسعه سامانه‌های ملی و کاهش فشار بر بودجه عمومی کمک کرده و انگیزه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی را افزایش دهد. همچنین ایجاد روش‌های پایدار تأمین مالی برای سامانه‌ها اهمیت ویژه دارد؛ به‌ویژه از طریق پیش‌بینی درآمد اختصاصی خدمات الکترونیکی و تخصیص بخشی از صرفه‌جویی‌های اداری دستگاه‌ها به نگهداری و ارتقای سامانه‌ها. در تکمیل این رویکرد، ارائه بخشی از خدمات دولت از طریق رابط‌های باز (Open API) می‌تواند هم بار دولت را کاهش دهد و هم زمینه‌ساز رشد اکوسیستم‌های نوآورانه به‌ویژه در حوزه فناوری‌های مالی و دولتی شود.

۱. مقدمه

فناوری اطلاعات و ارتباطات اکنون به‌عنوان یک زیرساخت اساسی و بنیادین برای عملکرد جوامع مدرن شناخته می‌شود و نقشی محوری در ابعاد مختلف زندگی فردی و ملی ایفا می‌کند. به‌عبارتی، فناوری اطلاعات و ارتباطات نه تنها ابزاری برای تسهیل ارتباطات است، بلکه به‌مثابه یک عامل راهبردی در توسعه پایدار تلقی می‌شود [۲]. جهان معاصر با شتاب فزاینده‌ای به سوی دیجیتالی شدن فراگیر در حال حرکت است؛ این روند به‌گونه‌ای است که فقدان برخورداری از دسترسی مناسب به فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌تواند به انزوای دیجیتال، نابرابری فرصت‌ها و عقب‌ماندگی اجتماعی-اقتصادی منجر شود [۲].

در دنیای امروز، فناوری اطلاعات به یکی از زیربناهای بنیادین در طراحی و اجرای برنامه‌های توسعه‌ای کشورها تبدیل شده است. امروزه نقش فناوری اطلاعات نه تنها به عنوان ابزار پشتیبان، بلکه به عنوان محرک اصلی توسعه پایدار، رشد اقتصادی، عدالت اجتماعی و بهبود کیفیت زندگی تبیین می‌شود [۳]. در ایران نیز، قانون «برنامه هفتم پیشرفت»، برنامه پنج‌ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نظام جمهوری اسلامی ایران است که از ابتدای سال ۱۴۰۳ تا پایان سال ۱۴۰۷ اجرا خواهد شد. برنامه‌های توسعه‌ای در ایران برای هدایت توسعه و پیشرفت کشور در جهات مختلف تدوین می‌شوند و این برنامه‌ها پایه‌های اصلی برای بودجه‌بندی و سیاستگذاری‌های دولت به شمار می‌روند [۴]. یکی از محورهای اصلی برنامه هفتم پیشرفت موضوع دولت الکترونیکی و سامانه‌های مرتبط با آن است. دولت الکترونیکی به معنای استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی برای ارائه خدمات عمومی، افزایش شفافیت و بهبود تعامل دولت با شهروندان تعریف می‌شود. استفاده از سیستم‌های دولت الکترونیکی و دیجیتالی شدن فرایندهای دولتی نه تنها امکان سوءاستفاده از قدرت را محدود می‌کند، بلکه دسترسی عمومی به داده‌ها و اطلاعات را افزایش می‌دهد و بدین ترتیب زمینه را برای نظارت عمومی و پاسخ‌گویی بیشتر دولت‌ها فراهم می‌سازد [۵].

افزون بر این، در چارچوب دولت الکترونیکی، مزایایی نظیر ارتقای بهره‌وری در ارائه خدمات عمومی، کاهش ساختارهای بوروکراتیک و بهبود دسترسی همگانی به خدمات دولتی به صورت برخط و در تمام ساعات شبانه‌روز مطرح می‌شود. همچنین، به کارگیری فرایندهای خودکار و قابل رهگیری، بستر مناسبی برای افزایش شفافیت در حوزه‌هایی همچون تخصیص بودجه، انجام معاملات دولتی و تصمیم‌گیری‌های راهبردی فراهم می‌سازد [۵].

دولت الکترونیکی در سیاست‌های کلان و برنامه‌های تحول اداری جمهوری اسلامی ایران به عنوان یکی از محورها و جهت‌گیری‌های راهبردی مورد تأکید قرار گرفته است. در اسنادی مانند قانون «مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی»، بند «ت» ماده (۱۰۷) قانون برنامه هفتم پیشرفت، مصوبه «نقشه راه دولت هوشمند» و برنامه «اصلاح نظام اداری دولت چهاردهم»، توسعه دولت الکترونیکی به مثابه ابزاری بنیادین برای ارتقای کارآمدی، شفافیت، پاسخ‌گویی و تحول ساختاری در نظام اداری کشور معرفی شده است. این رویکرد، بر عبور از ساختارهای سنتی و حرکت به سوی حکمرانی هوشمند و فناوری‌محور تأکید دارد. در متن قانون برنامه هفتم پیشرفت، ۴۶ مرتبه در مواد قانونی برای موضوع‌هایی چون ایجاد سامانه‌ها، توسعه پایگاه‌های اطلاعاتی، ثبت و نگهداری داده‌ها و تبادل اطلاعات به قانون «مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی» اشاره شده است. این فراوانی ارجاع، بیانگر جایگاه محوری این قانون در تنظیم سیاست‌ها و چارچوب‌های حاکم بر سامانه‌های اطلاعاتی دولت الکترونیکی است. در مسیر تحقق دولت هوشمند نیز، مواد (۲، ۳، ۴ و ۱۷) «نقشه راه دولت هوشمند» به عنوان اجزای بنیادین، ابعاد گوناگون تحول دیجیتال در نظام اداری کشور را پوشش می‌دهند. ماده (۲) با تأکید بر یکپارچه‌سازی زنجیره ارائه خدمات از طریق فناوری، سه هدف کلیدی را دنبال می‌کند: تسهیل فرایند خدمت‌رسانی به شهروندان و کسب‌وکارها با استفاده از ابزارهای دیجیتال، ارتقای مشارکت عمومی در بلوغ خدمات دولتی و توسعه داده‌محوری در تصمیم‌سازی‌های کلان. در ادامه، ماده (۳) به طور مشخص به الکترونیکی‌سازی کامل خدمات و تعاملات دولتی می‌پردازد. از سوی دیگر، مواد (۶ و ۱۷) با تمرکز بر هماهنگی بین‌دستگاهی و حذف موازی‌کاری، ابعاد ساختاری و نهادی دولت الکترونیکی را تقویت می‌کنند. علاوه بر این، در «برنامه اصلاح نظام اداری دولت چهاردهم»، توسعه دولت هوشمند اهدافی را مدنظر دارد که تعدادی از این اهداف عبارت است از: نخست، اصلاح روش‌ها و فرایندهای انجام کار برای بهبود کیفیت خدمت‌رسانی و افزایش کارآمدی نظام اداری؛ دوم، الکترونیکی‌سازی کامل معاملات و خدمات دولتی با هدف حذف مراجعات حضوری و سوم، هوشمندسازی خدمات دولت. این محورها به عنوان اهداف کلیدی در مسیر تحقق دولت هوشمند، جهت‌گیری اصلی تحول در نظام اداری را تعیین می‌کنند.

همچنین بند «ت» ماده (۱۰۷) قانون برنامه هفتم پیشرفت، دستگاه‌های اجرایی و نهادهای دولتی را موظف می‌کند تا در راستای برنامه تحول دیجیتال خود، طراحی و راهبری سامانه‌های مشترک در واحدهای ستادی وزارتخانه‌ها را به صورت متمرکز انجام دهند و از ایجاد سامانه‌های متعدد و موازی خودداری کنند. هدف این بند قانونی، ارتقای یکپارچگی اطلاعاتی، کاهش هزینه‌های توسعه سامانه و جلوگیری از اتلاف منابع در سطح ملی است. در تبصره این بند، مکانیزم نظارتی مشخصی برای جلوگیری از راه‌اندازی سامانه‌های تکراری و غیرضروری وضع شده است. براساس آن، ایجاد هر سامانه جدید که گستره‌ای ملی یا فرابخشی داشته باشد، تنها با مجوز وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات امکان‌پذیر است و باید با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی همراه باشد.

در قوانین و اسناد بالادستی جمهوری اسلامی ایران، موضوع دولت الکترونیکی و نظام یکپارچه داده و سامانه‌های دیجیتال همواره به‌عنوان یکی از ارکان کلیدی تحول در نظام حکمرانی مطرح بوده است. در راستای تحقق اهداف مزبور، برنامه هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران تأکید ویژه‌ای بر گسترش و بهبود سامانه‌های دولت الکترونیکی دارد. با وجود تلاش‌های صورت گرفته در دوره‌های پیشین برای ایجاد زیرساخت‌های دیجیتال، یکی از چالش‌های اساسی موجود، تعدد سامانه‌ها و نبود یکپارچگی کارآمد میان آنهاست. این پراکندگی سامانه‌ها نه تنها به موازی‌کاری بلکه موجب کاهش بهره‌وری خدمات الکترونیکی دولت منجر شده است. از این رو، بررسی وضعیت موجود، شناسایی سامانه‌ها و چالش‌های آنها و ارائه تحلیلی در مورد سامانه‌های دولت الکترونیکی ضرورتی اجتناب‌ناپذیر به‌شمار می‌رود تا با افزایش شفافیت و بهبود رضایت‌مندی عمومی، مسیر توسعه دیجیتال کشور هموارتر شود. هدف این پژوهش، شناسایی سامانه‌های پیش‌بینی شده در قانون برنامه هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران و بررسی جامع چالش‌ها و موانع موجود در مسیر بهره‌برداری از آنهاست. این تحقیق در نهایت می‌کوشد با ارائه تحلیل‌های دقیق، به تصمیم‌گیران و سیاستگذاران در بهبود اجرای برنامه هفتم پیشرفت و تحقق اهداف توسعه‌ای کشور یاری رساند. در راستای انجام این پژوهش، قانون برنامه هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران به‌همراه سایر اسناد بالادستی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. در این راستا، ابتدا مفاد قانون برنامه هفتم که به سامانه‌های الکترونیکی و دولت الکترونیکی اشاره دارد، به‌صورت جامع بررسی و سامانه‌ها، پایگاه‌ها و درگاه‌های مرتبط به خدمات الکترونیکی استخراج شد. سپس با تحلیل محتوای جمع‌آوری شده وضعیت موجود سامانه‌ها شناسایی شد. در ادامه، با استفاده از داده‌های به‌دست آمده، چالش‌های سامانه‌ها، پایگاه‌ها و درگاه‌ها تحلیل شد تا تصویری روشن از وضعیت ارائه خدمات الکترونیکی به‌دست آید.

۲. پیشینه پژوهش

۲-۱. سوابق مطالعاتی

در جدول ذیل، تحلیل پیشینه پژوهشی مرتبط با موضوع دولت الکترونیکی در ایران مورد بررسی قرار گرفته است. این تحلیل شامل مطالعه و مقایسه پژوهش‌های انجام شده در حوزه‌هایی مانند زیست‌بوم سامانه‌های بخش عمومی، پروژه‌های اولویت‌دار دولت الکترونیکی، الزام‌های هوشمندسازی و سامانه‌های الکترونیکی است. هدف اصلی از تدوین این جدول، بررسی پژوهش‌های انجام شده در حوزه مطالعه حاضر است.

جدول ۱. تحلیل پیشینه پژوهشی

ردیف	عنوان گزارش	سال انتشار	شماره مسلسل	نام دفتر	توضیحات
۱	تحلیل وضعیت موجود سامانه‌های اطلاعات اقتصادی [۶]	۱۳۹۴	۱۴۶۹۶	مطالعات اقتصادی	گزارش مزبور با هدف، ارائه تصویری از وضعیت موجود سامانه‌های اطلاعات اقتصادی کشور انجام شده است. برخی از یافته‌های بررسی این گزارش به شرح ذیل است: ۱. ایجاد شفافیت اطلاعات مبتنی بر سامانه‌ها، محاسن منحصر به فردی با خود به دنبال دارد، که مهم‌ترین آنها، بازدارندگی نظام‌مند از وقوع جرم و تخلف است؛ ۲. بسیاری از سامانه‌های موجود، صرفاً نام «سامانه» را با خود یکدک می‌کنند و واجد ویژگی‌های فوق نیستند. این قبیل سامانه‌ها یا صرفاً جهت الکترونیکی کردن فرایند جمع‌آوری اطلاعات طراحی شده‌اند، یا هیچ ارتباط سازمان یافته‌ای با دیگر سامانه‌ها برای راستی‌آزمایی و به‌روزرسانی اطلاعات ندارند؛ ۳. توسعه صحیح سامانه‌ها در کشور، با دو نوع مقاومت جدی مواجه است: مقاومت رانت‌جویان و مقاومت برخی دیوان‌سالاران به دلیل ضرورت تحول بسیاری از فرایندهای اداری نهادهای حاکمیتی؛ ۴. یکی از مسائلی که نیاز به چاره‌اندیشی دارد، تعیین نهاد راهبر سامانه‌های اطلاعات اقتصادی در کشور است.
۲	ارزیابی عملکرد سامانه‌های الکترونیکی و الزام‌های هوشمندسازی بخش معدن و صنایع معدنی ایران [۷]	۱۳۹۸	۱۶۷۷۷	مطالعات انرژی، صنعت و معدن	معادن و صنایع معدنی به‌عنوان یکی از حوزه‌های اثرگذار در اقتصاد دنیا، نقش مهمی در توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها ایفا می‌کند. نتایج پژوهش مزبور چالش‌های هوشمندسازی حوزه معادن و صنایع معدنی را احصا کرده است. از جمله مهم‌ترین چالش‌های فرابخشی می‌توان به ضعف زیرساخت‌های اطلاعاتی و ارتباطی، نبود برنامه مشخص برای آمایش سرزمین، فقدان راهبرد و نبود انسجام و هماهنگی دستگاه‌های اجرایی اشاره کرد. همچنین مهم‌ترین چالش‌های درون‌بخشی شامل: ضعف دولت در تولید و انتشار اطلاعات اکتشافی، نبود شناسنامه و شفاف نبودن اطلاعات معادن و محدوده‌های اکتشافی، فقدان استانداردهای ملی برای فعالیت‌های معدنی، نبود امکان درخواست تجدیدنظر سیستمی، فقدان مدیریت یکپارچه مجوزها، مشکلات فرایند ثبت محدوده معدنی، پروانه اکتشاف، گواهی کشف، پروانه بهره‌برداری و فرایندهای فرآوری و تولید محصولات با ارزش افزوده بالاست. پژوهش مذکور می‌افزاید ایجاد انسجام و هماهنگی میان دستگاه‌های اجرایی، تقویت زیرساخت‌های فنی ارتباطات و فناوری اطلاعات و آمایش سرزمین مقدمه «هوشمندسازی» و «راه‌اندازی سامانه ملی معادن و صنایع معدنی» کشور است.
۳	توسعه مدیریت اطلاعات علمی در بستر دولت الکترونیکی: مطالعه موردی سامانه‌های پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران [۸]	۱۳۹۸	-	دو فصلنامه علمی مدیریت اطلاعات	این پژوهش با نگاهی مفهومی به توسعه فناوری اطلاعات در ارائه خدمات دولت و در قالب دولت الکترونیکی در کشورهای مختلف، الگوهای مختلف پیاده‌سازی و بهره‌گیری این خدمات با روند توسعه دولت الکترونیکی و در زمینه مدیریت اطلاعات علم و فناوری مورد مقایسه قرار داده است.
۴	نقش دولت الکترونیکی در ارتقای شفافیت و سلامت نظام اداری در ایران [۹]	۱۴۰۱	-	اولین همایش ملی ارتقای شفافیت و نقش آن در سلامت اداری و مبارزه با فساد	پژوهش مزبور به بررسی رابطه دولت الکترونیکی، شفافیت، کاهش فساد اداری و ارتقای سلامت نظام اداری می‌پردازد. در این پژوهش از شاخص توسعه دولت الکترونیکی و شاخص درک فساد به‌عنوان متغیر برای بررسی رابطه دولت الکترونیکی و فساد اداری استفاده شده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که دولت الکترونیکی رانت‌جویی و فساد اداری را تا حدی از میان می‌برد و موجب سلامت اداری می‌شود. دولت الکترونیکی افزون بر این باعث تأثیر مثبت بر روند زندگی افراد، ارتباط نزدیک با حکومت‌داری و تبدیل شهروندان از مصرف‌کننده منفعل به بازیگران فعال می‌شود.

ردیف	عنوان گزارش	سال انتشار	شماره مسلسل	نام دفتر	توضیحات
۵	نگاشت مبتنی بر داده از زیست‌بوم سامانه‌های بخش عمومی [۱۰]	۱۴۰۲	۲۰۰۸۹	مطالعات حکمرانی	پایداری و امنیت سامانه‌های فعال در نهادهای دولتی از اهمیت بالایی برخوردار است، ایجاد یک نظام یکپارچه و منسجم برای ساماندهی این سامانه‌ها و نظارت بر عملکرد آنها ضروری است. بررسی نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها و اطلاعات نشان از آن دارد که با توجه به گستره اطلاعات و داده‌های ثبت شده در سامانه‌های طراحی شده توسط شرکت‌های نرم‌افزاری، هرگونه مشکلات امنیتی و فنی در زیرساخت این سامانه‌ها می‌تواند آسیب‌های جبران‌ناپذیر را بر بدنه دستگاه‌های دولتی وارد آورد. همچنین فقدان قواعد مشخص برای تضمین مسائل امنیتی در این سامانه‌ها می‌تواند خطر دسترسی به اطلاعات دولتی را به‌همراه داشته باشد. علاوه بر موارد فوق نتایج حاصل از تحلیل اطلاعات این سامانه‌ها، به‌معنای ضرورت انحصار دولت در طراحی آنها و یا انتخاب برخی از شرکت‌های خاص در زمینه طراحی آنها نیست، بلکه آنچه می‌تواند با حفظ این زیست‌بوم، امنیت عملکردی آن را افزایش دهد، ایجاد نظامی یکپارچه برای ساماندهی به فعالیت این شرکت‌هاست
۶	تحلیل نظارتی پیرامون اجرای ۲۳ پروژه اولویت‌دار دولت الکترونیکی [۱۱]	۱۴۰۳	۱۹۸۵۲	مطالعات مدیریت	توجه گزارش مزبور بر فرایند رصد و پایش ۲۳ پروژه اولویت‌دار دولت الکترونیکی مصوب ۲۲ فروردین ماه ۱۳۹۷ هیئت‌وزیران است که تا سال ۱۴۰۲ در دست اجرا بوده است. هدف تدوین گزارش، استفاده از تجربیات مدیریتی مربوط به فرایندهای انتخاب و رصد «پروژه‌های اولویت‌دار دولت الکترونیکی» و استفاده از آنان در فرایندهای مربوط به «پروژه‌های پیش‌ران دولت هوشمند» است. این گزارش مسائل مربوط به پروژه‌های پیش‌ران دولت هوشمند از جمله «تعدد و تکراری بودن پروژه‌ها»، «نبود شفافیت در فرایند انتخاب پروژه‌ها»، «فقدان بازبینی دوره‌ای پروژه‌ها» و «استفاده نکردن از ابزارهای بوجه» به‌همراه راهکارهایی برای رفع آنان را شناسایی کرده است.
۷	نظارت بر اجرایی‌سازی سامانه پنجره واحد مدیریت زمین (Land-e) در راستای اجرای ۲۳ پروژه اولویت‌دار دولت الکترونیکی [۱۲]	۱۴۰۳	۱۹۸۵۷	مطالعات مدیریت	پروژه سامانه پنجره واحد مدیریت زمین یکی از ۲۳ پروژه اولویت‌دار دولت الکترونیکی است که هدف آن پیشگیری از مفاسد زمین‌خواری و ساماندهی نحوه ارائه خدمات حوزه زمین و ساختمان است. این سامانه تاکنون چالش‌های بسیاری مانع از تحقق اهداف ایجاد سامانه شده‌اند. پژوهش مذکور چالش‌هایی که از پیشرفت سامانه ممانعت به عمل آورده‌اند را تشریح می‌کند. برخی از این چالش‌ها عبارت‌اند از: مقاومت دستگاه‌ها در اتصال و بهره‌برداری از سامانه پنجره واحد مدیریت زمین به‌دلیل فقدان اطلاعات معتبر با استفاده از اطلاعات در اختیار به‌عنوان منبع قدرت دستگاهی، تداخل وظایف دو سامانه پنجره واحد مدیریت زمین و درگاه ملی صدور مجوزهای کسب‌وکار، فقدان تعیین تکلیف نحوه استفاده از سامانه‌های استانی ایجاد شده و سایر سامانه‌های موازی و هم‌پوشانی خدمات این سامانه‌ها با خدمات سامانه پنجره واحد مدیریت زمین. پژوهش مزبور علاوه بر ذکر چالش‌های موجود، راهکارهایی را برای رفع چالش‌ها ارائه می‌دهد که می‌توان به اصلاح سامانه‌ها داخلی دستگاه با هدف هماهنگی بین این سامانه و توسعه یک سامانه جامع یکپارچه توسط سازمان فناوری اطلاعات به‌گونه‌ای که خدمات کلیه دستگاه‌ها را دربرگیرد اشاره کرد.

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

۲-۲. سوابق تقنینی به‌همراه آسیب‌شناسی

سوابق تقنینی مرتبط با مدیریت داده، دولت الکترونیکی و برنامه‌های توسعه‌ای ایران به‌صورت منظم و ساختاریافته در جدول ۲ تحلیل شده‌اند. این جدول شامل اطلاعاتی درباره قوانین، آیین‌نامه‌ها و اسناد بالادستی است که در زمینه مدیریت داده و پیاده‌سازی دولت الکترونیکی در چارچوب برنامه‌های توسعه‌ای کشور تدوین شده‌اند. هدف از این تحلیل، بررسی روند تدوین مقررات و سیاست‌ها و شناسایی بهتر نظام تقنینی در زمینه دولت الکترونیکی است.

جدول ۲. تحلیل پیشینه تقنینی

ردیف	نام سند	مرجع تصویب	تاریخ تصویب	شماره ماده	نکات برجسته
۱	قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران	مجلس شورای اسلامی	۱۳۷۹/۰۱/۱۷	ماده (۴۹)	در برنامه سوم توسعه، تمرکز بر تسهیل شرایط برای بخش خصوصی جهت وارد شدن به عرصه دولت الکترونیکی و تهیه زیرساخت‌های مربوطه جهت بهره‌برداری از خدمات دولت الکترونیکی است. در این برنامه، ۱۳ حکم مرتبط با فناوری اطلاعات وجود دارد که جهت‌گیری آنها به‌سمت کاهش انحصار دولت در این حوزه و توانمندسازی بخش غیردولتی با ایجاد شبکه‌های خدمات فناوری اطلاعات و ارتباطات بوده است.
۲	قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۳/۰۶/۱۱	ماده (۴۴) ماده (۵۲) ماده (۸۸)	در برنامه چهارم توسعه، بحث دولت الکترونیکی مورد توجه بیشتری قرار گرفت. برنامه چهارم توسعه، دارای ۴۰ حکم مرتبط با فناوری اطلاعات و ارتباطات بود که تمرکز اصلی این احکام به‌سمت توسعه دولت الکترونیکی و صنعت فناوری اطلاعات و ارتباطات بود. موضوع‌هایی مانند «بانکداری الکترونیک»، «سلامت الکترونیک» و «آموزش الکترونیک» برای اولین بار در این قانون لحاظ شد.
۳	قانون برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۹/۱۰/۱۵	ماده (۴۶)	بالغ بر ۳۲ ماده از قانون برنامه پنجم توسعه با حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات مرتبط هستند. ماده (۴۶) این برنامه به‌صورت ویژه بر گسترش استفاده از فناوری اطلاعات در دستگاه‌های اجرایی پرداخته است. در بندهای مختلف این ماده و تبصره‌های مرتبط، وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات مکلف شد اقدام‌های بنیادینی را برای تأمین زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات کشور و در راستای بسط خدمات دولت الکترونیکی به انجام برساند. در برنامه پنجم توسعه نیز احکام اختصاصی در زمینه فناوری اطلاعات و ارتباطات وجود داشت که بخش عمده آن در ماده (۴۶) قانون بود. توسعه مواردی از جمله شبکه ملی اطلاعات، دولت الکترونیکی به‌همراه خدمات آن، امضای الکترونیک و توجه به توسعه تقویت صنعت فناوری اطلاعات و ارتباطات از دیگر احکام مرتبط در برنامه پنجم ذکر شده است.
۴	قانون برنامه پنجم توسعه ششم اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران	مجلس شورای اسلامی	۱۳۹۵/۱۲/۱۴	ماده (۶۷) ماده (۶۸) ماده (۶۹)	برنامه ششم توسعه بر دستیابی به جایگاه دوم منطقه در حوزه فناوری تا سال ۱۴۰۴ تأکید شده بود. همین امر سبب شد تا توجه ویژه‌ای به توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در این برنامه شود. قانون برنامه ششم توسعه در ۱۳ بخش با عنوان «ارتباطات و فناوری اطلاعات» مشتمل بر مواد (۶۷، ۶۸ و ۶۹) به‌طور خاص به فناوری اطلاعات و ارتباطات پرداخته است. در ماده (۶۷) این قانون به‌طور مستقیم به توسعه این حوزه پرداخته شده و اقدام‌هایی برای دستگاه‌های اجرایی به‌منظور توسعه زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات در کشور در نظر گرفته است. ماده (۶۸) قانون برنامه ششم مشتمل بر ۱۰ بند است که به‌طور ویژه در حوزه کاربردهای فناوری اطلاعات و ارتباطات به مواردی پرداخته که به توسعه دولت الکترونیکی و الکترونیکی شدن فرایندهای سنتی کمک می‌کند.

ردیف	نام سند	مرجع تصویب	تاریخ تصویب	شماره ماده	نکات برجسته
۵	قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی	مجلس شورای اسلامی	۱۴۰۱/۰۶/۳۰	ماده (۵) ماده (۶)	دستگاه‌ها و نهادهای مشمول این قانون که بر اساس شرح وظایف مقرر در قوانین مربوطه و نیز تکالیف ناشی از این قانون موظف به تولید، نگهداری، پردازش داده‌ها و اطلاعات می‌باشند، مکلفند در امر تولید، نگهداری، پردازش، حفظ امنیت و صیانت از داده‌های شخصی و تبادل و اشتراک‌گذاری و تکمیل و به‌روزرسانی داده‌ها و اطلاعات ملی، سیاست‌ها و نظامات مصوب شورای عالی فضای مجازی و مصوبات کارگروه تعامل‌پذیری دولت الکترونیکی را اعمال و اجرا کنند. اعمال تدابیر حفاظتی و امنیتی جهت صیانت از داده و اطلاعات و حفظ محرمانگی داده‌ها و اطلاعات اشخاص برعهده دستگاه‌ها و نهادهای مشمول این قانون و ارائه‌دهندگان خدمات ذیل تنظیم‌گران بخشی است که مسئول تولید، نگهداری یا پردازش‌کننده داده‌ها و اطلاعات هستند.
۶	قانون برنامه هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران	مجلس شورای اسلامی	۱۴۰۳/۰۳/۰۱	ماده (۱۰۷)	برنامه هفتم پیشرفت بر امر هوشمندسازی دولت تأکید شده و در ماده (۱۰۷) به بیان الزام‌های هوشمندسازی دولت مانند زیرساخت یکپارچه ابری پرداخته شده است. در این ماده به تأسیس واحد نوآوری و تحول اداری هوشمند نیز توجه شده است. در این برنامه به بهبود رتبه شاخص توسعه دولت الکترونیکی در کشور مشابه با برنامه‌های توسعه قبل توجه شده است. در این قانون در رابطه با انجام یا تکمیل الکترونیکی‌سازی خدمات دستگاه‌های مختلف بخش عمومی مانند درگاه ملی مجوزها، پنجره واحد خدمات حمایتی و پرونده الکترونیک رفاهی، تکمیل الکترونیکی اظهارنامه مالیاتی و... پرداخته شده است.

مأخذ: همان.

در این زمینه، علاوه بر قوانین یاد شده، «سیاست‌های کلی شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای» که در تاریخ ۱۱ مهر ماه ۱۳۷۷ از سوی مقام معظم رهبری ابلاغ شده است نیز وجود دارد. بندهای «۱ تا ۳» این سیاست‌ها به نکات زیر اشاره دارند:

- ۱ ایجاد، ساماندهی و تقویت نظام ملی اطلاع‌رسانی رایانه‌ای و اعمال تدابیر و نظارت‌های لازم برای صیانت از امنیت سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و جلوگیری از جنبه‌ها و پیامدهای منفی شبکه‌های اطلاع‌رسانی.
- ۲ توسعه کمی و کیفی شبکه اطلاع‌رسانی ملی و تأمین سطوح و انواع مختلف خدمات و امکانات این شبکه برای کلیه متقاضیان به تناسب نیاز آنان و با رعایت اولویت‌ها و مصالح ملی.
- ۳ ایجاد دسترسی به شبکه‌های اطلاع‌رسانی جهانی صرفاً از طریق نهادها و مؤسسات مجاز.

۳. تحول دیجیتال و نقش دولت الکترونیکی در حکمرانی نوین

با ورود عناصر مهم مانند فناوری‌ها، شیوه زندگی افراد را تغییر اساسی داده و به تبع آن جوامع نیز در معرض دگرگونی‌های کلی قرار می‌گیرند. این تغییرات دارای آثار مثبت و منفی بسیاری در بین آحاد مردم خواهد بود که با اندیشیدن تدابیر مناسب و کاربست راهکارهای سازنده می‌توان از آثار منفی کاسته و به پیامدهای مثبت آن افزود. از مهم‌ترین و مطلوب‌ترین دستاوردهای تغییرات زندگی بشر، صرفه‌جویی در امور مختلف از جمله زمان، انرژی، هزینه‌ها، افزایش رفاه و... است [۱۳]. با به‌کارگیری دانش روز و فناوری و همچنین الکترونیکی کردن امور می‌توان شاهد پیشرفت‌های چشمگیر در عرصه‌های مختلف بود. نهادینه شدن فناوری در زندگی روزمره باعث شده است انتظارات افراد نیز تغییر یافته و متناسب با این دگرگونی‌ها رشد و افزایش یابد. توسعه و بسط فناوری در

بین مردم به رشد و آگاهی آنها در بسیاری از زمینه‌ها از جمله امور اقتصادی، سیاسی، بین‌المللی و... منجر خواهد شد که این امر مهم بدون شک فعالیت‌های دولت‌ها را نیز تحت تأثیر خود قرار خواهد داد. در همین راستا و با ظهور پدیده دولت الکترونیکی، کلیه خدمات دولتی با حداقل زمان و به سهولت انجام خواهد پذیرفت. در این بین دولت‌ها نیز می‌کوشند خود را با فناوری اطلاعات همسو و همگام سازند و از این امر مهم دور نمانند [۱۳].

۱-۳. عصر دیجیتال و ضرورت دولت الکترونیکی

عصر دیجیتال با تحول عمیق در فناوری‌ها، شیوه‌های زندگی، کار و تعاملات اجتماعی را متحول کرده است. در این عصر، نیاز به کارآمدی، شفافیت و دسترسی‌پذیری خدمات دولتی بیش از پیش احساس می‌شود. دولت الکترونیکی به‌عنوان ابزاری کلیدی، با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین، امکان ارائه خدمات عمومی سریع‌تر، کاهش هزینه‌ها و ارتقای مشارکت شهروندان در حکمرانی را فراهم می‌کند. توجه به دولت الکترونیکی در عصر دیجیتال، نه‌تنها باعث تقویت اعتماد عمومی و کاهش فساد می‌شود، بلکه زمینه‌ساز تحقق عدالت اجتماعی و توسعه پایدار نیز خواهد بود. دولت الکترونیکی شامل استفاده از فناوری اطلاعات به‌خصوص اینترنت برای ارتقای ارائه خدمات دولت به شهروندان، تجارت و دیگر نهادهای حکومتی است. این کار پتانسیل این را دارد که دولت را با شهروندان به‌طور مستقیم مرتبط کند به‌صورتی که باعث به وجود آمدن موقعیت‌های جدید همچون چالش‌های جدید شود. دولت الکترونیکی این امکان را به مردم می‌دهد که بتوانند ۲۴ ساعته و در ۷ روز هفته از خدمات دولت استفاده کنند [۱۴]. ابراهیم‌پور و همکاران (۱۴۰۲) آثار مزایای دولت الکترونیکی را مورد بررسی قرار دادند، نتایج پژوهش آنها نشان می‌دهد مزایای دولت الکترونیکی بر قصد استفاده مداوم از خدمات دولت الکترونیکی تأثیرگذار است و اعتماد شهروندان، فرهنگ ملی و شکاف دیجیتال دارای نقش میانجی در تأثیر مزایای دولت الکترونیکی بر قصد استفاده مداوم از خدمات دولت الکترونیکی هستند [۱۵].

۲-۳. حکمرانی داده به‌عنوان زیربنای اعتماد و شفافیت

در عصر دیجیتال، داده‌ها به‌عنوان منبعی استراتژیک شناخته می‌شوند. حکمرانی مؤثر داده‌ها امکان پیشگیری از خطراتی مانند نشت اطلاعات و سوءاستفاده از داده‌ها را فراهم می‌کند. این مسئله همچنین موجب افزایش شفافیت و اعتماد عمومی می‌شود که برای دولت‌ها و سازمان‌ها بسیار حیاتی است. حکمرانی داده مجموعه‌ای از اصول، سیاست‌ها و رویه‌هایی است که مدیریت داده‌ها را در تمام مراحل چرخه عمر آن هدایت می‌کند. این مفهوم به سازمان‌ها کمک می‌کند تا اطمینان حاصل کنند که داده‌ها دقیق، قابل اعتماد و منطبق بر الزام‌های قانونی و اخلاقی هستند. حکمرانی داده، پایه‌ای برای بهره‌برداری مؤثر از داده‌ها در تصمیم‌گیری‌های کلان حاکمیتی و سازمانی است [۱۶].

چرخه حکمرانی داده فرایندی جامع و مستمر است که از برنامه‌ریزی و تدوین استراتژی شروع می‌شود و شامل جمع‌آوری، ذخیره‌سازی و تضمین کیفیت داده‌ها می‌شود و با تحلیل، نظارت و در نهایت بازایی یا حذف داده‌ها ادامه می‌یابد. این چرخه با استفاده از استانداردهای دقیق، ابزارهای فناوری پیشرفته و نظارت مداوم، اطمینان حاصل می‌کند که داده‌ها همواره ایمن، با کیفیت و منطبق بر الزام‌های قانونی مدیریت شوند و تصمیم‌گیری مبتنی بر داده را تسهیل کنند. یکی از مزایای کلیدی حکمرانی داده در عصر دیجیتال، افزایش شفافیت و اعتماد عمومی است. در حوزه دولت الکترونیکی، حکمرانی داده با ارائه خدمات شفاف‌تر و مدیریت مؤثرتر منابع، مشارکت شهروندان را افزایش می‌دهد. کشورهایی مانند استونی که سیستم‌های دولت الکترونیکی پیشرفته‌ای دارند، توانسته‌اند اعتماد عمومی را از طریق مدیریت دقیق داده‌ها تقویت کنند. این مدل‌ها نشان می‌دهند که حکمرانی داده می‌تواند پایه‌ای برای توسعه پایدار و ارتقای دموکراسی باشد [۱۷]. در ایران نیز طی سال‌های گذشته تلاش‌های بسیاری برای ساماندهی جریان داده و اطلاعات صورت گرفته است. این اقدام‌ها شامل تدوین قوانین، مقررات، آیین‌نامه‌ها و همچنین استفاده از ابزارهای نرم‌افزاری

حاکمیتی مانند ایجاد درگاه‌های ملی دسترسی به داده‌ها بوده است. از نخستین قانون تصویب شده در حوزه داده با عنوان «قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات» (مصوب ۱۳۸۷) تا «قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی» (مصوب ۱۴۰۱)، همگی با هدف تنظیم سازوکارهای عملیاتی جهت سازماندهی بخشی از جریان داده در کشور طراحی و به اجرا گذاشته شده‌اند [۱۸]. حکمرانی داده امروز به یکی از ارکان اصلی حکمرانی نوین تبدیل شده است و کشورها ناگزیرند برای مدیریت کارآمد داده‌ها چارچوب‌های قانونی و اجرایی مناسب ایجاد کنند. تداوم این روند در ایران نیز می‌تواند نقش به‌سزایی در ارتقای شفافیت، اعتماد عمومی و توسعه پایدار ایفا کند.

۳-۳. سامانه‌های دولت الکترونیکی و کاربردهای عملی

سامانه‌ها و پایگاه‌های دولت الکترونیکی، با جمع‌آوری و پردازش داده‌های شهروندان، نقش مهمی در حکمرانی داده ایفا می‌کنند. این سامانه‌ها، از جمله پورتال‌های خدمات عمومی، داده‌ها را متمرکز و استانداردسازی می‌کنند تا فرایندهای دولتی سریع‌تر و شفاف‌تر شوند. این فرایند نه تنها به کاهش هزینه‌های عملیاتی دولت کمک می‌کند، بلکه باعث بهبود شفافیت و کاهش فساد می‌شود [۱۹]. با توجه به حجم گسترده اطلاعات ذخیره شده در سامانه‌های دولت الکترونیکی، هرگونه ضعف امنیتی یا اختلال فنی در زیرساخت این سامانه‌ها می‌تواند پیامدهای جدی و جبران‌ناپذیر برای نهادهای دولتی به‌همراه داشته باشد [۱۰]. برای مثال، دسترسی عمومی به داده‌های حساس جمع‌آوری شده توسط دولت می‌تواند از یکسو موجب افزایش شفافیت، تقویت اعتماد عمومی و بهبود تصمیم‌گیری‌های مبتنی بر داده شود و از سوی دیگر، در صورت فقدان تدابیر حفاظتی کافی، ممکن است به نقض حریم خصوصی و سوءاستفاده از اطلاعات شخصی منجر شود که همین امر ضرورت توجه ویژه به ارتقای امنیت و پایداری این سامانه‌ها را بیش از پیش آشکار می‌سازد [۲۰]. سامانه‌ها و پایگاه‌های دولت الکترونیکی، به‌عنوان ابزارهای کلیدی در حکمرانی داده، امکان مدیریت داده‌ها را به‌صورت یکپارچه و ساختاریافته فراهم می‌کنند. به‌عنوان مثال، در سیستم دولت الکترونیکی سنگاپور، پایگاه داده ملی به دولت امکان می‌دهد اطلاعات جمعیت‌شناختی، اقتصادی و اجتماعی شهروندان را به‌صورت سریع پردازش کرده و برای خدمات‌رسانی بهتر به کار گیرد. این سامانه توانسته است رضایت شهروندان از خدمات عمومی را به‌طور قابل توجهی افزایش دهد. پایگاه‌های داده دولت الکترونیکی، نقش بسیار مهمی در فرایندهای تصمیم‌گیری دارند، زیرا داده‌های گسترده و متنوعی را برای تحلیل‌های پیشرفته و مدل‌سازی‌های سیاستگذاری در اختیار سیاستگذاران قرار می‌دهند. یکی از ویژگی‌های کلیدی سامانه‌های دولت الکترونیکی، توانایی ادغام داده‌های چندمنبعی و ارائه تصویری جامع از وضعیت جامعه است [۱۷]. برای مثال، در کشور کره جنوبی، از سیستم دولت الکترونیکی برای پیش‌بینی تغییرات اقتصادی و تدوین سیاست‌های اشتغال‌زایی استفاده می‌شود. این سامانه‌ها با ترکیب تحلیل کلان داده‌ها و الگوریتم‌های هوش مصنوعی، توانسته‌اند نرخ بیکاری را کاهش داده و فرصت‌های شغلی جدید ایجاد کنند. علاوه بر این، سامانه و پایگاه‌های دولت الکترونیکی به شناسایی الگوهای جرم و جنایت در سطح شهرها کمک می‌کنند. سیستم‌های تحلیل داده در ایالات متحده از داده‌های ثبت شده توسط سامانه‌های شهری برای پیش‌بینی نقاط جرم‌خیز استفاده کرده و این اطلاعات را در اختیار نیروهای امنیتی قرار می‌دهند. این کاربرد نه تنها باعث کاهش نرخ جرم و جنایت شده، بلکه تخصیص بهینه منابع امنیتی را نیز امکان‌پذیر کرده است [۲۱]. در مجموع، حکمرانی داده و تصمیم‌گیری مبتنی بر داده، به‌ویژه در زمینه دولت الکترونیکی، ابزارهای قدرتمندی برای ارتقای کارآمدی و شفافیت در مدیریت عمومی هستند. سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های داده‌ای و پیاده‌سازی و اجرا سامانه‌های دولت الکترونیکی، نقشی کلیدی در تحقق اهداف توسعه پایدار دارد.

۴. وضعیت سامانه‌ها در برنامه هفتم

برنامه هفتم پیشرفت، برنامه پنج‌ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نظام جمهوری اسلامی ایران است که از ابتدای سال ۱۴۰۳ تا پایان سال ۱۴۰۷ اجرا خواهد شد. برنامه‌های توسعه‌ای در ایران برای هدایت توسعه و پیشرفت کشور در جهات مختلف تدوین می‌شوند و این برنامه‌ها پایه‌های اصلی برای بودجه‌بندی و سیاستگذاری‌های دولت به‌شمار می‌روند [۴]. تحقق دولت الکترونیکی در قانون برنامه هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران از اهمیت بسیاری برخوردار است و به‌عنوان یکی از ارکان اصلی تحقق اهداف این برنامه به‌شمار می‌رود. کشور ایران با سابقه طولانی در امر برنامه‌ریزی جزء اولین کشورهای جهان در برنامه‌ریزی توسعه است [۲۲]. بیش از ۷۰ سال از شروع برنامه‌ریزی در ایران می‌گذرد. در این مدت ۱۱ برنامه عمرانی و توسعه‌ای تدوین و اجرا شده است [۱]. در مواد (۱۰۴ و ۱۰۷) قانون برنامه هفتم پیشرفت، دولت الکترونیکی به‌عنوان یکی از اهداف اصلی در برنامه‌های توسعه، با هدف ارتقای کارایی، شفاف‌سازی فرایندها و فراهم کردن دسترسی آسان‌تر به خدمات عمومی طراحی شده است. با این حال، با وجود تلاش‌هایی که در چارچوب برنامه‌های پنج‌ساله صورت گرفته، دستیابی کامل به اهداف دولت الکترونیکی محقق نشده و میزان پیشرفت در این زمینه همچنان محدود است. از این‌رو، توجه جدی به تحقق اهداف دولت الکترونیکی باید در اولویت قرار گیرد. تقویت این بخش می‌تواند نقش مؤثری در بهبود عملکرد دستگاه‌های اجرایی و افزایش رضایت شهروندان از خدمات عمومی ایفا کند. در متن قانون برنامه هفتم پیشرفت، مجموعاً ۷۲ مرتبه از عبارتی نظیر «سامانه»، «پایگاه»، «درگاه»، «پنجره» و «سکو» استفاده شده است. از این میان، ۵۶ بار عبارت سامانه، ۸ بار عبارت پایگاه، ۵ بار عبارت درگاه، ۲ بار عبارت پنجره و ۱ بار عبارت سکو به‌کار رفته است. در تمامی این موارد، قانونگذار بر ایجاد، راه‌اندازی، توسعه، استفاده و بهره‌برداری از این ساختارها تأکید داشته است. از میان این ۷۲ مورد، در ۶۵ مورد به سامانه‌ها، پایگاه‌ها، درگاه‌ها و سایر بسترهای مشابه منحصربه‌فرد اشاره شده است که در خصوص آنها الزام‌های مشخصی برای دستگاه‌ها و سازمان‌های ذی‌ربط تعیین شده است. این امر بیانگر تعدد و پراکندگی قابل توجه در طراحی و اجرای سامانه‌های مرتبط با دولت الکترونیکی است. بررسی موضوع‌های مرتبط با این سامانه‌های منحصربه‌فرد نشان می‌دهد که آنها عمدتاً در پنج حوزه اصلی شامل: قضایی، سلامت، مسکن و زمین، اقتصادی و بانکی، و هویت‌سنجی تعریف شده‌اند. با این حال، در برخی از این حوزه‌ها، سامانه‌های متعدد و گاه مشابه به‌صورت موازی طراحی و توسعه یافته‌اند که این مسئله به افزایش موازی‌کاری، کاهش کارایی و پیچیدگی در ارائه خدمات الکترونیکی منجر می‌شود.

از طرفی شباهت ظاهری برخی مفاهیم مانند سامانه، پایگاه، درگاه، پنجره واحد و سکو باعث شده تا به‌طور نادرست به‌جای یکدیگر استفاده شوند. این خطای مفهومی معمولاً به‌دلیل نبود آگاهی از تفاوت‌های فنی و مدیریتی این اصطلاحات رخ می‌دهد. «سامانه» در دولت الکترونیکی، نوعی نظام اجتماعی-فنی محسوب می‌شود که بر تعامل هماهنگ میان فناوری اطلاعات و ارتباطات (نرم‌افزار، سخت‌افزار، شبکه)، ساختارهای سازمانی و قوانین و کاربران (شهروندان، کارکنان، ذی‌نفعان) مبتنی است [۲۳]. این سامانه‌ها با هدف ارائه خدمات عمومی دیجیتال، تسهیل تبادل اطلاعات و پیشبرد حکمرانی الکترونیکی طراحی و اجرا می‌شوند. پایگاه داده مجموعه‌ای سازمان‌یافته از داده‌هاست که به‌گونه‌ای طراحی شده تا امکان ذخیره‌سازی، بازیابی، و مدیریت مؤثر داده‌ها را فراهم کند [۲۴]. پایگاه‌ها به‌طور مستقیم به کاربران خدمت ارائه نمی‌دهند، بلکه به‌عنوان زیرساخت پشتیبان برای سامانه‌ها و فرایندهای ارائه خدمات عمومی عمل می‌کنند.

در برخی اسناد از واژه «درگاه» برای توصیف «پنجره واحد»^۱ استفاده شده است؛ درحالی‌که «درگاه» یک نقطه دسترسی^۲ است و «پنجره واحد» مدلی از ارائه خدمات یکپارچه است. توصیه شماره ۳۳ سازمان ملل متحد برای تسهیل تجارت، به‌عنوان مرجع اصلی

1. Single Window
2. Gateway

برای کشورها در طراحی و اجرای سیستم‌های پنجره واحد شناخته می‌شود. این توصیه با تأکید بر استانداردسازی داده‌ها، همکاری بین نهادهای دولتی و خصوصی و استفاده از فناوری‌های نوین، نقش مهمی در تسهیل تجارت بین‌المللی ایفا می‌کند. این توصیه، یکی از مهم‌ترین اسناد بین‌المللی در زمینه تسهیل تجارت است که چارچوبی برای طراحی، ایجاد و اجرای سیستم «پنجره واحد» ارائه می‌دهد. در این توصیه، پنجره واحد به‌عنوان سیستمی تعریف شده که از طریق آن فعالان تجاری می‌توانند اطلاعات و اسناد استاندارد شده را تنها یک‌بار، از طریق یک نقطه ورودی، برای برآورده‌سازی الزام‌های قانونی و نظارتی مرتبط با واردات، صادرات و ترانزیت کالا ارائه دهند. اهمیت این توصیه در آن است که با ارائه مدل‌های اجرایی و راهنمایی‌های عملیاتی، کشورها را در کاهش زمان، هزینه و پیچیدگی فرایندهای تجاری یاری می‌دهد و زمینه را برای شفافیت، هماهنگی بین سازمانی، و تحول دیجیتال در حوزه تجارت فراهم می‌سازد [۲۵]. در جدول زیر، تعاریف، هدف‌های کلیدی و شیوه تعامل با کاربر برای سه مفهوم سامانه، پایگاه و درگاه ارائه شده است.

جدول ۳. ویژگی‌های سه مفهوم سامانه، پایگاه و درگاه

ویژگی	سامانه	پایگاه	درگاه
تعریف	مجموعه‌ای از ابزارها و فرایندها برای ارائه خدمات الکترونیکی	فضایی برای ذخیره و مدیریت داده‌های مورد نیاز سامانه‌ها	نقطه ورود متمرکز برای دسترسی به سامانه‌ها
هدف اصلی	ارائه خدمات یا انجام فرایندها	ذخیره‌سازی و سازمان‌دهی اطلاعات	تسهیل دسترسی به خدمات
تعامل با کاربر	کاربران (مردم، کارمندان، سازمان‌ها) تعامل مستقیم با	تعامل غیرمستقیم از طریق سامانه‌ها	مستقیم (کاربر را به سامانه‌ها هدایت می‌کند)
مثال	سامانه‌های خدمات مالیاتی قضایی	پایگاه اطلاعات جمعیتی یا داده‌های اقتصادی	درگاه ملی خدمات دولت هوشمند
نحوه کارکرد	وظایف عملیاتی را انجام می‌دهد	به‌عنوان پشتیبان داده عمل می‌کند	خدمات و سامانه‌ها را یکپارچه می‌کند

مأخذ: همان.

یکی از مهم‌ترین چالش‌های نظام اداری در حوزه تحول دیجیتال، ناکارآمدی ناشی از تعدد سامانه‌هاست. پراکندگی و تکثر سامانه‌های موازی نه تنها موجب افزایش هزینه‌های پنهان و کاهش بهره‌وری می‌شود، بلکه به شکل مستقیم باعث سردرگمی، اتلاف زمان و نارضایتی جدی ذی‌نفعان نیز خواهد شد. جدول ۴ نمونه‌ای از تعدد سامانه‌ها در حوزه تولید و بازرگانی کشور است که نزدیک به ۳۱ سامانه مختلف به‌طور هم‌زمان فعال هستند. این وضعیت سبب شده است فعالان اقتصادی، بازرگانان و سایر ذی‌نفعان ناچار باشند برای دریافت خدمات مورد نیاز خود به‌صورت موازی با سامانه‌های متعدد تعامل داشته باشند؛ امری که نه تنها فرایندهای اداری را پیچیده می‌سازد بلکه کارآمدی و اعتماد به نظام دیجیتال دولت را نیز تضعیف می‌کند.

جدول ۴. مهم‌ترین سامانه‌هایی که شرکت‌های تولیدی و بازرگانی ملزم به تعامل با آنها هستند [۳۲]

ردیف	نام سامانه
۱	سامانه جامع تجارت
۲	سامانه پنجره واحد گمرکی
۳	سامانه جامع مدیریت پس از ترخیص
۴	سامانه جامع انبارها
۵	سامانه یکپارچه کارت بازرگانی
۶	سامانه کارت بازرگانی
۷	سامانه ثبت شرکت‌ها
۸	سامانه ثبت علائم تجاری و مالکیت صنعتی
۹	سامانه معادلات فصلی
۱۰	سامانه مودیان مالیاتی
۱۱	سامانه ثبت اظهارنامه عملکرد
۱۲	سامانه ثبت مالیات بر ارزش افزوده
۱۳	سامانه حقوق و دستمزد
۱۴	سامانه جام (برای صورت مالی)
۱۵	سامانه بیمه تأمین اجتماعی
۱۶	سامانه فرآورده‌های نفتی
۱۷	سامانه درگاه ملی مجوزها
۱۸	سامانه بهین‌یاب
۱۹	سامانه محیط زیست
۲۰	سامانه ایران‌کد
۲۱	سامانه جامع روابط کار
۲۲	سامانه سازمان غذا و دارو (TTAC)
۲۳	سامانه شبکه ملی آزمایشگاهی سازمان غذا و دارو (LIMS)
۲۴	سامانه پیشخوان سازمان غذا و دارو
۲۵	سامانه پیشخوان معاونت غذا و داروی استان مربوطه
۲۶	سامانه آموزش استاندارد
۲۷	سامانه سازمان ملی استاندارد (ISOM)
۲۸	سامانه هوشمند تعاون
۲۹	سامانه نظارت بر تعاونی‌ها
۳۰	سامانه سماصط
۳۱	سامانه ستکا

از دیگر چالش‌های اساسی حوزه دولت الکترونیکی، به‌ویژه در قانون برنامه هفتم پیشرفت، ابهام در تعیین متولی، تعریف و سازوکار اجرایی سامانه‌هاست. اگرچه در قانون برنامه هفتم بارها به‌ضرورت بهره‌گیری از سامانه‌ها برای تصمیم‌گیری، نظارت و ارائه خدمات تأکید شده، اما در مواردی، جایگاه دقیق حقوقی و فنی این سامانه‌ها مبهم باقی مانده است. به‌عنوان نمونه، قانون برنامه هفتم به توسعه «سامانه پشتیبان تصمیم‌زنجیره‌های ارزش‌آفرین اقتصادی» توسط دولت اشاره کرده است، اما مشخص نشده که این سامانه باید تحت نظارت کدام دستگاه اجرایی طراحی و راه‌اندازی شود. آیا مسئولیت آن با وزارت صنعت، معدن و تجارت، یا وزارت امور اقتصادی و دارایی، یا سازمان برنامه و بودجه است؟ نبود تعریف دقیق مسئولیت‌ها به تداخل نهادی، اجراهای موازی یا حتی محقق نشدن اهداف پیش‌بینی شده منجر خواهد شد. در موارد دیگری نیز، سامانه‌هایی ذکر شده‌اند بدون آنکه ماهیت فنی و کاربردی آنها به روشنی تبیین شود. برای مثال، اصطلاحاتی مانند «سامانه‌های داخلی مؤسسات اعتباری»، «سامانه‌های بیمارستانی» و «سامانه‌های خودمراقبتی» در قانون برنامه هفتم ذکر شده‌اند، اما مشخص نیست که این سامانه‌ها چه نوع خدماتی را ارائه می‌دهند، ساختار ارتباطی آنها با دیگر سامانه‌های ملی چگونه است، یا در چه سطحی (سازمانی، شهروندی، ملی) باید فعالیت کنند. چنین ابهام‌هایی در تعریف، در عمل مانع از توسعه استاندارد شده، قابل نظارت و هم‌افزا در زیست‌بوم دیجیتال کشور می‌شود. افزون بر این، در برخی موارد مانند الکترونیکی شدن فرایند صدور مفاصاحساب یا استعلام برخط سوابق محکومیت قضایی، برنامه صرفاً به «الکترونیکی شدن» اشاره کرده است، اما روشن نکرده که آیا برای این خدمات باید سامانه‌ای جدید طراحی و راه‌اندازی شود یا این قابلیت باید در قالب توسعه زیرسامانه‌هایی به سامانه‌های موجود افزوده شود. این ابهام در سطح سیاست‌گذاری، دستگاه‌های اجرایی را در عمل با سردرگمی مواجه می‌سازد و موجب تأخیر در اجرای تکالیف قانونی می‌شود. در مجموع، با تبیین چالش‌های موجود نیاز است تا بررسی‌های بیشتری در زمینه‌های مختلف سامانه‌های قانون برنامه هفتم پیشرفت صورت گیرد تا راهکارهایی برای تحقق اهداف قانون برنامه هفتم پیشرفت ارائه شود.

۴-۱. دسته‌بندی براساس انواع سیستم

در قانون برنامه هفتم پیشرفت از ابزارهای ارائه‌دهنده خدمات دولت الکترونیکی تحت عناوین مختلفی یاد شده است که می‌توان آنها را در قالب چهار عنوان که عبارت‌اند از: «سامانه»، «پایگاه»، «درگاه» و «سایر» دسته‌بندی کرد.

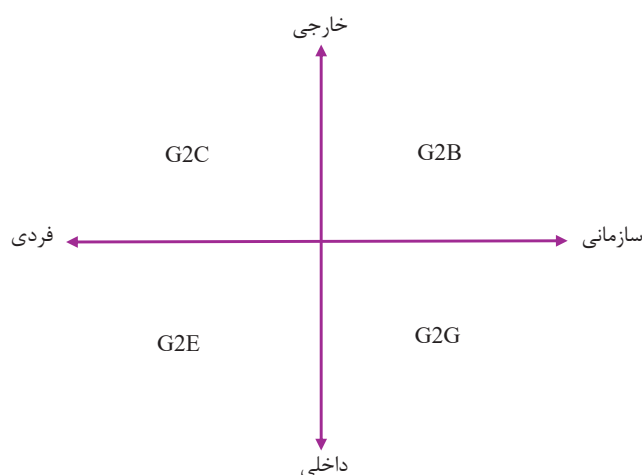
۴-۱-۱. سامانه

در حوزه دولت الکترونیکی سه مفهوم سامانه، پایگاه و درگاه نقش‌های کلیدی ایفا می‌کنند که در زبان انگلیسی هر کدام به واژگان مختلفی ترجمه و تفسیر می‌شوند. «Application System»، «Information System»، «System» یا «سامانه» به مجموعه‌ای از نرم‌افزارها، سخت‌افزارها و فرایندها اطلاق می‌شود که به‌طور هماهنگ برای انجام یک وظیفه خاص طراحی شده‌اند. مفهوم «سامانه» معمولاً با هدف خودکارسازی فرایندها یا بهبود کارایی خدمات به‌کار می‌رود. سامانه‌ها اجزای مختلفی دارند از جمله «سخت‌افزار» که شامل سرورها، رایانه‌ها و تجهیزات شبکه است، «نرم‌افزار» به برنامه‌های کاربردی که عملیات را مدیریت می‌کنند اشاره دارد، «داده‌ها» که مقادیر کمی و کیفی هستند که در سامانه پردازش می‌شوند و «کاربران» به‌عنوان افرادی که با سامانه تعامل دارند [۲۶].

ویژگی‌های سامانه‌های دولت الکترونیکی عبارت‌اند از: «یکپارچگی»، «قابلیت مقایسه‌پذیری»، «حفاظت از داده‌ها و فرایندها» و «دسترسی‌پذیری». «یکپارچگی» ارتباط و هماهنگی بین اجزا برای انجام عملیات به‌صورت منسجم را فراهم می‌آورد، «قابلیت مقیاس‌پذیری» امکان گسترش و ارتقای سامانه به مرور زمان و با افزایش نیازها را میسر می‌کند، «حفاظت از داده‌ها و فرایندها» در برابر تهدیدات سایبری و «دسترسی‌پذیری» به همواره در دسترس بودن و پایدار بودن سامانه‌ها اشاره دارد. از انواع سامانه‌های دولت الکترونیکی می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

سامانه‌های خدمات‌رسانی به شهروندان (G2C) مانند: سامانه سجام، سامانه‌های بین دستگاه‌های دولتی (G2G)، مانند: سامانه ستاد (سامانه تدارکات الکترونیکی دولت)، سامانه‌های تعاملی دولت با کسب‌وکارها (G2B) مانند: سامانه مالیات الکترونیکی، سامانه‌های ارتباطی دولت با کارمندان (G2E) مانند: سامانه جامع رفاه کارکنان دولت. چهار نوع سامانه‌های ارتباطی دولت الکترونیکی را می‌توان براساس دو محور بیرون / داخل دولت و فرد / سازمان به صورت شکل ذیل نشان داد. همچنین می‌توان به کارگیری فناوری اطلاعات در ارتباطات بیرونی دولت با شهروندان و کسب‌وکارها را «خدمات الکترونیک» و بهره‌گیری فناوری اطلاعات در فرایندها و ارتباطات درون دولت و بین دستگاه‌های دولتی و با کارمندان دولت را «حکمرانی الکترونیک» نامید [۲۷].

شکل ۱. انواع سامانه‌های دولت الکترونیکی [۲۷]

لیست موارد ذکر شده در قانون برنامه هفتم پیشرفت تحت عنوان «سامانه» مطابق جدول ذیل است:

جدول ۵. لیست «سامانه‌ها» در قانون برنامه هفتم پیشرفت

وزارتخانه / نهاد / دستگاه / سازمان مسئول	نام سامانه	ردیف
بانک مرکزی	سامانه املاک و مستغلات شبکه بانکی	۱
	سامانه سهام‌داری شبکه بانکی	۲
بنیاد مسکن انقلاب اسلامی	سامانه پنجره واحد مدیریت زمین	۳
دولت	سامانه پشتیبان تصمیم زنجیره‌های ارزش آفرین اقتصادی	۴
سازمان اداری و استخدامی کشور	سامانه یکپارچه نظام اداری	۵
سازمان ثبت اسناد و املاک کشور	سامانه دفاتر تجاری	۶
	سامانه جامع صدور اسناد مالکیت و بستر یکپارچه استعلام دستگاهی	۷
	سامانه جامع اسناد و املاک	۸
	سامانه خودکاربری اجرای مفاد اسناد رسمی لازم‌الاجرا	۹

وزارتخانه / نهاد / دستگاه / سازمان مسئول	نام سامانه	ردیف
سازمان حفاظت محیط زیست	سامانه یکپارچه مدیریت پسماندها	۱۰
سازمان‌های بیمه‌گر	سامانه‌های هوشمند سلامت	۱۱
ستاد مبارزه با مواد مخدر	سامانه تدارکات الکترونیکی دولت (ستاد)	۱۲
ستاد ملی گذر مرز به مرز (ترانزیت)	سامانه اطلاع‌رسانی خدمات گذر (ترانزیت)	۱۳
شهرداری‌ها و وزارت راه و شهرسازی	سامانه‌های نظارتی (کنترلی) و مراقبتی هوشمند کلیه معابر	۱۴
قوه قضائیه	سامانه ابلاغ الکترونیک قضایی (ثنا)	۱۵
	سامانه تدارکات الکترونیکی دولت (ستاد)	۱۶
	سامانه ابلاغ قوه قضائیه	۱۷
	سامانه هوشمند استعلامات مالی (سهام)	۱۸
	سامانه شفافیت عملکرد وکلا و کارشناسان رسمی	۱۹
	سامانه خودکاربری دسترسی مردم به خدمات قضایی	۲۰
	سامانه شناسایی و مبارزه با قاچاق کالا و ارز	۲۱
کلیه دستگاه‌های اجرایی	سامانه جامع اموال دستگاه‌های اجرایی (سادا)	۲۲
مرکز آموزش مدیریت دولتی	سامانه نظارت و ارزیابی آموزش کارکنان دولت	۲۳
معاونت حقوقی ریاست جمهوری	ایجاد سامانه‌ای جامع برخط، خودکاربر و رایگان	۲۴
مؤسسات اعتباری	سامانه املاک و مستغلات شبکه بانکی	۲۵
	سامانه سهام‌داری شبکه بانکی	۲۶
	سامانه متمرکز اطلاعات تسهیلات و تعهدات (سمات)	۲۷
مؤسسات و مراکز پژوهشی وابسته به دستگاه‌های اجرایی	سامانه نظام ایده‌ها و نیازها (نان)	۲۸
نهادهای نظامی، انتظامی و سایر نهادهای مستقر در مرزها	سامانه‌های مرزی نهادهای مسئول مستقر در مرزها	۲۹
وزارت اطلاعات	سامانه‌های اختصاصی و اجا در مرز	۳۰
وزارت آموزش و پرورش	سامانه جمع‌سپاری خدمات و فرایندهای کاری	۳۱
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	سامانه پایش و ممیزی اسناد سلامت	۳۲
	سامانه‌های بیمارستانی	۳۳
	سامانه نسخه‌نویسی و نسخه‌پیچی سرپایی	۳۴
	سامانه‌های خودمراقبتی	۳۵
	سامانه ردیابی، رهگیری و پایش اصالت کالاهای سلامت‌محور	۳۶
	سامانه ثبت قراردادهای صادراتی	۳۷
وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	سامانه پنجره واحد خدمات	۳۸
	سامانه ملی اطلاعات بازار کار	۳۹

وزارتخانه / نهاد / دستگاه / سازمان مسئول	نام سامانه	ردیف
وزارت جهاد کشاورزی	سامانه کشاورزی هوشمند پیشرفته آبیاری زیرسطحی (طرح نهاد پیشران)	۴۰
	سامانه یکپارچه اطلاعات مکانی، توصیفی و بازار	۴۱
	سامانه جامع تجارت	۴۲
وزارت دادگستری	سامانه تدارکات الکترونیکی دولت (ستاد)	۴۳
وزارت راه و شهرسازی	سامانه جامع طرح‌های حمایتی مسکن	۴۴
	سامانه طرح‌های جامع و تفصیلی	۴۵
	سامانه صدور الکترونیکی	۴۶
وزارت صنعت، معدن و تجارت	محاسبه دقیق میزان برداشت از معادن توسط سامانه‌های هوشمند	۴۷
	سامانه‌های اطلاعاتی مرتبط با واردات، تولید و توزیع سیگار و انواع محصولات دخانی	۴۸
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	سامانه نظام ایده‌ها و نیازها (نان)	۴۹
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	سامانه رصد، پایش و سنجش مستمر شاخص‌های فرهنگ عمومی	۵۰
وزارت کشور	راه‌اندازی سامانه‌ای برای ارزیابی عملکرد دستگاه‌ها و اثرسنجی مشاوره حین طلاق	۵۱
	سامانه مدیریت آسیب‌های اجتماعی	۵۲
وزارت نفت	سامانه جامع مدیریت هوشمند انرژی	۵۳
وزارت نیرو	سامانه ملی حسابداری آب	۵۴
	سامانه ملی مرجع داده‌های آب کشور	۵۵

مأخذ: همان.

مطابق آنچه در قانون پیش‌بینی شده است، برای برخی از سامانه‌ها حکم به ایجاد و توسعه ارائه شده است. در برخی موارد، این احکام به صورت کلی و بدون جزئیات بیان شده‌اند که چالش‌هایی را به وجود می‌آورد. به عنوان نمونه، در بند «الف» ماده (۱۱۷) به ایجاد سامانه‌ای جامع، برخط، خودکاربر و رایگان اشاره شده است؛ در بند «الف» ماده (۴۸) نیز موضوع محاسبه میزان برداشت از معادن توسط سامانه‌های هوشمند مطرح شده که تعریف دقیق این سامانه‌ها مشخص نشده است؛ همچنین در بند «ت» ماده (۸۰) به راه‌اندازی سامانه‌ای برای ارزیابی عملکرد دستگاه‌ها و اثرسنجی مشاوره حین طلاق اشاره شده است.

۲-۱-۴. پایگاه

پایگاه داده یا «Data Warehouse»، «Data Repository»، «Database» به مکانی برای ذخیره، نگهداری و مدیریت داده‌ها یا اطلاعات اشاره دارد. پایگاه‌ها می‌توانند به شکل متمرکز، توزیع شده، عملیاتی و انبار داده باشند و نقش اساسی در جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها دارند [۲۸]. در واقع پایگاه‌های داده مجموعه‌های سازمان‌یافته‌ای از داده‌ها هستند که به صورت الکترونیکی ذخیره و مدیریت می‌شوند [۲۸]. در دولت الکترونیکی، پایگاه‌های داده برای ذخیره اطلاعات مهم مانند داده‌های شهروندان، املاک، مالیات و... استفاده می‌شوند. «داده‌ها»، «کاربران» و «سیستم‌های مدیریت پایگاه داده» به عنوان نرم‌افزاری که امکان ایجاد، مدیریت

و دسترسی به داده‌ها را فراهم می‌کند، اجزای پایگاه‌های داده را تشکیل می‌دهند. پایگاه ملی هویت اشخاص حقیقی و پایگاه ملی اسناد و املاک از جمله پایگاه‌های داده در حوزه دولت الکترونیکی در کشور هستند.

پایگاه به معنای یک مجموعه متمرکز و منظم از اطلاعات و داده‌ها است که توسط سازمان‌ها و نهادهای دولتی ایجاد و مدیریت می‌شود تا امکان ارائه خدمات الکترونیکی به شهروندان، شرکت‌ها و سایر نهادها فراهم شود. اما گاهی در قانون برخی اصطلاحات به اشتباه به جای یکدیگر به کار برده شده است، در بند «۳» ماده (۶۹) قانون برنامه هفتم پیشرفت، در توضیح «پایگاه قواعد سلامت» قانونگذار از عبارت «سامانه» (سامانه سنجش یکپارچه قواعد استحقاق خدمات سلامت...) استفاده کرده است در حالی که همان‌طور که در توضیح‌ها اشاره شد «سامانه» با «پایگاه» تفاوت کارکردی و عملکرد دارد، اشتباهاتی از این قبیل موجب بروز چالش‌های خاص خود می‌شود.

پایگاه‌های اطلاعاتی در دولت الکترونیکی، نقشی کلیدی در ذخیره‌سازی، پردازش و به اشتراک‌گذاری اطلاعات ایفا می‌کنند و از طریق آنها، داده‌ها به صورت دیجیتال مدیریت می‌شوند. پایگاه‌های اطلاعاتی، ستون فقرات دولت الکترونیکی را تشکیل می‌دهند و به سازمان‌های دولتی این امکان را می‌دهند که داده‌ها را به صورت یکپارچه و کارآمد مدیریت کنند. این پایگاه‌ها به طور معمول شامل اطلاعاتی در زمینه‌های مختلف از جمله ثبت احوال، مالیات، امور بیمه، سلامت، آموزش، و سایر بخش‌ها می‌باشند. پایگاه‌ها نقش پشتیبان را برای سامانه‌ها ایفا می‌کنند. سامانه‌ها از اطلاعات ذخیره شده در پایگاه‌ها برای ارائه خدمات استفاده می‌کنند. برای مثال، در سامانه خدمات بیمه‌ای، اطلاعات بیمه‌شدگان از پایگاه داده بیمه خوانده می‌شود تا خدمات مناسب به کاربران ارائه شود. جدول ذیل پایگاه‌های ذکر شده در قانون برنامه هفتم پیشرفت را نشان می‌دهد:

جدول ۶. لیست «پایگاه‌ها» در قانون برنامه هفتم پیشرفت

ردیف	نام پایگاه	وزارتخانه / نهاد / دستگاه / سازمان مسئول
۱	پایگاه ملی سلامت	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
۲	پایگاه قواعد سلامت	ارائه‌دهندگان خدمات سلامت (دولتی، عمومی غیردولتی، خیریه و خصوصی)
۳	پایگاه ملی سلامت	ارائه‌دهندگان خدمات سلامت (دولتی، عمومی غیردولتی، خیریه و خصوصی)
۴	پایگاه ملی بیمه‌های سلامت کشور	کلیه شرکت‌ها و صندوق‌های بیمه پایه
۵	پایگاه اطلاعات رفاه ایرانیان	شورای عالی بیمه سلامت کشور
۶	پایگاه داده مرجع برخط و یکپارچه اطلاعات مهاجران و اتباع بیگانه	وزارت کشور
۷	پایگاه ملی هویت اشخاص حقیقی	سازمان ثبت احوال کشور
۸	پایگاه ملی اسناد و املاک و حدنگاری (کاداستر) کشور	قوه قضائیه
۹	پایگاه جامع وکالت‌نامه‌ها و قراردادهای صلح	قوه قضائیه

مأخذ: همان.

۳-۴. درگاه

درگاه، درگاه وب یا «Access Point»، «Web Portal»، «Gateway»، «Portal» یک نقطه دسترسی واحد و متمرکز برای ارائه خدمات، اطلاعات و تعامل بین دولت و کاربران (شهروندان، کسب‌وکارها و نهادها) است. درگاه‌ها به عنوان رابط کاربری آنلاین عمل می‌کنند که امکان دسترسی به خدمات الکترونیکی را از طریق یک پلتفرم واحد و هماهنگ فراهم می‌سازند [۲۹]. درگاه‌ها

معمولاً به گونه‌ای طراحی می‌شوند که کاربران بتوانند به راحتی از خدمات استفاده کنند و نیازی به مراجعه حضوری یا استفاده از سیستم‌های مجزا نداشته باشند. یک درگاه اجزای مختلفی همچون «رابط کاربری» که کاربر با آن تعامل دارد، «موتور جستجو» که وظیفه یافتن اطلاعات و خدمات و «مدیریت محتوا» که سیستمی برای به‌روزرسانی و سازمان‌دهی اطلاعات موجود در درگاه است را داراست. درگاه‌های دولت الکترونیکی نیز دارای انواع متفاوتی هستند که عبارت‌اند از:

■ **درگاه خدمات دولت به شهروند:** این نوع درگاه دسترسی شهروندان به خدمات الکترونیکی دولتی را ارائه می‌دهد. مانند: استعلام وضعیت کارت ملی.

■ **درگاه خدمات دولت به کسب و کار:** این نوع درگاه‌ها خدمات را به بخش خصوصی و مشاغل را ارائه می‌کند. مانند: سامانه صدور مجوز کسب و کار یا ثبت نام مالیاتی.

■ **درگاه خدمات بین دولتی:** این نوع درگاه‌ها خدمات را برای هماهنگی و ارتباط بین نهادهای دولتی ارائه می‌دهد. مانند: سامانه‌های مبادله اسناد و اطلاعات مالی.

■ **درگاه‌های بین‌المللی:** این درگاه‌ها خدمات را به سازمان‌ها و کاربران خارجی برای مبادلات بین‌المللی ارائه می‌کنند. مانند: سامانه‌های گمرکی و تجارت بین‌المللی.

از نمونه درگاه‌هایی که در کشور وجود دارد می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

■ پنجره ملی خدمات دولت هوشمند (my.gov.ir) ،

■ درگاه ملی خدمات قضایی (adliran.ir)،

■ درگاه خدمات مالیاتی کشور (intamedia.ir) ،

■ درگاه گمرک الکترونیک (epl.irica.ir) .

درگاه در دولت الکترونیکی به معنای یک وبسایت یا پلتفرم مرکزی است که به شهروندان، کسب و کارها و نهادهای مختلف اجازه می‌دهد تا به خدمات دولتی به صورت یکپارچه و آنلاین دسترسی پیدا کنند. این درگاه به عنوان نقطه ورودی مشترک برای دریافت انواع خدمات دولتی عمل می‌کند و نیاز به مراجعه حضوری به ادارات مختلف را به حداقل می‌رساند. درگاه‌های دولت الکترونیکی معمولاً طراحی شده‌اند تا کاربری ساده‌ای داشته باشند و نیازهای کاربران مختلف با سطوح دانش فنی متفاوت را برآورده کنند. جدول زیر درگاه‌های ذکر شده در قانون برنامه هفتم را نشان می‌دهد:

جدول ۷. لیست «درگاه‌ها» در قانون برنامه هفتم پیشرفت

وزارتخانه / نهاد / دستگاه / سازمان مسئول	نام درگاه	ردیف
تعاونی‌های توسعه و عمران شهرستانی	درگاه صدور مجوزها	۱
وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	درگاه صدور شناسه یکتای پستی مبتنی بر شناسه (کد پستی)	۲
	درگاه ملی مجوزهای کشور	۳
وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی	درگاه ملی مجوزهای کسب و کار	۴
قوه قضائیه	درگاه خدمات قضایی	۵

مأخذ: همان.

۴-۱-۴. سایر

در بخش سایر نیز برخی دیگر از عناوین اعم از پنجره ملی خدمات و سکو برای سیستم‌های دولت الکترونیکی یاد شده است. پنجره ملی خدمات یک درگاه یا پلتفرم متمرکز است که هدف آن ارائه کلیه خدمات دولتی به صورت الکترونیکی و یکپارچه به شهروندان،

کسب و کارها و سازمان‌هاست. این پنجره ملی به‌عنوان نقطه ورودی اصلی برای دسترسی به خدمات مختلف دولت از طریق اینترنت طراحی شده است و کاربران را قادر می‌سازد تا به‌صورت ساده و کارآمد به خدماتی مانند ثبت درخواست‌ها، پیگیری امور، پرداخت‌ها و دریافت مجوزها دسترسی پیدا کنند. سکو یا پلتفرم خدمات دولت الکترونیکی به‌عنوان یک زیرساخت فناوری اطلاعات عمل می‌کند که مجموعه‌ای از خدمات دولتی را به‌صورت یکپارچه، امن و کارآمد در اختیار شهروندان، کسب و کارها و نهادهای مختلف قرار می‌دهد. هدف اصلی این سکو، فراهم کردن محیطی برای ارائه خدمات الکترونیکی دولت است که از طریق آن، کاربران می‌توانند به آسانی به انواع خدمات دسترسی پیدا کنند، امور خود را مدیریت کنند و با دولت تعامل داشته باشند.

جدول ۸. لیست دیگر سامانه‌ها در قانون برنامه هفتم پیشرفت

ردیف	نام سیستم خدمات دولت الکترونیکی	وزارتخانه / نهاد / دستگاه / سازمان مسئول
۱	سامانه‌های داخلی (مؤسسات اعتباری)	مؤسسات اعتباری
۲	سکوی ملی شبکه توزیع کالا و محصولات	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات
۳	پنجره ملی خدمات دولت هوشمند	کلیه اشخاص فعال در حوزه گردشگری و صنایع دستی

مأخذ: همان.

۴-۲. دسته‌بندی براساس قوا

علاوه بر دسته‌بندی فوق، سامانه‌ها و سیستم‌های ارائه‌دهنده خدمات دولت الکترونیکی در قانون برنامه هفتم پیشرفت مشتمل بر دو قوه یعنی قوه مجریه و قوه قضائیه است.

۴-۲-۱. قوه مجریه

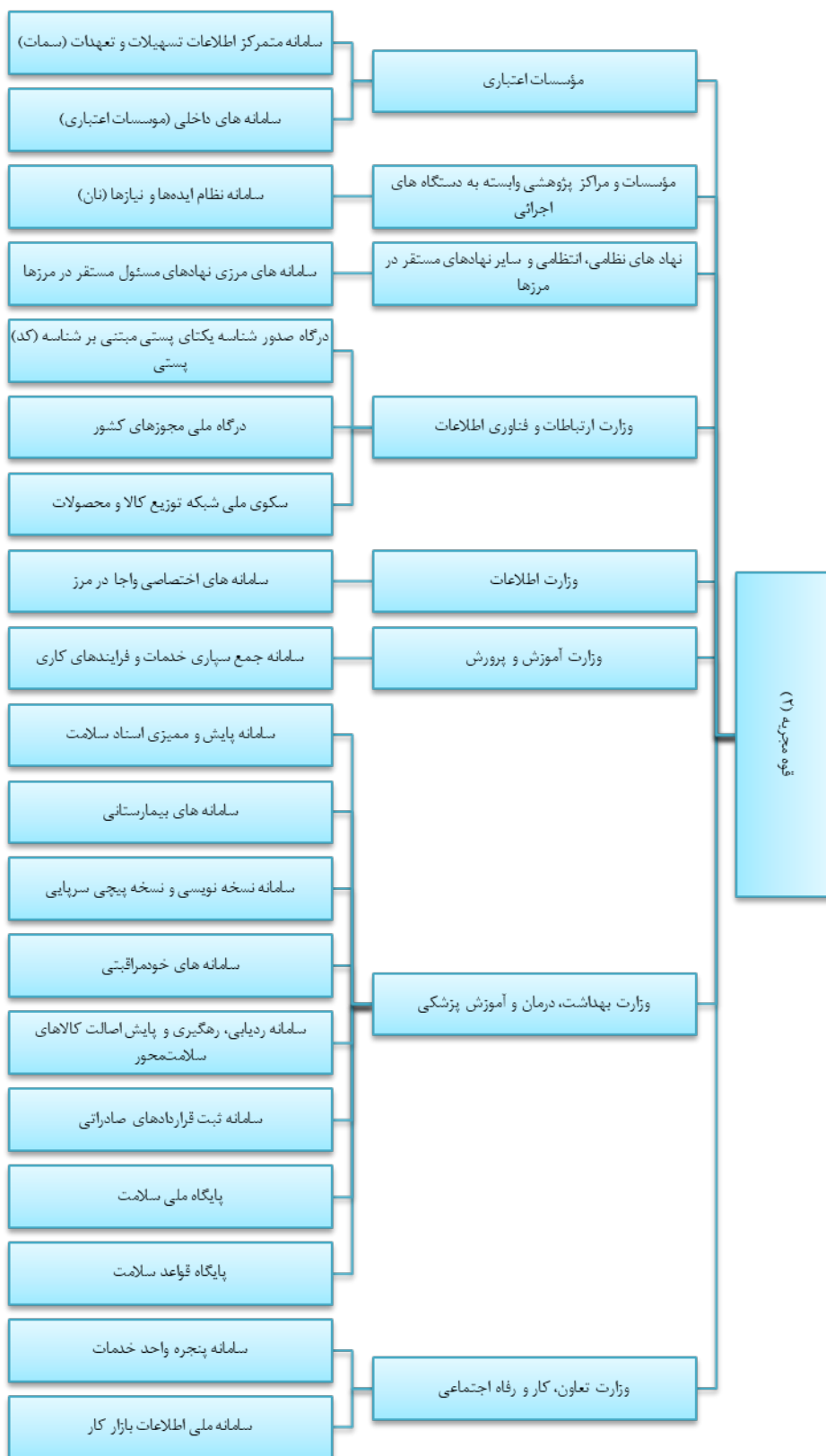
سامانه‌ها، پایگاه‌ها، درگاه‌ها و... مرتبط با قوه مجریه که در قانون برنامه هفتم برای دولت تکالیفی در ارتباط با آنها تعیین شده است، در شکل‌های ذیل نشان داده شده‌اند.

شکل ۲. نمودار لیست سامانه‌های قوه مجریه بر اساس قانون برنامه هفتم پیشرفت [۳۱]

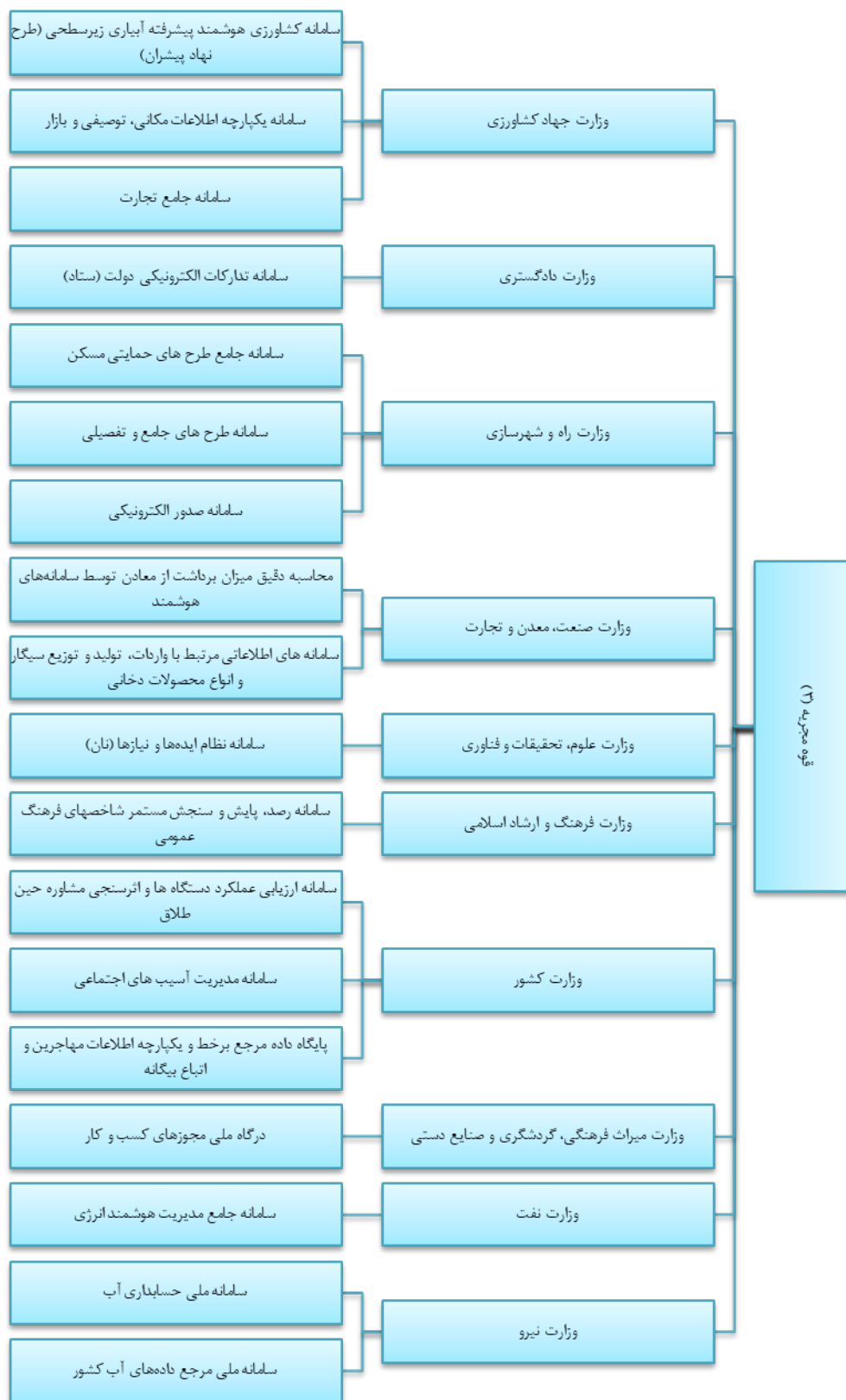

شکل ۳. نمودار لیست سامانه‌های قوه مجریه بر اساس قانون برنامه هفتم پیشرفت [۳۱]

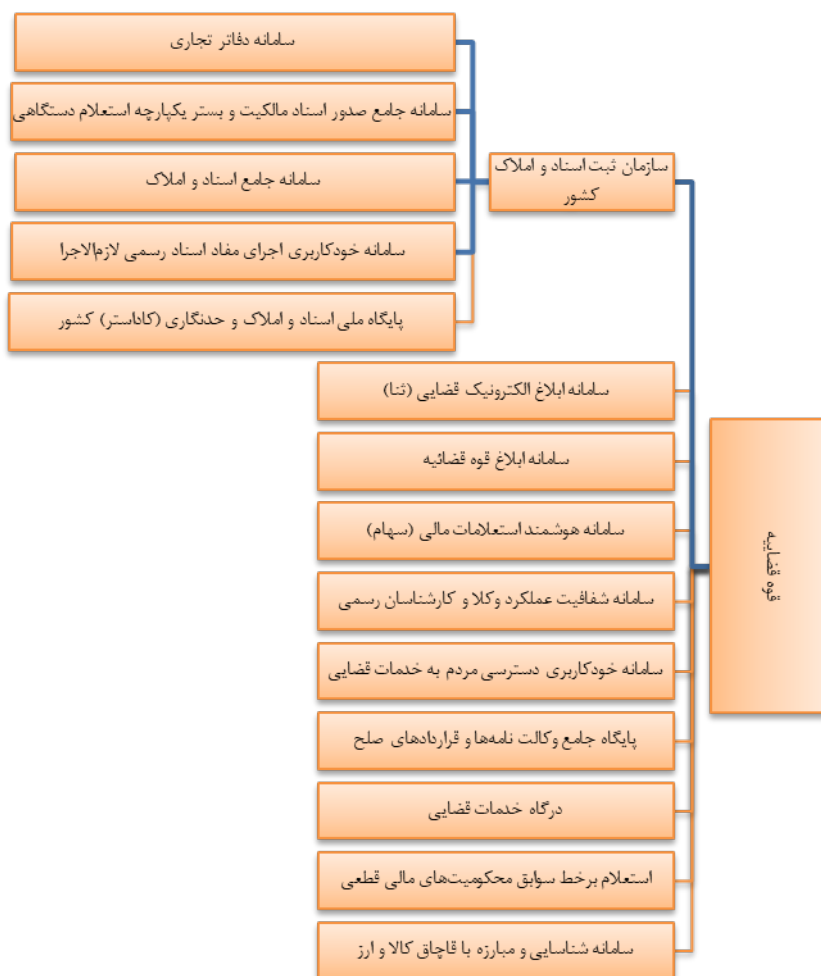
شکل ۴. نمودار لیست سامانه‌های قوه مجریه بر اساس قانون برنامه هفتم پیشرفت [۳۱]

۲-۲-۴. قوه قضائیه

سامانه‌ها، پایگاه‌ها، درگاه‌ها و... مرتبط با قوه قضائیه که در قانون برنامه هفتم برای دولت تکالیفی در ارتباط با آنها تعیین شده است، مطابق با شکل ذیل است:

شکل ۵. نمودار سامانه‌های مرتبط با قوه قضائیه در قانون برنامه هفتم. [۳۱]

۳-۴. دسته‌بندی براساس تکلیف قانون برنامه هفتم

در قانون برنامه هفتم پیشرفت در حوزه سیستم‌های دولت الکترونیکی و مدیریت داده تکالیف مختلفی برعهده دستگاه‌های اجرایی قرار گرفته است. عمده تکالیف مزبور برای دستگاه‌های اجرایی را می‌توان در چهار دسته ایجاد و راه‌اندازی سامانه‌ها، بارگذاری اطلاعات در سامانه‌ها و اخذ و صدور مجوز از طریق سامانه‌ها و توسعه سامانه‌ها طبقه‌بندی کرد.

۱-۳-۴. ایجاد و راه‌اندازی سامانه‌ها، پایگاه‌ها، درگاه‌ها و سایر

در بخش‌هایی از قانون برنامه هفتم، قانون دستگاه‌های اجرایی را مکلف به ایجاد و راه‌اندازی سامانه‌ها، پایگاه‌ها و درگاه‌ها برای ارائه خدمات به شهروندان، کسب و کارها و سازمان‌های دولتی کرده است. سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی که مکلف به ایجاد سامانه، پایگاه یا درگاه در قانون شده‌اند مطابق شکل ذیل است:

شکل ۶. نمودار موارد ایجاد و راه‌اندازی سامانه‌ها، پایگاه‌ها و درگاه‌ها در قانون برنامه هفتم پیشرفت [۳۱]

۲-۳-۴. بارگذاری اطلاعات در سامانه‌ها، پایگاه‌ها، درگاه‌ها و سایر

قانون برنامه هفتم در حوزه دولت الکترونیکی و مدیریت داده، تکلیف ثبت و بارگذاری و اطلاعات با رعایت قانون مدیریت داده و اطلاعات ملی را برعهده برخی سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی قرار داده است. شکل زیر به این موارد اشاره دارد:

شکل ۷. نمودار تکالیف «بار گذاری اطلاعات در سامانه‌ها، پایگاه‌ها، درگاه‌ها و سایر» در قانون برنامه هفتم پیشرفت [۳۱]

۳-۳-۴. اخذ و صدور مجوز از طریق سامانه‌ها، پایگاه‌ها، درگاه‌ها و سایر

برخی دیگر از احکام قانون برنامه هفتم پیشرفت، به فرایند صدور مجوز از طریق سامانه‌ها دستگاه‌های اجرائی مرتبط می‌شود که دستگاه‌های اجرائی باید از طریق سامانه‌های ذکر شده در قانون، امکان اخذ و فرایند صدور مجوز را فراهم سازند. سامانه‌های در ارتباط با این دسته به شرح ذیل می‌باشند:

شکل ۸. نمودار تکالیف «اخذ و صدور مجوز از طریق سامانه‌ها، پایگاه‌ها، درگاه‌ها و سایر» در برنامه هفتم پیشرفت [۳۱]

۴-۳-۴. توسعه سامانه‌ها، پایگاه‌ها، درگاه‌ها و سایر

قسمتی از احکام قانون برنامه هفتم پیشرفت نیز، به توسعه سامانه‌های دستگاه‌های اجرائی در ابعاد مختلف اشاره دارد. دستگاه‌های اجرائی باید شرایط و زیرساخت‌های مورد نیاز برای توسعه سامانه‌ها و ارائه خدمات بهتر به ذی‌نفعان را فراهم سازند. احکامی که به توسعه سامانه‌ها اشاره دارد به شرح ذیل است:

شکل ۹. نمودار تکالیف «توسعه سامانه‌ها، پایگاه‌ها، درگاه‌ها و سایر» در قانون برنامه هفتم پیشرفت [۳۱]

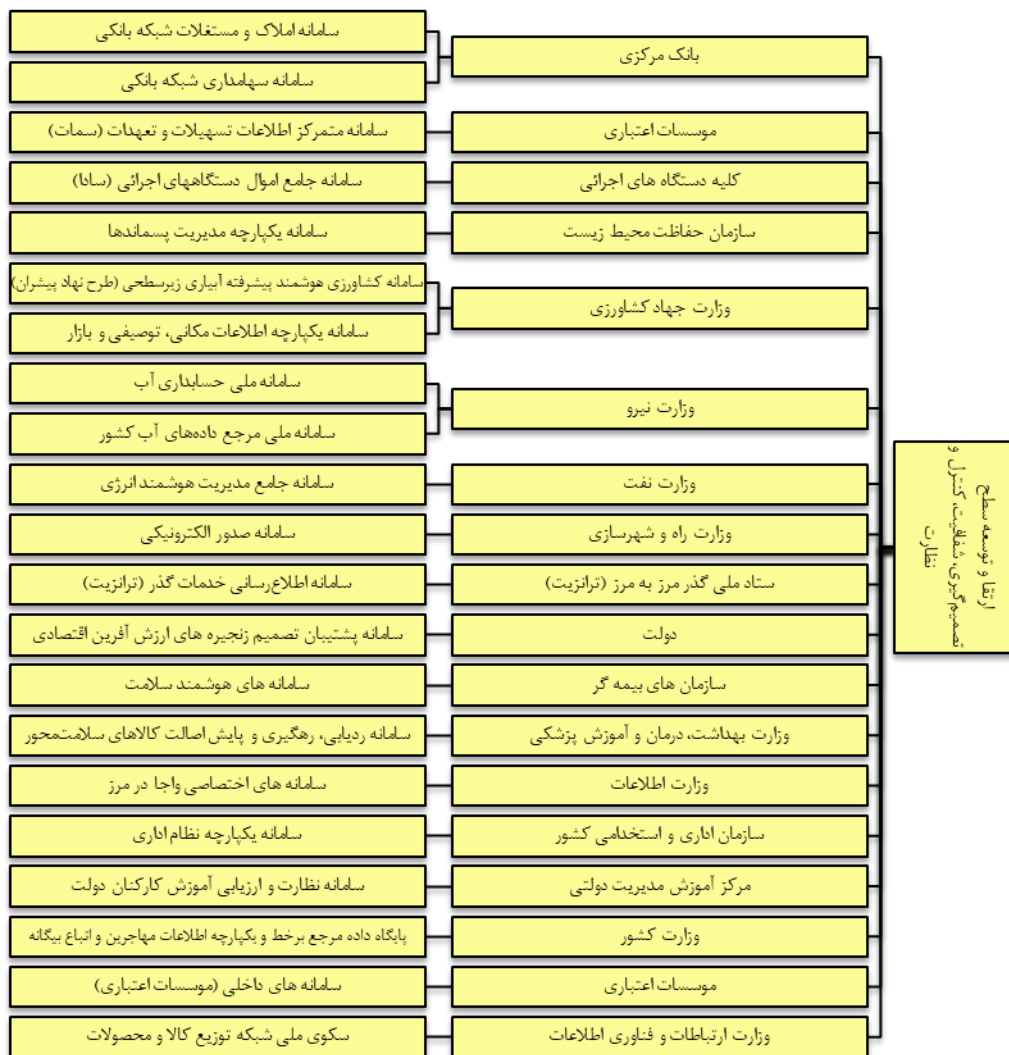
۴-۴. دسته‌بندی براساس هدف سامانه‌ها، پایگاه‌ها، درگاه‌ها و سایر در قانون برنامه هفتم

در متن قانون برنامه هفتم پیشرفت، برای هر یک از سیستم‌های دولت الکترونیکی و مدیریت داده اهدافی مشخص شده است. اهداف ایجاد، راه‌اندازی و بهره‌برداری از سامانه‌ها را می‌توان در سه دسته طبقه‌بندی کرد که عبارت‌اند از: ارتقا و توسعه سطح تصمیم‌گیری، شفافیت و کنترل و نظارت، تقویت و توسعه زیرساخت‌ها و بهبود ارائه خدمات از طریق هوشمندسازی.

۴-۴-۱. ارتقا و توسعه سطح تصمیم‌گیری، شفافیت، کنترل و نظارت

در این بخش می‌توان به سامانه‌هایی از برنامه هفتم اشاره کرد که موجبات نظم بخشی به عملیات، ارتقای شفافیت، اصلاح الگوهای مصرف، کاهش هزینه‌ها و سطح کنترل و امنیت را برای ارائه خدمات دولت به مردم فراهم می‌کند.

شکل ۱۰. نمودار تکالیف «ارتقا و توسعه سطح تصمیم‌گیری، شفافیت، کنترل و نظارت سامانه‌ها» در قانون برنامه هفتم پیشرفت [۳۱]

۲-۴-۴. تقویت و توسعه زیرساخت‌ها

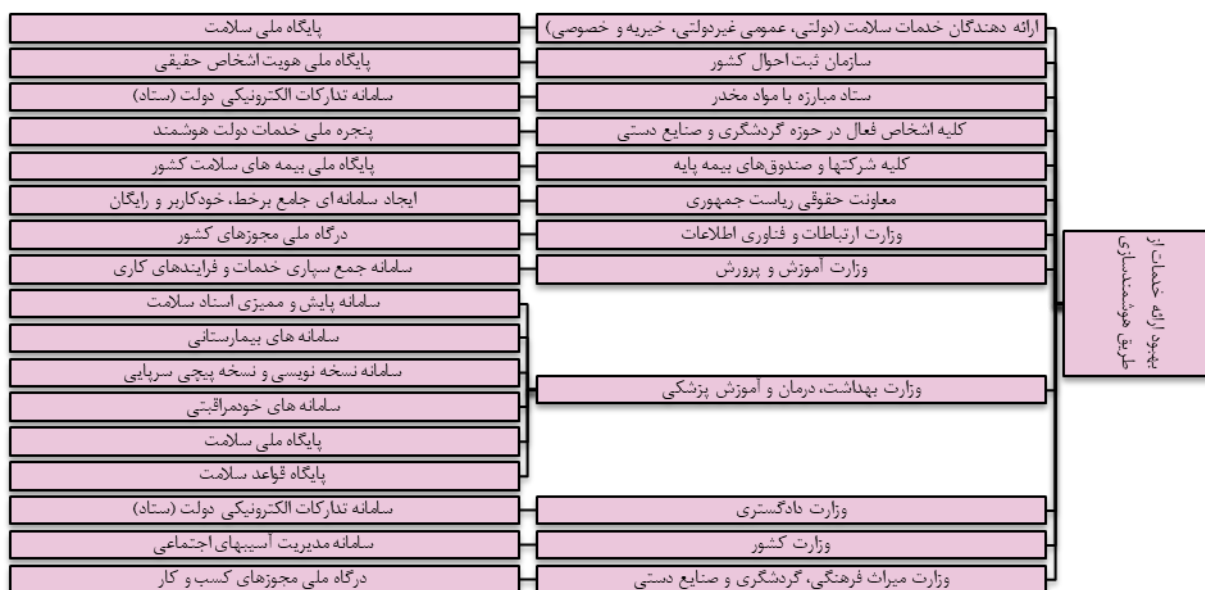
در بخش «تقویت و توسعه زیرساخت‌ها» می‌توان به سامانه‌هایی از برنامه هفتم اشاره کرد که موجب توسعه پایگاه‌های آماری، تأمین نیازهای داخل کشور و تقویت زیرساخت‌های سازوکارهای عمومی برای افزایش تاب‌آوری می‌شوند. این سامانه‌ها به شرح ذیل طبقه‌بندی می‌گردند:

شکل ۱۱. نمودار تکالیف «تقویت و توسعه زیرساخت‌ها» در خصوص سامانه‌های قانون برنامه هفتم پیشرفت [۳۱]

در بخش «بهبود ارائه خدمات از طریق هوشمندسازی» می‌توان به سامانه‌هایی از برنامه هفتم اشاره کرد که موجب توسعه پایگاه‌های آماری، تأمین نیازهای داخل کشور و تقویت زیرساخت‌های سازوکارهای عمومی برای افزایش تاب‌آوری می‌شوند. این سامانه‌ها به شرح ذیل طبقه‌بندی می‌گردند:

شکل ۱۲. نمودار تکالیف «بهبود ارائه خدمات از طریق هوشمندسازی» در قانون برنامه هفتم پیشرفت [۳۱]

۵. تحلیل سامانه‌های برنامه هفتم

۵-۱. تحلیل براساس حوزه خدمات

با توجه به سامانه‌های شناسایی شده در برنامه هفتم پیشرفت، دسته‌بندی‌های مختلفی به شرح زیر ارائه می‌شود. این دسته‌بندی‌ها با هدف سهولت در تحلیل و شناسایی حوزه‌های کاری انجام شده است:

۵-۱-۱. خدمات قضایی و حقوقی

خدمات قضایی و حقوقی در برنامه هفتم پیشرفت شامل سامانه‌هایی است که با هدف تسهیل فرایندهای قضایی، افزایش شفافیت، کاهش مراجعات حضوری و ارتقای رضایت عمومی ایجاد شده‌اند. این سامانه‌ها به‌طور کلی در زمینه‌های ابلاغ، استعلام، خدمات و کلا و مدیریت اسناد رسمی فعالیت می‌کنند که به شرح ذیل می‌باشند:

- سامانه ابلاغ الکترونیک قضایی (ثنا)،
- سامانه ابلاغ قوه قضائیه،
- سامانه خودکاربری دسترسی مردم به خدمات قضایی،
- درگاه خدمات قضایی،
- پایگاه جامع وکالت‌نامه‌ها و قراردادهای صلح،
- سامانه خودکاربری اجرای مفاد اسناد رسمی لازم‌الاجرا،
- سامانه شفافیت عملکرد وکلا و کارشناسان رسمی.

سامانه‌هایی مانند «سامانه ابلاغ الکترونیک قضایی (ثنا)» و «درگاه خدمات قضایی» به شهروندان این امکان را می‌دهند که بدون نیاز به مراجعه حضوری، امور خود را پیگیری کنند. این موضوع به صرفه‌جویی در وقت و کاهش تراکم در محاکم قضایی منجر شده است. همچنین راه‌اندازی «سامانه شفافیت عملکرد وکلا و کارشناسان رسمی» می‌تواند با ارائه اطلاعات دقیق از سوابق حرفه‌ای وکلا و کارشناسان، اعتماد عمومی را افزایش داده و مسیر سوءاستفاده از موقعیت‌های شغلی را محدود کند، این شفافیت در نهایت به بهبود کیفیت خدمات حقوقی منجر می‌شود. علاوه بر این موارد ایجاد سامانه‌هایی مانند «پایگاه جامع وکالت‌نامه‌ها و قراردادهای صلح» و «سامانه جامع اسناد و املاک» باعث شده است تا استعلام‌ها و انتقال اطلاعات میان نهادهای مختلف سریع‌تر انجام شود. این امر به‌ویژه در پرونده‌های مربوط به املاک و دعاوی مالی، زمان رسیدگی را به‌طور قابل توجهی کاهش داده است. از مهم‌ترین چالش‌ها و نقاط ضعف ارائه خدمات قضایی و حقوقی به‌صورت آنلاین می‌توان به وجود چندین سامانه با عملکردهای مشابه مانند «سامانه ابلاغ قوه قضائیه» و «سامانه ابلاغ الکترونیک قضایی (ثنا)» اشاره کرد که کاربران را دچار سردرگمی می‌کند. این همپوشانی‌ها علاوه بر کاهش عملکرد خدمت رسانی، به اتلاف منابع مالی و انسانی نیز منجر می‌شود.

۵-۱-۲. خدمات بهداشت و سلامت

این سامانه‌ها برای ارتقای کیفیت خدمات بهداشتی، تسهیل دسترسی به اطلاعات پزشکی، نظارت بر فرایندهای درمانی و بهبود مدیریت منابع سلامت طراحی شده‌اند. این سامانه‌ها به افراد و نهادهای دولتی و خصوصی کمک می‌کنند تا اطلاعات سلامت را به‌صورت متمرکز و یکپارچه مدیریت کرده و از طریق تحلیل داده‌ها، کیفیت خدمات بهداشتی و درمانی را بهبود دهند. همچنین، این سامانه‌ها به تسهیل فرایندهای درمانی، ارائه مشاوره‌های پزشکی آنلاین، نظارت بر داروها و تجهیزات پزشکی و حمایت از خودمراقبتی و پیشگیری از بیماری‌ها کمک می‌کنند. هدف نهایی این سامانه‌ها، ارتقای سلامت عمومی، پیشگیری از بیماری‌ها، بهبود دسترسی به خدمات درمانی و افزایش شفافیت و کارایی در بخش بهداشت و درمان است. سامانه‌های حوزه بهداشت و سلامت عبارت‌اند از:

- پایگاه ملی سلامت،

■ سامانه پایش و ممیزی اسناد سلامت،

■ سامانه‌های بیمارستانی،

■ سامانه نسخه‌نویسی و نسخه‌پیچی سرپایی،

■ سامانه‌های خودمراقبتی،

■ پایگاه ملی بیمه‌های سلامت کشور،

■ سامانه‌های هوشمند سلامت،

■ سامانه ردیابی، رهگیری و پایش اصالت کالاهای سلامت‌محور.

این سامانه‌ها سطح دسترسی به خدمات درمانی را افزایش داده‌اند. به‌عنوان مثال سامانه‌هایی مانند «سامانه نسخه‌نویسی» و «نسخه‌پیچی سرپایی» موجب کاهش مراجعات حضوری شده‌اند و افراد امکان استفاده از ویزیت‌های آنلاین را دارند که در شرایط بحرانی مانند پاندمی کرونا تأثیر چشمگیری در کاهش بار ترافیکی درمانگاه‌ها و بیمارستان‌ها داشتند. در حوزه یکپارچه‌سازی اطلاعات سلامت نیز پایگاه‌هایی مانند «پایگاه ملی سلامت» و «پایگاه ملی بیمه‌های سلامت کشور» با فراهم‌سازی اطلاعات جامع بیماران، امکان دسترسی سریع پزشکان به سوابق درمانی را مهیا کرده‌اند که به بهبود کیفیت تشخیص و درمان کمک می‌کنند. همچنین سامانه‌های مزبور موجب افزایش شفافیت در زنجیره تأمین کالاهای سلامت‌محور شده‌اند. در این زمینه تکمیل و راه‌اندازی «سامانه ردیابی، رهگیری و پایش اصالت کالاهای سلامت‌محور» نقش مهمی در کاهش قاچاق دارو، تقلب در تجهیزات پزشکی و افزایش اعتماد عمومی ایفا کرده است. علاوه بر این «سامانه‌های خودمراقبتی» نیز موجبات ارتقای فرهنگ سلامت عمومی را فراهم آورده‌اند. در قانون برنامه هفتم پیشرفت، وزارت بهداشت مکلف شده است سامانه‌های مختلفی نظیر سامانه‌های بیمارستانی، نسخه‌نویسی و نسخه‌پیچی سرپایی، نرم‌افزارهای حوزه بهداشتی، سامانه پایش و ممیزی اسناد سلامت و سامانه‌های خودمراقبتی را به‌صورت یکپارچه و متصل کند، که در حال حاضر این اتصال وجود ندارد. از سوی دیگر، بیمارستان‌ها از سامانه‌های متفاوت و متنوعی برای انجام عملیات کاری خود استفاده می‌کنند که در قانون به‌طور کلی تحت عنوان «سامانه‌های بیمارستانی» ذکر شده، اما تعریف دقیقی از نوع و ویژگی‌های این سامانه‌ها ارائه نشده است. این وضعیت باعث ایجاد چالش‌هایی در زمینه یکپارچه‌سازی سامانه‌ها می‌شود، چرا که ممکن است این سامانه‌ها از نظر فناوری، استانداردها و معماری با یکدیگر تفاوت‌های زیادی داشته باشند. در قانون، از «پایگاه قواعد سلامت» به‌عنوان سامانه‌ای برای سنجش یکپارچه قواعد استحقاق خدمات سلامت، هویت و صلاحیت‌سنجی تجویزکنندگان نسخه‌ها و دستورات پزشکی و صاحبان امضای اسناد در مشاغل وابسته به نظام سلامت یاد شده است، اما این بیان به‌نوعی اشتباه است. چرا که «پایگاه قواعد سلامت» در واقع می‌تواند به‌عنوان یک پایگاه داده عمل کند که اطلاعات و داده‌های مرتبط با قواعد استحقاق و صلاحیت‌سنجی را ذخیره کند، در حالی که هدف اصلی آن ارائه مستقیم خدمت به کاربر نیست. در مقابل، سامانه‌هایی که هدف اصلی آنها ارائه خدمت مستقیم به کاربر است، مانند سامانه‌های بیمارستانی یا نسخه‌نویسی، به‌طور فعال با کاربران در تعامل هستند. بنابراین، تفاوت اساسی بین پایگاه داده‌ای که به ذخیره و پردازش اطلاعات می‌پردازد و سامانه‌ای که خدمت به‌طور مستقیم به کاربر ارائه می‌دهد، وجود دارد.

۳-۱-۵. خدمات اقتصادی و بازرگانی

سامانه‌های خدمات اقتصادی و بازرگانی به سازمان‌ها، کسب‌وکارها و افراد امکان می‌دهند تا به‌طور الکترونیکی به اطلاعات مالی، تجاری و بازرگانی دسترسی داشته و تعاملات خود را مدیریت کنند. اهداف اصلی این سامانه‌ها شامل نظارت و کنترل دقیق بر فعالیت‌های اقتصادی، تسهیل فرایندهای تجاری، بهبود شفافیت و کاهش هزینه‌ها، تسریع در صدور مجوزها و مدارک تجاری، بهبود وضعیت صادرات و واردات و ارتقای کارایی در تبادل اطلاعات و منابع اقتصادی است که عبارت‌اند از:

■ سامانه جامع تجارت،

■ سامانه ثبت قراردادهای صادراتی،

■ درگاه ملی مجوزهای کشور،

■ درگاه ملی مجوزهای کسب و کار،

■ سکوی ملی شبکه توزیع کالا و محصولات،

■ سامانه شناسایی و مبارزه با قاچاق کالا و ارز،

■ سامانه پشتیبان تصمیم زنجیره‌های ارزش آفرین اقتصادی،

■ سامانه‌های اطلاعاتی مرتبط با واردات، تولید و توزیع سیگار و انواع محصولات دخانی.

سامانه‌هایی مانند سامانه «جامع تجارت» و «درگاه ملی مجوزهای کسب و کار» فرایند صدور مجوزها، ثبت سفارش‌ها و عملیات گمرکی را به‌طور چشمگیری ساده‌تر کرده‌اند که موجب کاهش زمان و هزینه مبادلات می‌شود. همچنین «درگاه ملی مجوزها» فرایند دریافت مجوز برای کسب و کارهای نوپا را تسهیل کرده‌اند. افزایش شفافیت در زنجیره تأمین و مبادلات بازرگانی با راه‌اندازی «سامانه شناسایی و مبارزه با قاچاق کالا و ارز» و «سامانه ثبت قراردادهای صادراتی»، رصد کالاها در مراحل مختلف زنجیره تأمین امکان‌پذیر شده است. این موضوع باعث کاهش قاچاق و افزایش درآمدهای مالیاتی دولت می‌شود. علاوه بر این «سامانه پشتیبان تصمیم زنجیره‌های ارزش آفرین اقتصادی» نیز امکان تحلیل دقیق بازار و رصد شاخص‌های اقتصادی را برای نهادهای سیاستگذار فراهم می‌کند. یکی از چالش‌های سامانه‌های اقتصادی و بازرگانی نبود هم‌افزایی با سامانه‌های بین‌المللی است. در این حوزه نبود ارتباط مستقیم با سامانه‌های گمرکی و تجاری بین‌المللی باعث افزایش زمان و هزینه در تجارت خارجی شده است. همچنین مقاومت برخی دستگاه‌ها در به اشتراک‌گذاری داده‌ها که ناشی از ملاحظات نهادی و نگرانی‌های مربوط به مالکیت داده‌ها است، موجب می‌شود برخی سازمان‌ها اطلاعات خود را در سامانه‌های ملی ثبت نکنند یا تعاملی با سازمان‌های هم‌جوار نداشته باشند.

۴-۱-۵. خدمات رفاهی، اجتماعی و فرهنگی

اهداف اصلی سامان‌های این دسته شامل تسهیل دسترسی به خدمات رفاهی مانند بیمه‌های اجتماعی، خدمات حمایتی، مشاوره‌های اجتماعی و سامانه فرهنگی است. علاوه بر این، این سامانه‌ها به نظارت و ارزیابی مستمر بر شاخص‌های رفاه اجتماعی و فرهنگی، شفافیت در توزیع منابع و خدمات و تقویت همبستگی اجتماعی کمک می‌کنند. سامانه‌های دسته خدمات رفاهی، اجتماعی و فرهنگی شامل موارد ذیل هستند:

■ پایگاه اطلاعات رفاه ایرانیان،

■ سامانه مدیریت آسیب‌های اجتماعی،

■ سامانه ارزیابی عملکرد دستگاه‌ها و اثرسنجی مشاوره حین طلاق،

■ سامانه رصد، پایش و سنجش مستمر شاخص‌های فرهنگ عمومی،

■ پایگاه داده مرجع برخط و یکپارچه اطلاعات مهاجران و اتباع بیگانه،

■ سامانه نظام ایده‌ها و نیازها (نان).

در زمینه ارتقای عدالت اجتماعی خدماتی مانند «پایگاه اطلاعات رفاه ایرانیان» با تجمیع داده‌های مربوط به یارانه‌ها، بیمه‌ها و خدمات حمایتی، امکان شناسایی دقیق اقشار نیازمند را فراهم کرده‌اند. این پایگاه ضمن یکپارچه‌سازی داده‌ها، به دولت کمک می‌کند تا خدمات رفاهی، حمایتی و بیمه‌ای را به‌صورت هدفمند و به افراد نیازمند و واجد شرایط اختصاص دهد. این امر باعث کاهش هدررفت منابع و بهبود عدالت اجتماعی می‌شود. همچنین مطابق قانون برنامه هفتم دستگاه‌های اجرایی مکلف به راه‌اندازی سامانه‌ای در حوزه اثرسنجی مشاوره حین طلاق، پایش شاخص‌های فرهنگی و «پایگاه اطلاعات مرتبط با مهاجران» هستند. راه‌اندازی این سامانه‌ها در حوزه‌های اجتماعی و فرهنگی می‌تواند به بهبود فرایندهای مشاوره‌ای و حمایتی اجتماعی از جمله کاهش تنش‌های خانوادگی کمک

کند. همچنین راه‌اندازی و توسعه «پایگاه داده مرجع برخط اطلاعات مهاجران» امکان دسترسی سریع به اطلاعات هویتی و اقامتی مهاجران را برای دستگاه‌های ذی‌ربط فراهم می‌کند که این کنترل و نظارت می‌تواند بسیار از آسیب‌های اجتماعی در سطح جامعه را کاهش دهد.

۵-۱-۵. خدمات شهری، مسکن و محیط زیست

سامانه‌های خدمات شهری به نهادهای دولتی، شهرداری‌ها و سازمان‌های مرتبط کمک می‌کنند تا فرایندهای مربوط به مدیریت پسماند، آبیاری، زمین‌شناسی، مسکن، انرژی و منابع آب را به‌طور کارآمدتر، هوشمندانه‌تر و پایدارتر انجام دهند. هدف اصلی این سامانه‌ها شامل نظارت و ارزیابی منابع شهری و طبیعی، بهبود دسترسی به خدمات مسکن، مدیریت بهینه انرژی، حفظ محیط زیست و منابع آبی و ارتقای شفافیت در فرایندهای مرتبط با املاک و مستغلات است. این سامانه‌ها به تسهیل تصمیم‌گیری‌های کلان شهری، حفاظت از منابع طبیعی، بهبود کیفیت زندگی شهری و حمایت از برنامه‌های توسعه پایدار در زمینه مسکن و زیرساخت‌های شهری کمک می‌کنند. از سامانه‌های این دسته می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- سامانه پنجره واحد مدیریت زمین،
- سامانه طرح‌های جامع و تفصیلی،
- سامانه یکپارچه مدیریت پسماندها،
- سامانه ملی حسابداری آب،
- سامانه ملی مرجع داده‌های آب کشور،
- سامانه جامع مدیریت هوشمند انرژی،
- سامانه هوشمند میزان برداشت معادن.

در این حوزه سامانه‌هایی مانند «سامانه پنجره واحد مدیریت زمین» و «سامانه جامع طرح‌های حمایتی مسکن» با تجمیع اطلاعات و شفاف‌سازی روندهای اداری به کاهش فساد و افزایش اعتماد عمومی کمک کرده‌اند. راه‌اندازی «سامانه ملی حسابداری آب» و توسعه «سامانه ملی مرجع داده‌های آب کشور» ابزارهای کارآمدی برای پیش‌مصرف آب و برنامه‌ریزی بهینه منابع آبی فراهم خواهند کرد. همچنین ایجاد «سامانه یکپارچه مدیریت پسماندها» و «سامانه جامع مدیریت هوشمند انرژی» با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین، به بهبود محیط زیست شهری و صرفه‌جویی در مصرف انرژی کمک می‌کنند. علاوه بر موارد فوق در راستای پیش‌مصرف منابع معدنی، مطابق قانون برنامه هفتم سامانه‌ای جهت محاسبه دقیق میزان برداشت از معادن ایجاد می‌شود که این سامانه می‌تواند امکان پیش‌برخط فعالیت‌های معدنی را فراهم کرده و از برداشت‌های غیرمجاز جلوگیری کند. سامانه‌های متعددی که در قانون برنامه هفتم برای مدیریت انرژی و منابع طبیعی تعریف شده‌اند، از جمله «سامانه ملی حسابداری آب»، «سامانه ملی مرجع داده‌های آب کشور»، «سامانه یکپارچه مدیریت پسماندها»، «سامانه جامع مدیریت هوشمند انرژی» و «سامانه سنجش برداشت‌های معدنی»، همگی با هدف پیش‌مصرف، مدیریت و بهینه‌سازی مصرف منابع طراحی شده‌اند. با این حال، پراکندگی این سامانه‌ها در بخش‌های مختلف مانند آب، نفت، گاز، معادن و پسماند موجب ایجاد رویکردی جزیره‌ای در مدیریت انرژی شده است. درحالی‌که این سامانه‌ها هر یک به بهبود شفافیت و بهره‌وری در حوزه خود کمک می‌کنند، اما نبود یک سامانه جامع انرژی باعث فقدان یکپارچگی اطلاعات، دشواری در تصمیم‌گیری کلان و هم‌پوشانی وظایف می‌شود. تجمیع این سیستم‌ها در یک سامانه ملی هوشمند انرژی می‌توانست امکان مدیریت یکپارچه داده‌ها، بهینه‌سازی مصرف در همه بخش‌ها و تسهیل سیاستگذاری کلان را فراهم کند. چنین رویکردی نه تنها از هزینه‌های اضافی برای ایجاد و نگهداری سامانه‌های متعدد می‌کاهد، بلکه امکان پیش‌هم‌زمان و تعامل‌پذیر میان بخش‌های مختلف انرژی کشور را فراهم می‌سازد.

۶-۱-۵. خدمات اداری و قضایی

سامانه‌های خدمات اداری با هدف تسهیل و تسریع در خدمات‌رسانی به مردم و سازمان‌ها از طریق یکپارچه‌سازی اطلاعات و فرایندهای حکمرانی پیاده‌سازی و اجرا می‌شوند. این سامانه‌ها به نهادهای دولتی اجازه می‌دهد تا خدمات خود را به صورت الکترونیکی ارائه دهند، فرایندهای مجزدهی را ساده‌سازی کنند و بر فرایندهای مختلف نظارت دقیق و به موقع داشته باشند. سامانه‌های خدمات اداری و حکمرانی الکترونیک در قالب موارد زیر می‌باشند:

- سامانه تدارکات الکترونیکی دولت (ستاد)،
- سامانه یکپارچه نظام اداری،
- سامانه نظارت و ارزیابی آموزش کارکنان دولت،
- پنجره ملی خدمات دولت هوشمند،
- سامانه پنجره واحد خدمات،
- پایگاه ملی هویت اشخاص حقیقی،
- سامانه جامع اموال دستگاه‌های اجرایی (سادا)،
- سامانه جامع صدور اسناد مالکیت و بستر یکپارچه استعلام دستگاهی،
- پایگاه ملی اسناد و املاک و حدنگاری (کاداستر) کشور،
- سامانه جامع اسناد و املاک،
- سامانه هوشمند استعلامات مالی (سپام)،
- سامانه‌های داخلی (مؤسسات اعتباری)،
- سامانه متمرکز اطلاعات تسهیلات و تعهدات (سمات).

سامانه‌هایی مانند «پنجره ملی خدمات دولت هوشمند» و «سامانه پنجره واحد خدمات» فرایندهای اداری را برای شهروندان و کسب‌وکارها ساده‌تر کرده و دسترسی به خدمات را ۲۴ ساعته فراهم می‌کنند. علاوه بر این سامانه‌هایی نظیر «سامانه جامع اموال دستگاه‌های اجرایی (سادا)» وظیفه مدیریت یکپارچه اموال و دارایی‌های دستگاه‌های اجرایی و ساماندهی آنها را دارد، در این زمینه راه‌اندازی پایگاه ملی هویت اشخاص حقیقی با ثبت و ضبط اطلاعات، می‌تواند مانع از تخلفات مالی و سوءاستفاده از منابع عمومی شود. «سامانه جامع صدور اسناد مالکیت» نیز در یک بستر آنلاین به افراد این امکان را می‌دهد تا به راحتی درخواست صدور سند مالکیت برای املاک خود را ارائه دهند، این سامانه فرایند صدور سند را تسهیل کرده و زمان و هزینه‌های مرتبط با مراجعه حضوری به ادارات ثبت را کاهش می‌دهد. همچنین در زمینه کاهش هزینه‌های عملیاتی وجود «سامانه تدارکات الکترونیکی دولت (ستاد)» فرایندهای مناقصه‌ها و خریدهای دولتی را تسهیل کرده که هزینه‌های عملیاتی را به شکل قابل توجهی کاهش داده‌اند.

۲-۵. ارتباط سامانه‌های شناسایی شده با ماده (۱۰۷) قانون برنامه هفتم پیشرفت

ماده (۱۰۷) قانون برنامه هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران بر هوشمندسازی و تحقق دولت الکترونیکی با محوریت توسعه زیرساخت‌ها، یکپارچه‌سازی داده‌ها، تسهیل دسترسی به خدمات عمومی، شفافیت و بهبود کارآمدی در دستگاه‌های اجرایی تأکید دارد. در این راستا، بررسی سامانه‌های موجود در برنامه هفتم نشان می‌دهد که این سامانه‌ها در ابعاد مختلف با اهداف ماده (۱۰۷) هم‌راستا هستند. ارتباط این سامانه‌ها با ماده (۱۰۷) قانون برنامه هفتم به این صورت است که دستگاه‌های اجرایی موظف‌اند با رعایت قوانین مرتبط، نسبت به توسعه، استقرار و بهره‌برداری از سامانه‌های مذکور اقدام کنند تا اهداف هوشمندسازی و دولت الکترونیکی محقق شود.

۱-۲-۵. بند «الف» ماده (۱۰۷)

مطابق بند «الف» ماده (۱۰۷) قانون برنامه هفتم پیشرفت، دولت موظف است زیرساخت یکپارچه ابری دولت هوشمند را ایجاد کند تا دستگاه‌های اجرایی مراکز داده‌ای خود را به این زیرساخت متصل کنند. این اقدام می‌تواند به افزایش امنیت داده‌ها، بهینه‌سازی هزینه‌ها و افزایش بهره‌وری خدمات الکترونیکی دولت کمک کند. آیین‌نامه اجرایی این بند در ۱۲ دی ماه ۱۴۰۳ به تصویب هیئت‌وزیران رسیده است و اجرای دقیق آن موجب بهبود بستر اجرایی دولت الکترونیک در کشور خواهد شد.

۲-۲-۵. بند «ت» ماده (۱۰۷)

بند «ت» ماده (۱۰۷) قانون برنامه هفتم پیشرفت، به موضوع بسیار مهم تحول دیجیتال در دستگاه‌های اجرایی کشور پرداخته است. براساس این بند، وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی موظف‌اند سامانه‌های مشترکی را در سطح واحدهای ستادی طراحی و راهبری کنند و از ایجاد سامانه‌های موازی که موجب اتلاف منابع و پراکندگی خدمات می‌شوند، خودداری کنند. هدف اصلی قانونگذار از این حکم، حرکت به سمت یکپارچگی در فضای دیجیتال دولت، افزایش بهره‌وری، کاهش هزینه‌های اضافی و تحقق دولت هوشمند است. در همین راستا، تبصره این ماده نیز ضوابطی را برای راه‌اندازی سامانه‌های جدید تعیین کرده است. براساس این تبصره، هیچ دستگاهی نمی‌تواند به صورت مستقل و بدون هماهنگی، سامانه‌ای با گستره ملی یا فرابخشی ایجاد کند. همه دستگاه‌ها موظف‌اند پیش از آغاز چنین اقدامی، از وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات مجوز دریافت کنند. این الزام با هدف جلوگیری از موازی‌کاری و رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی پیش‌بینی شده است. وزارت ارتباطات نیز مکلف است ظرف یک ماه از زمان دریافت درخواست، درباره ضرورت راه‌اندازی سامانه و تداخل نداشتن آن با سامانه‌های موجود تصمیم‌گیری کند. در صورت نیاز، این وزارتخانه می‌تواند این مهلت را تنها برای یک ماه دیگر تمدید کند، اما پس از پایان این زمان، اگر پاسخی ارائه نشود، متقاضی حق دارد بدون مجوز رسمی، سامانه خود را راه‌اندازی کند. با این حال، سکوت وزارت ارتباطات در این مهلت قانونی تخلف محسوب شده و قابل رسیدگی در مراجع ذی‌صلاح خواهد بود.

با این سازوکار، قانونگذار تلاش کرده است تا میان چابکی در اجرای پروژه‌های دیجیتال و نظارت بر هماهنگی ملی تعادل برقرار کند. اجرای صحیح این ماده می‌تواند پیامدهای مثبتی همچون کاهش هزینه‌های موازی، افزایش امنیت داده‌ها، ارتقای کیفیت خدمات عمومی و تقویت حکمرانی داده را به همراه داشته باشد. با این حال، چالش‌هایی همچون مقاومت دستگاه‌ها در ادغام سامانه‌های موجود، مشکلات فنی در یکپارچه‌سازی زیرساخت‌ها و ابهام در مرزبندی سامانه‌های ملی و درون‌سازمانی می‌تواند بر روند تحقق اهداف این ماده تأثیرگذار باشد.

الف) ابهامات بند «ت» ماده (۱۰۷)

بند «ت» ماده (۱۰۷) و تبصره آن را می‌توان نقطه عطفی در مسیر تحول دیجیتال دولت دانست؛ نقطه‌ای که دولت را از رویکرد جزیره‌ای در طراحی سامانه‌ها به سمت یک رویکرد یکپارچه، کارآمد و پاسخ‌گو سوق می‌دهد. اگرچه ذیل این بند قانونی ابهاماتی نیز وجود دارد که چالش‌های خاص خود را پدید آورده است.

۱ ابهام در تعریف «سامانه‌های ملی» و «سامانه‌های فرابخشی»

نخستین و بنیادی‌ترین ابهام این بند به فقدان تعریف حقوقی دقیق از مفاهیم «ملی» و «فرابخشی» باز می‌گردد. در متون قانونی، به‌ویژه قوانین برنامه‌های توسعه، نبود تعریف روشن از اصطلاحات کلیدی می‌تواند زمینه‌ساز برداشت‌های چندگانه و تفسیرهای متعارض شود. در حال حاضر، در متون رسمی و قانونی هیچ تعریف واحد، جامع و روشنی از مفاهیم «سامانه ملی» و «سامانه فرابخشی» ارائه نشده است. آنچه تاکنون مطرح شده بیشتر در حد توضیح‌های اجرایی یا برداشت‌های اولیه از سوی متولیان بوده و نه به صورت تعریف الزام‌آور قانونی. برای نمونه، گاهی «سامانه فرابخشی» به سامانه‌ای تعبیر می‌شود که خدمات خود را به ذی‌نفعان خارج از دستگاه ارائه می‌دهد و «سامانه ملی» به سامانه‌ای اطلاق می‌شود که گستره وسیعی از مخاطبان را پوشش می‌دهد. با این

حال، این تعاریف پراکنده و غیررسمی قادر به پاسخ‌گویی به تمامی موقعیت‌های عملیاتی نیستند و در بسیاری از موارد مرز میان سامانه ملی، فرابخشی و درون‌سازمانی همچنان مبهم باقی مانده است.

۲ ابهام در دامنه و شمول «سامانه‌های ستادی»

ابهام دوم به کاربست اصطلاح «سامانه‌های ستادی» باز می‌گردد. قانونگذار در متن ماده، این مفهوم را به کار برده اما دامنه و شمول آن را مشخص نکرده است. به لحاظ نظری، «ستاد» به بخش‌های مدیریتی و پشتیبانی سازمان اشاره دارد و در تقابل با بخش‌های صف یا عملیاتی قرار می‌گیرد. اما هنگامی که این واژه به سامانه‌های اطلاعاتی تعمیم داده می‌شود، مرز میان سامانه‌های «ستادی» و «عملیاتی» به وضوح قابل ترسیم نیست. بسیاری از سامانه‌هایی که در ظاهر برای خدمات درون‌سازمانی طراحی شده‌اند، ممکن است در عمل گستره‌ای وسیع از کاربران و ذی‌نفعان داخلی یا حتی نیمه‌خارجی را پوشش دهند. در نتیجه، تعیین این که آیا چنین سامانه‌هایی ذیل مفهوم «ستادی» قرار می‌گیرند یا خیر، محل تردید است. این ابهام، فرایند شناسایی سامانه‌های مشمول قانون را دشوار می‌کند و احتمال ایجاد تفاسیر متعارض میان دستگاه‌های اجرایی را افزایش می‌دهد.

۳ ابهام در شمول الزام به مجوز برای توسعه و به‌روزرسانی سامانه‌ها

سومین ابهام به ارتباط میان متن بند «ت» و تبصره آن باز می‌گردد. در تبصره، تأکید شده است که راه‌اندازی هرگونه سامانه جدید با گستره ملی و فرابخشی منوط به اخذ مجوز از وزارت ارتباطات است. اما پرسش اساسی آن است که آیا این الزام تنها به ایجاد سامانه‌های کاملاً جدید محدود می‌شود یا شامل توسعه، بازطراحی و به‌روزرسانی سامانه‌های موجود نیز خواهد شد؟ از منظر حقوقی، سکوت قانون در این خصوص سبب ایجاد فضای تفسیری شده است. تفسیر مضیق می‌تواند توسعه سامانه‌های موجود را از شمول الزام خارج کند و در نتیجه، دستگاه‌ها با بازسازی یا ارتقای اساسی سامانه‌های خود عملاً یک سامانه جدید ایجاد کنند بدون آنکه مشمول فرایند اخذ مجوز باشند. در مقابل، تفسیر موسع می‌تواند هرگونه تغییر عمده در سامانه‌های موجود را نیز ذیل عنوان «راه‌اندازی» قرار دهد و دستگاه‌ها را ملزم به اخذ مجوز در تمامی موارد سازد؛ امری که به‌ویژه از منظر کارکردی می‌تواند فرایند توسعه و چابکی را با مشکل مواجه سازد. در نبود تعریف شفاف، این دوگانگی تفسیری به بروز ناهمگونی در اجرای قانون و حتی تعارضات حقوقی در عمل منجر خواهد شد.

الف) اقدام‌های انجام شده در راستای بند «ت» ماده (۱۰۷)

۱ ابلاغیه وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات در خصوص راه‌اندازی سامانه‌های نرم‌افزاری

براساس ابلاغیه شماره ۱/۱۷۲۵۵۱ مورخ ۱۴۰۳/۱۱/۰۳ صادره از سوی وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات و در اجرای تکالیف مقرر در قانون برنامه هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران، ایجاد و راه‌اندازی هرگونه سامانه نرم‌افزاری جدید با گستره ملی و فرابخشی منوط به اخذ مجوز از وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات است. هدف از این اقدام، جلوگیری از موازی‌کاری، کاهش هزینه‌های دولت و یکپارچه‌سازی سامانه‌های اجرایی است.

مطابق این ابلاغیه، مجوز صادره از وزارتخانه به‌عنوان یکی از مستندهای الزامی در فرایند رسیدگی و پرداخت هزینه‌های مربوط به سامانه‌های جدید توسط ذی‌حساب آن دستگاه‌های اجرایی مورد استفاده قرار خواهد گرفت.

برای اجرای دقیق این فرایند، کلیه دستگاه‌های اجرایی موظفاند:

■ ظرف مدت دو هفته مشخصات تمامی سامانه‌های نرم‌افزاری موجود خود را از طریق سامانه خدمات الکترونیک سازمان فناوری اطلاعات ایران ثبت کنند.

■ یک نفر نماینده واجد شرایط (به‌همراه اطلاعات هویتی و شماره تماس) را جهت هماهنگی‌های آتی به سازمان مذکور معرفی کنند.

۲ ابلاغیه وزیر ارتباطات در خصوص طراحی و راهبری سامانه‌های مشترک

ابلاغیه شماره ۱/۴۱۸۶ مورخ ۱۴۰۴/۰۱/۱۹ وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات در اجرای مفاد بند «ت» ماده (۱۰۷) قانون برنامه

هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران و برای تحقق اهداف دولت الکترونیکی و هوشمندسازی، کلیه وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی مستقل مکلف شده‌اند با رعایت قوانین مرتبط از جمله «قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی» و «قانون تسهیل صدور مجوزهای کسب‌وکار»، نسبت به طراحی و راهبری سامانه‌های مشترک در واحدهای ستادی خود اقدام کرده و سامانه‌های موازی را در چارچوب برنامه تحول دیجیتال حذف کنند.

در همین راستا و برای ایفای تعهدات قانونی وزارت ارتباطات در قبال فصل ۲۳ قانون برنامه هفتم، دستگاه‌های اجرایی موظف‌اند ظرف دو هفته اقدام‌های زیر را انجام دهند:

■ تکمیل فرم شناسنامه نرم‌افزاری در درگاه خدمات الکترونیک سازمان فناوری اطلاعات ایران، برای کلیه سامانه‌های ستادی، عمومی یا پشتیبانی موجود در حوزه‌هایی مانند: مالی، منابع انسانی، تدارکات، قراردادهای اموال و دارایی‌ها، پروژه‌ها، ارزیابی عملکرد، مکاتبات و دبیرخانه، HSE، امور حقوقی و سایر سامانه‌های مرتبط. همچنین در صورت وجود تفاوت میان سامانه‌های دستگاه مادر با سازمان‌ها، شرکت‌های تابعه و ادارات کل استانی، شناسنامه‌های جداگانه باید تکمیل و ارائه شوند.

■ ارائه فهرست اقدام‌های انجام شده توسط دستگاه در راستای اجرای تکالیف مقرر در بند «ت» ماده (۱۰۷) قانون.

■ ارائه برنامه عملیاتی شامل زمان‌بندی دقیق اقدام‌های دستگاه برای طراحی و راهبری سامانه‌های مشترک، مطابق تکالیف قانونی مذکور.

۳۳ فرایند درخواست برای ایجاد سامانه توسط دستگاه‌های اجرایی

دستگاه‌های اجرایی برای ایجاد سامانه جدید موظف‌اند درخواست خود را از طریق تکمیل «شناسنامه سامانه‌های نرم‌افزاری» در درگاه eservices.ito.gov.ir وابسته به سازمان فناوری اطلاعات ثبت کند. پس از ثبت، درخواست در مرحله نخست توسط کمیته فنی این سازمان بررسی می‌شود و در ادامه در کارگروه راهبری مطرح خواهد شد. در صورتی که مستندهای مورد نیاز به‌طور کامل ارائه شده باشد، حداکثر ظرف مدت ۱۰ روز کاری درباره درخواست تصمیم‌گیری و نتیجه نهایی اعلام می‌شود.

براساس آمار سازمان فناوری اطلاعات، تاکنون ۳۳ سامانه در چارچوب این فرایند مورد بررسی قرار گرفته است. از این تعداد، ۱۰ سامانه توسط این سازمان شناسایی شده که با توجه به ماهیت موازی و غیرضروری بودن آنها، از راه‌اندازی‌شان پیشگیری به عمل آمده است. همچنین ۲۳ درخواست رسمی برای ایجاد سامانه‌های جدید دریافت شده که از این میان، ۱۴ مورد همچنان در دست بررسی قرار دارد، برای ۱۵ سامانه مجوز ایجاد صادر شده و صدور مجوز برای ۴ سامانه نیز به‌دلیل ملاحظات کارشناسی متوقف شده است.

۳-۲-۵. بند «ث» ماده (۱۰۷)

در بند «ث» ماده (۱۰۷) قانون برنامه هفتم پیشرفت، ارتقای رتبه ایران شاخص بین‌المللی توسعه دولت الکترونیکی یکی از اهداف این برنامه محسوب می‌شود. در این راستا، توسعه سامانه‌هایی مانند «پنجره ملی خدمات دولت هوشمند» که موجب کاهش مراجعات حضوری شده، «درگاه ملی مجوزهای کسب‌وکار» که به بهبود شاخص‌های تسهیل کسب‌وکار کمک کرده و «سامانه تدارکات الکترونیکی دولت» که موجب افزایش شفافیت در فرایندهای دولتی شده است، تأثیر مثبتی بر جایگاه ایران در این شاخص داشته‌اند. علاوه بر این موارد گسترش میزان دسترسی به این سامانه‌ها، توسعه زیرساخت‌های فنی و بهینه‌سازی خدمات دیجیتال دولتی از عوامل کلیدی برای بهبود رتبه ایران در شاخص بین‌المللی توسعه دولت الکترونیکی خواهد بود.

۳-۲-۴. بند «ج» ماده (۱۰۷)

براساس بند «ج» ماده (۱۰۷) قانون برنامه هفتم پیشرفت، کلیه دستگاه‌های اجرایی موظف‌اند پایگاه‌های اطلاعاتی خود را تکمیل کرده و امکان تبادل داده با سایر سازمان‌ها را فراهم کنند. در این راستا، ایجاد و راه‌اندازی سامانه‌ای همچون «پایگاه ملی هویت اشخاص حقیقی» امکان شناسایی روابط سببی و نسبی اشخاص و تشکیل پایگاه اطلاعاتی خانوارها را فراهم می‌کند، از سوی دیگر

تکمیل اطلاعات «پایگاه اطلاعات رفاه ایرانیان» به مدیریت داده‌های رفاه اجتماعی و سیاستگذاری دقیق‌تر کمک می‌کند. در زمینه به‌عنوان مثال می‌توان با استفاده از داده‌های این پایگاه و با استطاعت‌سنجی مالی افراد نظام پرداخت متغیر و پلکانی در حوزه‌های مختلف اصلاح و بهبود بخشید. همچنین «سامانه ملی مرجع داده‌های آب کشور» که به‌عنوان مرجع اطلاعات محیط‌زیستی مبنای سیاستگذاری در حوزه منابع آبی کشور خواهد بود، نمونه‌هایی از این پایگاه‌های داده‌ای مهم محسوب می‌شوند. با وجود پیشرفت‌های صورت گرفته در توسعه پایگاه‌های اطلاعاتی و سامانه‌های ملی، برخی از این سامانه‌ها همچنان با چالش‌هایی در به‌روزرسانی داده‌ها مواجه هستند. فقدان تجمیع کامل داده‌ها، نبود یکپارچگی بین سامانه‌های دستگاه‌های اجرایی از جمله مشکلات موجود است. توسعه و تکمیل این پایگاه‌ها و ایجاد بستر مناسب برای تبادل داده میان دستگاه‌های اجرایی، موجب بهبود کیفیت خدمات عمومی خواهد شد.

از میان سامانه‌ها، پایگاه‌ها و درگاه‌های موجود در برنامه هفتم، بیشترین ارتباط با بندهای «الف»، «ت»، «ث» و «ج» مشاهده می‌شود که به زیرساخت‌های ابری، حذف موازی‌کاری، ارتقای رتبه ایران در شاخص بین‌المللی دولت الکترونیکی و مدیریت داده‌ها اشاره دارند.

۳-۵. ارتباط سامانه‌ها با یکدیگر

سامانه‌های ذکر شده دولت الکترونیکی در قانون برنامه هفتم بخشی از یک اکوسیستم به‌هم‌پیوسته هستند که با هدف بهبود و افزایش شفافیت، یکپارچگی داده‌ها و تسهیل ارائه خدمات به شهروندان، کسب‌وکارها و دستگاه‌های اجرایی طراحی شده‌اند. این سامانه‌ها در سه محور اصلی با یکدیگر در ارتباط هستند:

۱-۳-۵. ارتباط مبتنی بر تبادل داده و اطلاعات

بسیاری از این سامانه‌ها با اشتراک‌گذاری داده‌ها و تبادل اطلاعات برای تکمیل خدمات یا صحت‌سنجی اطلاعات یکدیگر کار می‌کنند. برای مثال: «سامانه جامع اموال دستگاه‌های اجرایی (سادا)» برای ثبت دقیق اطلاعات اموال دولتی با «پایگاه ملی اسناد و املاک کشور (کاداستر)» و «سامانه جامع اسناد و املاک» در تعامل است. «سامانه متمرکز اطلاعات تسهیلات و تعهدات (سمات)» اطلاعات اعتباری را با «سامانه حدنگاری (کاداستر)» سازمان ثبت اسناد و املاک کشور به‌ویژه در زمینه تسهیلاتی که با وثیقه‌گذاری املاک و اراضی مرتبط هستند، مبادله می‌کند. همچنین این سامانه با «پایگاه رفاه ایرانیان» برای بررسی و ارزیابی متقاضیان دریافت یارانه‌ها، تسهیلات دولتی و خدمات رفاهی در ارتباط هستند. علاوه بر این موارد «سامانه‌های سهامداری شبکه بانکی» و «سامانه املاک و مستغلات شبکه بانکی» که مطابق قانون برنامه باید راه‌اندازی شوند باید با سامانه «سمات» ارتباط و تبادل داده داشته باشند تا وضعیت مالی و اعتباری اشخاص به‌صورت جامع بررسی شود. در حوزه سلامت، نیاز است تا «پایگاه ملی سلامت» با «سامانه نسخه‌نویسی الکترونیکی»، «پایگاه ملی بیمه‌های سلامت کشور» و «سامانه‌های بیمارستانی» متصل شوند تا خدمات درمانی، بیمه‌ای و نسخه‌نویسی به‌صورت یکپارچه انجام شود. «درگاه ملی مجوزهای کسب‌وکار» با «سامانه جامع تجارت» و «سامانه پنجره واحد مدیریت زمین» همکاری داده‌ای دارد تا مراحل صدور مجوزها با استعلام‌های لازم از سایر سامانه‌ها به‌صورت برخط صورت گیرد.

۲-۳-۵. ارتباط مبتنی بر یکپارچه‌سازی خدمات و فرایندها

برخی سامانه‌ها با یکدیگر ادغام شده‌اند تا خدمات به‌صورت یکپارچه به کاربران ارائه شود. «پنجره ملی خدمات دولت هوشمند» به‌عنوان یک درگاه واحد، اطلاعات و خدمات سایر سامانه‌ها را در یک بستر متمرکز به شهروندان عرضه می‌کند. این سامانه‌ها داده‌ها را از سامانه‌های قضایی، سلامت، مالیاتی، بانکی و رفاهی تجمیع کرده و دسترسی کاربران را تسهیل می‌کنند. «سامانه جامع تجارت ایران» با هدف یکپارچه‌سازی و نظارت بر فرایندهای تجاری کشور، سامانه‌های متعددی را در خود ادغام کرده است تا بازرگانان و فعالان اقتصادی بتوانند به‌صورت متمرکز از خدمات مختلف بهره‌مند شوند. برخی از این سامانه‌ها مانند سامانه جامع انبارها و مراکز نگهداری کالا و سامانه شناسه کالا هستند. ادغام این سامانه‌ها در سامانه جامع تجارت به تسهیل فرایندهای تجاری و نظارت

مؤثر بر جریان کالا و خدمات در کشور کمک شایانی کرده است. در بخش خدمات قضایی، «سامانه ابلاغ الکترونیک قضایی (ثنا)»، «درگاه خدمات قضایی» و «سامانه جامع اسناد و املاک» با یکدیگر در تعامل اند تا ابلاغ، ثبت اسناد و استعلام‌ها به صورت هماهنگ و الکترونیکی انجام شود.

۳-۳-۵. ارتباط مبتنی بر نظارت، پایش و تصمیم‌گیری داده‌محور

برخی سامانه‌ها نیز داده‌های گردآوری شده را در اختیار سامانه‌های نظارتی و پایش قرار می‌دهند. برای مثال «سامانه‌های نظارتی و مراقبتی معابر» و «سامانه اطلاع رسانی خدمات گذر» اطلاعات حمل‌ونقل را با مراجع قانونی مانند فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران به اشتراک می‌گذارند تا نظارت بر عبور و مرور کالا و افراد تقویت شود.

همچنین «سامانه پایش و ممیزی اسناد سلامت» داده‌های حوزه سلامت را از سامانه‌های بیمارستانی و نسخه‌نویسی دریافت کرده و آنها را برای نظارت بر کیفیت خدمات تحلیل می‌کند. در حوزه خدمات اجتماعی «سامانه رصد شاخص‌های فرهنگ عمومی» و «سامانه مدیریت آسیب‌های اجتماعی» اطلاعات خود را از سامانه‌های مرتبط با رفاه، مهاجرت و آموزش گردآوری می‌کنند تا تصمیم‌های اجتماعی مبتنی بر داده‌های جامع گرفته شود.

۶. جمع‌بندی و پیشنهادها

۶-۱. نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با تمرکز بر تحقق دولت الکترونیکی در چارچوب قانون برنامه هفتم پیشرفت، تلاش کرده است تا نقشه‌ای جامع از سامانه‌ها، پایگاه‌ها، درگاه‌ها و سایر سیستم‌های مرتبط ارائه دهد. بررسی انجام شده نشان داد که دولت الکترونیکی نه تنها به عنوان یکی از محورهای اصلی پیشرفت در مواد (۱۰۴) و (۱۰۷) قانون برنامه هفتم مورد تأکید قرار گرفته است، بلکه نقش اساسی در ارتقای کارایی نظام اداری، شفاف‌سازی فرایندها و تسهیل دسترسی شهروندان به خدمات عمومی دارد. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که طبقه‌بندی سامانه‌ها در چهار سطح «براساس سیستم»، «براساس قوا»، «براساس تکالیف قانونی» و «براساس اهداف» امکان ارائه تصویری دقیق و نظام‌مند از ساختار و کارکرد این سامانه‌ها را فراهم می‌آورد. نتایج نشان می‌دهد که در طبقه‌بندی براساس سیستم، بیشترین سهم به «سامانه‌ها» اختصاص دارد، هرچند در برخی موارد استفاده غیرتفکیکی از اصطلاحات (سامانه، پایگاه، درگاه) چالش‌هایی را در اجرا و نظارت ایجاد کرده است. در طبقه‌بندی براساس قوا، تمامی سامانه‌ها، پایگاه‌ها، درگاه‌ها و سایر سیستم‌ها در قانون برنامه هفتم، به قوه مجریه و قوه قضائیه مرتبط است که این سیستم‌ها براساس این قوا دسته‌بندی شده است. همچنین، در طبقه‌بندی براساس تکالیف قانونی، تکالیف دستگاه‌های اجرایی در ارتباط با سامانه‌ها، پایگاه‌ها، درگاه‌ها و سایر سیستم‌ها در چهار حوزه ایجاد، بارگذاری اطلاعات، اخذ و صدور مجوز و توسعه این سامانه‌ها شناسایی و تحلیل شد. از منظر هدف نیز، سامانه‌ها به چهار دسته اصلی تقسیم شدند که عبارتند از: ارتقای سطح تصمیم‌گیری و شفافیت و نظارت؛ تقویت و توسعه زیرساخت‌ها؛ بهبود ارائه خدمت از طریق هوشمندسازی و پشتیبانی از فرایندهای اداری و حکمرانی. تحلیل‌ها نیز نشان داد که حوزه‌های خدمات پوشش داده شده توسط این سامانه‌ها بسیار گسترده است و از بخش‌های قضایی و حقوقی تا بهداشت و سلامت، اقتصادی و بازرگانی، رفاهی، اجتماعی و فرهنگی، شهری و محیط‌زیست و حکمرانی اداری را دربرمی‌گیرد.

۶-۲. پیشنهادها

۱. ابهام موجود در بند «ت» ماده (۱۰۷) قانون برنامه هفتم، به‌ویژه در تعریف مفاهیمی چون «سامانه‌های ملی»، «سامانه‌های فرابخشی» و «سامانه‌های ستادی»، همچنین اینکه آیا الزام به اخذ مجوز، توسعه و به‌روزرسانی سامانه‌ها را شامل می‌شود یا خیر، این

ابهامات می‌تواند موجب برداشت‌های متعارض شود. برای حل این مسئله، دو مسیر سیاستی قابل توصیه است: نخست، درخواست استفساریه از مجلس شورای اسلامی تا قانونگذار تعاریف و دامنه شمول مفاهیم را به‌طور رسمی تبیین کند. دوم، تدوین آیین‌نامه اجرایی برای بند «ت» ماده (۱۰۷) از سوی دولت، برای تعیین تعاریف دقیق و مشخص کردن الزام‌های مربوط به ایجاد، توسعه و به‌روزرسانی سامانه‌ها. این اقدام به شفافیت قانونی، یکپارچگی نهادی و تسهیل توسعه سامانه‌های دولت الکترونیکی در برنامه هفتم منجر خواهد شد.

۲ با توجه به مفاد سند راه دولت هوشمند و همچنین آیین‌نامه اجرایی بند «ج» ماده (۱۰۷)، که بر طراحی سازوکارهای لازم برای نظارت و ارزیابی تأکید دارد، ضروری است موضوع یکپارچه‌سازی سامانه‌های دستگاه‌های اجرایی و ایجاد نظام جامع نظارت در دستور کار کارگروه‌های ذی‌ربط قرار گیرد. در این چارچوب، باید وضعیت موجود سامانه‌ها از منظر هم‌پوشانی، تداخل و موازی‌کاری مورد بررسی قرار گرفته و بر مبنای آن، چارچوبی منسجم برای پایش و ارزیابی عملکرد سامانه‌ها تدوین و ابلاغ شود.

۳ در برخی از مواد قانون برنامه هفتم، به دلیل استفاده نادرست و جابه‌جایی مفاهیم، ابهاماتی در اجرا ایجاد می‌شود. به‌عنوان نمونه، در بند «۳» ماده (۶۹) قانون برنامه هفتم پیشرفت، در توضیح «پایگاه قواعد سلامت»، قانونگذار از عبارت «سامانه» (سامانه سنجش یکپارچه قواعد استحقاق خدمات سلامت) استفاده کرده است، در حالی که «سامانه» و «پایگاه» دارای کارکردها و نقش‌های متفاوتی هستند و این خلط مفهومی موجب بروز ابهام می‌شود. برای رفع این مشکل و ارتقای دقت در تدوین قوانین و مقررات، ضروری است اقدام‌هایی همچون تدوین یک واژه‌نامه ملی و استاندارد در حوزه دولت الکترونیکی با تصویب مراجع ذی‌صلاح مانند شورای اجرایی فناوری اطلاعات یا سازمان فناوری اطلاعات، الزام به بهره‌گیری از استانداردهای بین‌المللی معتبر نظیر UN/CEFACT و ISO که تعاریف روشنی از مفاهیمی چون «پنجره واحد» و «پلتفرم» ارائه کرده‌اند و همچنین مشارکت فعال متخصصان فناوری اطلاعات در فرایند قانون‌نویسی مدنظر قرار گیرد. چنین رویکردی می‌تواند مانع از تکرار اشتباه‌های مشابه، کاهش‌دهنده ابهام‌های اجرایی و تقویت‌کننده انسجام مفهومی در نظام تقنینی کشور باشد.

۴ قانون «مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی» که در سال ۱۴۰۱ به تصویب رسید، با هدف یکپارچه‌سازی و نظام‌مند کردن فرایندهای مدیریت داده طراحی شده و در قانون برنامه هفتم پیشرفت کشور نیز جایگاه ویژه‌ای دارد. این قانون به‌عنوان یکی از ابزارهای اساسی تحقق دولت الکترونیکی و استقرار حکمرانی داده‌محور مورد تأکید قرار گرفته و در بسیاری از احکام مرتبط با سامانه‌ها در برنامه هفتم، رعایت تکالیف آن تصریح شده است [۳۰]. با توجه به گستردگی نقش سامانه‌ها در این برنامه و ارتباط تنگاتنگ آنها با اجرای قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی، ضروری است تمامی سامانه‌های دولت الکترونیکی به‌صورت یکپارچه در سطح دولت و مجلس مورد بررسی، ارزیابی و نظارت قرار گیرند. چنین اقدامی می‌تواند از موازی‌کاری جلوگیری کرده، انسجام و هماهنگی نهادی را تقویت کند و بستری مناسب برای تحقق اهداف کلان دولت هوشمند و حکمرانی داده‌محور فراهم آورد.

۵ با توجه به فقدان معماری کلان دولت الکترونیکی، پیشنهاد می‌شود تدوین معماری مرجع دولت الکترونیکی و استقرار نظام معماری سازمانی دستگاه‌ها به‌عنوان پیش‌نیاز تحقق مواد قانونی مورد توجه قرار گیرد. در این چارچوب، «کارگروه تعامل‌پذیری دولت الکترونیکی» باید مأمور تدوین و ابلاغ استاندارد ملی تبادل داده شود و کلیه دستگاه‌های اجرایی مکلف شوند اتصال سامانه‌های بخشی و تبادل داده را صرفاً در چارچوب این استاندارد انجام دهند؛ به‌گونه‌ای که هرگونه اتصال خارج از آن ممنوع باشد. همچنین توصیه می‌شود شاخص «درصد خدمات متصل شده به شبکه تبادل اطلاعات دولت (NIX)» به‌عنوان معیار کلیدی برای پایش میزان تعامل‌پذیری سامانه‌ها و ارزیابی عملکرد دستگاه‌ها اضافه شود. در همین راستا اسجد نقشه راه اجرا و راه‌اندازی سامانه‌ها و اولویت‌بندی آنها باید در دستور کار وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات مبتنی بر بند «ت» ماده (۱۰۷) قانون برنامه هفتم قرار گیرد.

۶ در ارزیابی و تحلیل سامانه‌های دولت الکترونیکی، تاکنون به معیار «تجربه کاربر» و میزان رضایت شهروندان به‌عنوان ذی‌نفعان اصلی خدمات توجه کافی نشده است؛ در حالی که کیفیت تعامل شهروند با سامانه‌ها، شامل سهولت استفاده، سرعت دریافت خدمات

و دسترس‌پذیری برای گروه‌های خاص مانند سالمندان و افراد دارای معلولیت مهم‌ترین شاخص موفقیت دولت هوشمند به‌شمار می‌رود. از این رو توصیه می‌شود تجربه کاربر به‌طور رسمی به‌عنوان یک معیار کلیدی در ارزیابی سامانه‌ها لحاظ شود. همچنین در حوزه احراز هویت، ضروری است رویکردی متنوع‌تر و امن‌تر به‌کار گرفته شود و علاوه بر اتکا به سیم‌کارت، استفاده از روش‌های چند عاملی و فناوری‌های بیومتریک توسعه یابد تا امنیت و سهولت دسترسی همزمان تضمین شود.

۷ با استناد به تبصره بند «خ» ماده (۱۰۷) قانون برنامه هفتم، ضروری است ظرفیت‌های سازمان نظام صنفی رایانه‌ای کشور و سایر تشکلهای تخصصی حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات به‌طور مؤثر در تدوین و ارائه طرح‌های تحول دیجیتال دستگاه‌های اجرایی به‌کار گرفته شود. در این چارچوب، استفاده از مدل‌های مشارکت عمومی-خصوصی (PPP) برای توسعه و نگهداری سامانه‌های ملی و بین‌دستگاهی می‌تواند ضمن کاهش فشار بر بودجه عمومی، زمینه‌ساز افزایش انگیزه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی شود.

۸ برای ایجاد روش‌های پایدار تأمین مالی برای سامانه‌های دولت الکترونیکی، توصیه می‌شود درآمد اختصاصی ناشی از ارائه خدمات الکترونیکی به‌عنوان یکی از منابع پایدار در نظر گرفته شود تا دستگاه‌ها بخشی از هزینه‌های توسعه و نگهداری سامانه‌ها را از محل این درآمدها تأمین کنند. همچنین باید بخشی از صرفه‌جویی ناشی از کاهش هزینه‌های اداری و عملیاتی دستگاه‌های اجرایی که در نتیجه پیاده‌سازی دولت الکترونیکی حاصل می‌شود به‌طور رسمی به نگهداری، ارتقا و به‌روزرسانی سامانه‌ها اختصاص یابد تا پایداری و کارآمدی آنها تضمین شود.

۹ توصیه می‌شود دولت بخشی از خدمات سامانه‌های الکترونیکی خود را از طریق رابط‌های برنامه‌نویسی کاربردی باز (Open API) در اختیار کسب‌وکارهای نوآور قرار دهد. این رویکرد ضمن کاهش بار مستقیم دولت در توسعه و نگهداری همه‌جانبه سامانه‌ها، زمینه‌ساز رشد و شکوفایی اکوسیستم‌های نوآورانه به‌ویژه در حوزه‌های فناوری‌های مالی و دولتی خواهد شد و با ایجاد فرصت برای بخش خصوصی، کیفیت و تنوع خدمات ارائه شده به شهروندان به‌طور چشمگیری ارتقا می‌یابد.

جدول ۹. پیشنهاد توصیه سیاستی ویژه گزارش‌های راهبردی / نظارتی

ملاحظات	زمان‌بندی اجرا (کوتاه‌مدت، میان‌مدت، بلندمدت)	دستگاه معین	دستگاه متولی	الزام‌ها و قیود اجرایی	توصیه سیاستی	نوع توصیه		ردیف
						اصلاح**	تداوم*	
-	کوتاه‌مدت	سازمان فناوری اطلاعات ایران	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	انجام هماهنگی نهادی، مستندسازی‌های حقوقی و طی کردن فرایندهای قانونی	درخواست استفساریه از مجلس شورای اسلامی برای تعاریف و دامنه شمول مفاهیم یا تدوین آیین‌نامه اجرایی برای بند «ت» ماده (۱۰۷) از سوی دولت	*		۱
-	میان‌مدت	سازمان اداری و استخدامی کشور	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	نیاز به ایجاد بسترهای نرم‌افزاری و سخت‌افزاری استاندارد برای تبادل داده میان دستگاه‌ها	یکپارچه‌سازی سامانه‌های دستگاه‌های اجرایی و ایجاد نظام جامع نظارت	*		۲
-	میان‌مدت	سازمان فناوری اطلاعات ایران	شورای اجرایی فناوری اطلاعات	نیاز به مشارکت همه دستگاه‌های مرتبط و استفاده از کارشناسان فنی، حقوقی و زبان‌شناسی برای تدوین اصطلاحات	تدوین یک واژه‌نامه ملی و استاندارد در حوزه دولت الکترونیکی و بهره‌گیری از استانداردهای بین‌المللی	*		۳

ملاحظات	زمان بندی اجرا (کوتاه مدت، میان مدت، بلند مدت)	دستگاه معین	دستگاه متولی	الزام‌ها و قیود اجرایی	توصیه سیاستی	نوع توصیه		ردیف
						تداوم*	اصلاح**	
-	بلندمدت	-	دولت	تدوین شاخص‌ها و معیارهای استاندارد برای سنجش عملکرد سامانه‌ها و تعیین یک مرجع واحد برای هدایت و نظارت بر فرایند ارزیابی	ارزیابی و نظارت جامع سامانه‌های دولت الکترونیکی کشور	*		۴
	کوتاه مدت	-	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	تدوین و ابلاغ معماری مرجع دولت الکترونیکی و الزام هر دستگاه به تهیه و تصویب نقشه معماری سازمانی	تدوین معماری مرجع دولت الکترونیکی	*		۵
	میان مدت	-	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	تدوین دستورالعمل ملی «ارزیابی تجربه کاربر» و توسعه زیرساخت احراز هویت چندعاملی و بیومتریک	لحاظ کردن تجربه کاربر و رضایت شهروندان به‌عنوان معیاری برای ارزیابی سامانه‌ها	*		۶
	کوتاه مدت	-	سازمان نظام منفی رابطه‌های کشور	تدوین آیین‌نامه اجرایی برای فراهم کردن امکان مشارکت عمومی-خصوصی	بهره‌گیری از ظرفیت سازمان نظام منفی رایانه‌ای و تشکل‌های فناوری اطلاعات مطابق بند «خ» ماده (۱۰۷)	*		۷
	بلندمدت	-	دولت	اصلاح قوانین بودجه‌ای برای امکان تخصیص درآمد اختصاصی خدمات الکترونیکی به دستگاه‌ها	پیش‌بینی درآمد اختصاصی خدمات الکترونیکی و تخصیص بخشی از صرفه‌جویی‌های اداری برای نگهداری و ارتقای سامانه‌ها	*		۸
	بلندمدت	-	سازمان فناوری اطلاعات ایران	ایجاد چارچوب حقوقی و فنی برای Open APIها	ارائه بخشی از خدمات از طریق Open API برای کاهش بار دولت در توسعه سامانه‌ها	*		۹

* تداوم یا تقویت آیتم‌ها یا اقدامات .

** اصلاح رویه‌ها یا ایجاد سازوکارها.

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

جدول ۱۰. لیست مواد قانونی سامانه‌ها، پایگاه‌ها، درگاه‌ها و... در قانون بر نامه هفتم پیشرفت

ردیف	ماده	بند	جزء	نام سامانه، پایگاه داده، پایگاه اطلاعاتی و وبسایت	نهاد / دستگاه / سازمان مسئول	ماده قانونی
۱		«ج»	-	سامانه دفاتر تجاری	سازمان ثبت‌اسناد و املاک کشور	سازمان ثبت‌اسناد و املاک کشور مکلف است با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی از ابتدای سال دوم برنامه، با راه‌اندازی سامانه دفاتر تجاری به‌جای مهر و موم (پلمب) دفاتر تجاری موضوع مواد (۶) تا (۱۴) قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳ به صورت الکترونیکی اقدام نماید.
۲	(۴)	«ج»	-	سامانه ابلاغ الکترونیک قضایی (ثنا)	قوه قضائیه	به‌منظور صیانت از حقوق شهروندی، قوه قضائیه مکلف است ممنوعیت خروج از کشور افرادی را که توسط محاکم قضایی صادر شده است ظرف ۲۴ ساعت از طریق سامانه ابلاغ الکترونیک قضایی (ثنا) با ذکر علت به اطلاع آنان برساند. همچنین فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران مکلف است با رعایت بند «۳» ماده (۱۶) قانون گذرنامه مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۱۰ با اصلاحات و الحاقات بعدی، ممنوعیت خروج از کشور افرادی را که توسط محاکم یا سایر مراجع قانونی صورت‌گرفته است به آنان ابلاغ نماید.
۴	(۶)	«پ»	-	سامانه ملی اطلاعات بازار کار	وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	به‌منظور توسعه پایگاه‌های آمار و اطلاعات بازار کار و سامانه‌های کاربردی برای استفاده همه بخش‌ها از جمله بخش خصوصی، شهرداری‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد و نظارت بر فعالیت آنها، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی با همکاری مرکز آمار ایران و سایر مراجع اطلاعاتی مکلف است حداکثر ظرف سه ماه از لازم‌الاجرا شدن این قانون نسبت به طراحی و استقرار «سامانه ملی اطلاعات بازار کار» مشتمل بر توصیف و تحلیل سالانه وضعیت بازار کار، برآورد وضعیت آتی بازار کار در دوره‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت به تفکیک مهارت‌ها، تخصص‌ها و توزیع جغرافیایی، برآورد تقاضای بازار کار به تفکیک سطوح تحصیلی، جنسیت و توزیع منطقه‌ای (تا سطح شهرستان) و اعلام استانداردهای مشاغل با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی و قانون تسهیل صدور مجوزهای کسب‌وکار مصوب ۱۴۰۰/۱۲/۲۴ با اصلاحات و الحاقات بعدی در چارچوب استاندارد بین‌المللی طبقه‌بندی مشاغل و حرف (آی. اس. سی. او) با رعایت موازین شرعی اقدام کند.

ردیف	ماده	بند	جزء	نام سامانه، پایگاه داده، پایگاه اطلاع‌رسانی و وبسایت	نهاد / دستگاه / سازمان مسئول	ماده قانونی
۵			«۱-۲»	سامانه املاک و مستغلات شبکه بانکی	بانک مرکزی	جزء «۱» - بانک مرکزی مکلف است ظرف یک‌ماه از لازم‌الاجرا شدن این قانون، «سامانه املاک و مستغلات شبکه بانکی» و «سامانه سهامداری شبکه بانکی» را راه‌اندازی نموده، دستورالعمل اجرایی مربوط را به تصویب هیئت‌عالی بانک مرکزی برساند و دسترسی به سامانه‌های مزبور را برای کلیه مؤسسات اعتباری فراهم کند.
۶				سامانه سهامداری شبکه بانکی		
۸	(۸)	«ب»	«۱»	سامانه املاک و مستغلات شبکه بانکی	مؤسسات اعتباری	مؤسسات اعتباری مکلف‌اند اطلاعات مرتبط با املاک و مستغلات تحت تملک خود یا املاک و مستغلات که مدعی مالکیت بر آنها هستند را به‌ترتیبی که بانک مرکزی اعلام می‌کند، در «سامانه املاک و مستغلات شبکه بانکی» درج کنند.
۹				سامانه سهامداری شبکه بانکی		همچنین مؤسسات اعتباری مکلف‌اند اطلاعات مرتبط با سهام یا سهم‌الشرکه خود در شرکت‌ها اعم از شرکت‌های بورسی و غیربورسی و اطلاعات مرتبط با سایر سهام‌داران، املاک، مستغلات، سهام و سایر دارایی‌های متعلق به شرکت‌های مزبور را به‌ترتیبی که بانک مرکزی اعلام می‌کند در «سامانه سهامداری شبکه بانکی» درج کنند.
۱۰			«۱»	سامانه‌های داخلی (مؤسسات اعتباری)		جزء «۱» - مؤسسات اعتباری مکلفند تا پایان سال اول برنامه، سامانه‌های داخلی خود را به‌نحوی اصلاح کنند که هیچ‌گونه ایجاد تعهد و پرداخت وجوه تحت‌عنوان تسهیلات بدون اخذ شناسه یکتای صادرشده از سامانه متمرکز اطلاعات تسهیلات و تعهدات «سمات» امکان‌پذیر نباشد.
۱۱	(۱۰)	«ت»	«۲»	سامانه متمرکز اطلاعات تسهیلات و تعهدات (سمات)	مؤسسات اعتباری	جزء «۲» - اعطای شناسه یکتای «سمات» منوط به تأیید طرف قرارداد در آن سامانه است. متن قرارداد ثبت‌شده در سامانه «سمات» و اقبساط پرداخت‌شده، سررسیدنشده و معوق باید همواره برای طرف قرارداد قابل مشاهده باشد. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلف است ظرف یک‌سال از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این قانون، زیرساخت لازم برای اجرای حکم این جزء را فراهم کند. در قراردادهایی که ذی‌نفع آن (تسهیلات‌گیرنده یا متقاضی صدور ضمانت‌نامه یا گشایش اعتبار استنادی)، شخص حقوقی است، تأیید قرارداد توسط نماینده شخص حقوقی در سامانه س مات انجام می‌شود. شخص حقوقی باید نماینده خود را رسماً به مؤسسه اعتباری معرفی کند.
۱۲	(۱۶)	«الف»	-	سامانه جامع اموال دستگاه‌های اجرایی (سادا)	کلیه دستگاه‌های اجرایی	بند «الف» - با رعایت ماده (۲۱) قانون جهش تولید مسکن و قانون حاکم بر هر دستگاه، دستگاه‌های اجرایی ملزم به ثبت اطلاعات اراضی، املاک و سایر اموال غیرمنقول از جمله انفال و اموال تملیکی که به‌عنوان مالک، بهره‌بردار، متولی و نماینده دولت در اختیار دارند اعم از اینکه مورد بهره‌برداری بوده یا متولی واگذاری باشند (دارای سند مالکیت یا فاقد سند مالکیت، اجاره‌ای، وقفی و حقوق و امتیازات مرتبط با اموال غیرمنقول از جمله حق انتفاع، حق ارتفاق و حق سرقفلی) در سامانه جامع اموال دستگاه‌های اجرایی (سادا) هستند. هرگونه پرداخت بابت تجهیز، نگهداری و سایر هزینه‌ها برای موارد ثبت‌نشده در سامانه سادا ممنوع است. عدم اجرای این بند توسط مدیران مربوط دستگاه‌های اجرایی تخلف محسوب می‌شود.

ردیف	ماده	بند	جزء	نام سامانه، پایگاه داده، پایگاه اطلاع‌رسانی و وبسایت	نهاد / دستگاه / سازمان مسئول	ماده قانونی
۱۳	(۲۲)	«ج»	«۳»	سامانه یکپارچه مدیریت پسماندها	سازمان حفاظت محیط‌زیست	جزء «۳» - سازمان حفاظت محیط‌زیست مکلف است سامانه یکپارچه مدیریت پسماندها را با هدف پایش و نظارت بر کلیه اقدامات مدیریتی پسماندها در کشور تا پایان سال اول برنامه ایجاد کند.
۱۴				سامانه جامع تجارت	وزارت جهاد کشاورزی	جزء «۴» - وزارت جهاد کشاورزی مکلف است با رعایت ماده (۷) قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی نسبت به استقرار سامانه یکپارچه اطلاعات مکانی، توصیفی و بازار و ایجاد ساختار مناسب برای اشتراک‌گذاری داده‌های مختلف، در پیوند با سامانه جامع تجارت ایران تا پایان سال اول برنامه اقدام نماید.
۱۵		«ح»	«۴»	سامانه یکپارچه اطلاعات مکانی، توصیفی و بازار		
۱۶	(۳۳)	«ت»	«۳»	سامانه کشاورزی هوشمند پیشرفته آبیاری زیرسطحی (طرح نهاد پیشران)		
۱۷	(۳۹)	«ج»	-	سامانه ملی حسابداری آب	وزارت نیرو	بند «ج» - وزارت نیرو مکلف است طی دو سال اول برنامه نسبت به تکمیل، تجهیز و ساماندهی شبکه کمی و کیفی پایش منابع آب کشور با بهره‌گیری از فناوری‌های روزآمد و راه‌اندازی سامانه ملی حسابداری آب زیر نظر شورای عالی آب اقدام نماید. سامانه ملی مرجع داده‌های آب کشور با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی با همکاری سازمان هواشناسی کشور و بخش‌های مصرف‌کننده آب، مرجع هرگونه سیاست‌گذاری در دستگاه‌های مختلف کشور خواهد بود.
۱۸				سامانه ملی مرجع داده‌های آب کشور		
۱۹	(۴۴)	«پ»	«۲»	سامانه جامع مدیریت هوشمند انرژی	وزارت نفت	جزء «۲» - به میزانی که در لوائح بودجه سنواتی تعیین می‌شود از محل منابع داخلی شرکت‌های تابعه خود و حساب سرمایه‌گذاری نفت و گاز، حداکثر تا پایان سال دوم برنامه با راه‌اندازی و بهره‌برداری از سامانه جامع مدیریت هوشمند انرژی جهت پایش و نظارت بر جریان و فرایندهای نقاط استخراج، انتقال و ذخیره‌سازی، تولید و مصرف (داخلی و صادرات) کالاهای: ۱) نفت خام، میعانات گازی و گاز (ترش و شیرین)، ۲) فراورده‌های نفتی اصلی، ویژه و فرعی، ۳) فراورده‌های گازی، ۴) فراورده‌ها و مشتقات پتروشیمی با دو ساختار ۱ - «بانگ اطلاعات و داده» ۲ - «نصب دستگاه‌های سنجش الکترونیک هوشمند جرمی» در خطوط لوله و کلیه مجاری و انبارهای صنعت نفت کشور ترتیبی اتخاذ نماید تا امکان رصد لحظه‌ای و میزان در جریان کالاهای فوق‌الذکر از برداشت تا مصرف در خطوط لوله و کلیه مخازن و انبارها فراهم شود. وزارت نفت مکلف است گزارش عملکرد اجرای این بند را به‌صورت ماهانه به کمیسیون انرژی و کمیسیون اصل نودم (۹۰) قانون اساسی مجلس ارائه نماید.

ردیف	ماده	بند	جزء	نام سامانه، پایگاه داده، پایگاه اطلاع‌رسانی و وبسایت	نهاد / دستگاه / سازمان مسئول	ماده قانونی
۲۰		«خ»	«۵»	درگاه صدور شناسه یکتای پستی مبتنی بر شناسه (کد) پستی	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	جزء «۵» - وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات مجاز است با تأمین زیرساخت‌های لازم برای ارتقای امنیت خدمات پستی و انجام عملیات و فرایندهای پست آماد و پشتیبانی (لجستیک) و با مشارکت کارور (اپراتور) های پستی و سایر فعالان حوزه حمل و توزیع کالا، نسبت به ایجاد سکوی ملی شبکه توزیع کالا و محصولات (اعم از صنعتی، کشاورزی و تجارت الکترونیک) اقدام نموده و ساماندهی لازم برای مردمی‌سازی توزیع را مشروط به عدم تصدی‌گری با عاملیت کامل بخش خصوصی و مردمی به انجام برساند. در همین راستا وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات (شرکت ملی پست جمهوری اسلامی ایران) مکلف است نسبت به ایجاد درگاه صدور شناسه یکتای پستی مبتنی بر شناسه (کد) پستی فرستنده و گیرنده و مشخصات ارسال در بستر سکوی فوق با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی اقدام نماید.
۲۱	(۴۸)			سکوی ملی شبکه توزیع کالا و محصولات		
۲۲		«الف»	«۱۴»	(عدم توضیح دقیق در مورد سامانه‌های هوشمند) محاسبه دقیق میزان برداشت از معادن توسط سامانه‌های هوشمند	وزارت صنعت، معدن و تجارت	وزارت صنعت، معدن و تجارت مکلف است به منظور احقاق حقوق دولت در بهره‌برداری از معادن به‌گونه‌ای برنامه‌ریزی نماید که تا پایان سال اول برنامه، امکان محاسبه دقیق میزان برداشت از معادن توسط سامانه‌های هوشمند فراهم گردد.
۲۳	(۵۰)	«ب»	-	سامانه جامع طرح‌های حمایتی مسکن	وزارت راه و شهرسازی	برای تأمین زمین متقاضیان واجد شرایط مسکن در طرح‌های حمایتی دولت، زمین‌های تحت مالکیت متصل و داخل محدوده شهرها و زمین‌های مستحصل مواد (۹)، (۱۰) و (۱۲) قانون جهش تولید مسکن را پس از تهیه طرح‌های توسعه شهری، اجرای طرح‌های آماده‌سازی و تفکیک قطعات از طریق سامانه جامع طرح‌های حمایتی مسکن براساس ماده (۷) قانون جهش تولید مسکن به متقاضیان واجد شرایط برای ساخت مسکن واگذار نماید.
۲۴	(۵۱)	«ت»	-	سامانه پنجره واحد مدیریت زمین	بنیاد مسکن انقلاب اسلامی	بنیاد مسکن انقلاب اسلامی مکلف است تا پایان سال سوم برنامه، اطلاعات مکانی محدوده روستاها را در سامانه پنجره واحد مدیریت زمین با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی بارگذاری کند و گزارش عملکرد این بند را هر شش‌ماه یکبار به مجلس ارسال نماید.
۲۵	(۵۳)	«الف»	-	سامانه طرح‌های جامع و تفصیلی	وزارت راه و شهرسازی	وزارت راه و شهرسازی مکلف است تا پایان سال اول برنامه، نسبت به تولید و ذخیره‌سازی اطلاعات تمامی طرح‌های جامع و تفصیلی کلان‌شهرها به‌صورت رقومی (دیجیتال‌سازی) با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی در سامانه طرح‌های جامع و تفصیلی و همچنین الکترونیکی نمودن فرایند اخذ مجوزهای مربوط به شورای عالی معماری و شهرسازی ایران و کمیسیون‌های استانی ماده (۵) قانون تأسیس شورای عالی شهرسازی و معماری ایران اصلاحی ۱۳۹۰/۳/۳۱ اقدام نماید. در مورد سایر شهرها نیز تا پایان سال سوم برنامه باید اقدام شود. از زمان راه‌اندازی این سامانه، کلیه مصوبات شورا و کمیسیون‌های فوق‌الذکر به‌صورت برخط و آنی در سامانه مزبور بارگذاری و اعلام عمومی می‌شود و صرفاً پس از بارگذاری در سامانه مذکور قابل اجراست. نحوه اجرای طرح‌های جامع و تفصیلی از طریق این سامانه به‌صورت دوره‌ای رصد و پایش می‌شود و گزارش عملکرد آن با اولویت کلان‌شهرها به‌صورت عمومی منتشر می‌گردد.
۲۶	(۵۵)	«ب»	-	سامانه صدور الکترونیکی		وزارت راه و شهرسازی مکلف است نسبت به بازنگری شناسنامه فنی-ملکی برای کلیه ساختمان‌های جدیدالاحداث و همچنین ایجاد و راهبری سامانه صدور الکترونیکی آن با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی اقدام نماید به‌طوری که امکان درجه‌بندی ساختمان‌ها و مستحقات جدیدالاحداث در دو بخش کیفیت ساخت و بهره‌وری انرژی در چهار رده فراهم گردد.

ردیف	ماده	بند	جزء	نام سامانه، پایگاه داده، پایگاه اطلاع‌رسانی و وبسایت	نهاد / دستگاه / سازمان مسئول	ماده قانونی
۲۷	(۵۷)	«الف»	«۳»	سامانه اطلاع‌رسانی خدمات گذر (ترانزیت)	ستاد ملی گذر مرز به مرز (ترانزیت)	بند «الف» - «ستاد ملی گذر مرز به مرز (ترانزیت)» به‌عنوان هماهنگ‌کننده و مسئول حوزه گذر (ترانزیت) و آماد و پشتیبانی (لجستیک) به ریاست رئیس‌جمهور (و در غیاب وی معاون اول رئیس‌جمهور) و عضویت وزرای امور اقتصادی و دارایی، صنعت، معدن و تجارت، کشور، نفت، امور خارجه، راه و شهرسازی، دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح و فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، رئیس سازمان و یک نفر عضو ناظر از کمیسیون عمران با انتخاب مجلس تشکیل می‌شود. دبیرخانه این ستاد در وزارت راه و شهرسازی تشکیل شده و وزیر راه و شهرسازی دبیر ستاد خواهد بود. آن دسته از وظایف شورای عالی هماهنگی ترابری کشور که به امر گذر (ترانزیت) و آماد و پشتیبانی (لجستیک) بین‌الملل پرداخته است از این شورای عالی منتزع و به ستاد ملی گذر مرز به مرز (ترانزیت) منتقل می‌گردد. وظایف این ستاد به‌شرح زیر است:
						۳. اصلاح فرایندهای گذر (ترانزیت) و آماد و پشتیبانی (لجستیک) بین‌الملل (اقدامات نرم‌افزاری) شامل بازنگری در مقررات (در چارچوب قوانین و مصوبات مراجع قانونی از جمله هیئت وزیران) و رویه‌های موجود، حذف مجوزهای غیرضروری و محدود نمودن زمان پاسخ‌گویی دستگاه‌های مرتبط، تعیین ضوابط سامانه اطلاع‌رسانی خدمات گذر (ترانزیت) در مورد ایجاد امکان رهگیری و تضمین موعد تقریبی تحویل کالا با هدف افزایش مطلوبیت دالان‌های گذری از ایران و تسریع در فرایندهای گذری (ترانزیتی)
۲۸		«خ»	-	سامانه پشتیبان تصمیم‌زنجیره‌های ارزش آفرین اقتصادی	دولت	دولت مکلف است حداکثر ظرف شش ماه از لازم‌الاجرا شدن این قانون، با هدف همسوسازی و ارتقای اثربخشی سیاست‌های اقتصادی در امور صنعتی، ترابری، تجاری و آمایش سرزمین و ارتقای جایگاه کشور در بازار تولید و تجارت جهانی و افزایش سهم‌بری از زنجیره‌های ارزش منطقه‌ای و جهانی، براساس مزیت نسبی مناطق مختلف کشور، نسبت به سیاست‌گذاری لازم جهت مدیریت یکپارچه زنجیره‌های ارزش آفرین اقتصادی و توسعه سامانه پشتیبان تصمیم این زنجیره‌ها و تشویق و حمایت از بخش خصوصی در راه‌اندازی زنجیره‌های ارزش و مراکز فرآوری و آماد و پشتیبانی (لجستیک) با اولویت مناطق محروم با رعایت موازین شرعی و ملاحظات امنیتی اقدام قانونی به عمل آورد.
۲۹	(۶۶)	«ح»	-	درگاه ملی مجوزهای کشور	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	بند «ح» - «به‌منظور ایجاد وحدت رویه و حمایت از حقوق کاربران و تسهیل رقابت سالم بین ذی‌نفعان، مسئولیت صدور پروانه کلیه خدمات ارتباطی (از طریق درگاه ملی مجوزهای کشور) با رعایت قانون تسهیل صدور مجوزهای کسب‌وکار، خدمات فناوری اطلاعات و هوشمندسازی و سکوی پیام‌رسان، تدوین و تصویب جدول تعرفه و تعیین حق اشتراک (آبونمان) آنها در چارچوب قوانین و مقررات کشور با رعایت مصوبات شورای عالی فضای مجازی برعهده وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات است.

ردیف	ماده	بند	جزء	نام سامانه، پایگاه داده، پایگاه اطلاع‌رسانی و وبسایت	نهاد / دستگاه / سازمان مسئول	ماده قانونی
۳۰				پایگاه ملی سلامت	ارائه‌دهندگان خدمات سلامت (دولتی، عمومی غیردولتی، خیریه و خصوصی)	ارائه‌کنندگان خدمات سلامت اعم از دولتی، عمومی غیردولتی، خیریه و خصوصی مکلف‌اند داده‌های سلامت و پزشکی ایرانیان و اتباع غیرایرانی را به‌صورت برخط و هم‌زمان با ارائه خدمت براساس قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی (پایگاه ملی سلامت) به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ارسال نمایند. از ابتدای سال دوم برنامه، هرگونه تمدید پروانه مسئول فنی، تمدید پروانه مطب پزشکان و سایر ارائه‌دهندگان خدمات و مراقبت‌های سلامت و همچنین تمدید پروانه تاسیس و بهره‌برداری و گواهینامه اعتباربخشی در بخش‌های سرپایی و بستری کلیه مراکز و مؤسسات ارائه‌دهنده خدمات سلامت در تمامی بخش‌ها منوط به انجام تکالیف فوق است.
۳۱			«۱»	سامانه پایش و ممیزی اسناد سلامت	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مکلف است با هدف ایجاد نظام هوشمند اطلاعات سلامت و استقرار کامل پزشک خانواده و نظام ارجاع در بستر الکترونیکی، ظرف دو سال از لازم‌الاجرا شدن این قانون، با آماده‌سازی مراکز امن داده و استقرار امضای الکترونیکی، کلیه سامانه‌های مراکز ارائه‌دهنده خدمات و کالی سلامت از جمله سامانه‌های بیمارستانی، نسخه‌نویسی و نسخه‌پیچی سرپایی، نرم‌افزارهای حوزه بهداشتی (سطح اول خدمات سلامت)، سامانه پایش و ممیزی اسناد سلامت و سامانه‌های خود-مراقبتی را به‌صورت یکپارچه به یکدیگر متصل نموده و با جمع‌آوری کلیه داده‌های سلامت تولید شده از این مبادی و ذخیره‌سازی امن و متمرکز آنها در پایگاه ملی سلامت مبتنی بر قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی ضمن مبیانت از اطلاعات سلامت شهروندان، نسبت به در اختیار قرار دادن اطلاعات موجود به پزشکان معالج یا هر فرد یا گروهی که قانوناً یا براساس مجوز اخذ شده از مالک اصلی اطلاعات (شهروند) امکان استفاده از این اطلاعات را دارد، اقدام نماید. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مکلف است ظرف سه‌ماه از لازم‌الاجرا شدن این قانون سند نقشه راه سلامت الکترونیک کشور با هدف استقرار نظام معماری یکپارچه سلامت الکترونیک را تهیه نموده و به تصویب هیئت‌وزیران برساند.
۳۲		سامانه‌های بیمارستانی				
۳۳		سامانه نسخه‌نویسی و نسخه‌پیچی سرپایی				
۳۴		سامانه‌های خودمراقبتی				
۳۵	(۶۹)	«الف»		پایگاه ملی سلامت		
۳۶			«۳»	پایگاه قواعد سلامت	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مکلف است تا پایان سال اول اجرای این قانون با هدف اعمال دقیق قواعد تجویز و خرید راهبردی خدمات و اعمال راهنماهای بالینی، پایش (کنترل) اصالت دارو و ملزومات و تجهیزات مصرفی، پایش (کنترل) هویت و صلاحیت تجویزکنندگان نسخه‌ها و دستورات پزشکی و نیز صاحبان امضای اسناد پزشکی در مشاغل و حرف وابسته به نظام سلامت، «پایگاه قواعد سلامت» (سامانه سنجش یکپارچه قواعد استحقاق خدمات سلامت، هویت و صلاحیت‌سنجی کلیه تجویزکنندگان نسخه‌ها و دستورات پزشکی و نیز صاحبان امضای اسناد در مشاغل و حرف وابسته به نظام سلامت) را با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی و الزام‌های مندرج در سند نقشه راه سلامت الکترونیک کشور راه‌اندازی نماید و در اختیار سامانه‌های مورد تأیید وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی قرار دهد.
۳۷				پایگاه ملی بیمه‌های سلامت کشور	کلیه شرکت‌ها و صندوق‌های بیمه پایه	کلیه شرکت‌ها و صندوق‌های بیمه پایه و سندوق‌های بیمه پایه و تکمیلی درمان با هر ماهیت حقوقی اعم از دولتی، عمومی غیردولتی، خیریه و خصوصی و نیز شرکت‌ها و صندوق‌های وابسته به اشخاصی که شمول قانون بر آنها مستلزم ذکر یا تصریح نام است مکلف‌اند تا پایان سال اول اجرای این قانون، کلیه مراحل استحقاق‌سنجی اعم از احراز هویت و پوشش بیمه‌ای و پایش (کنترل) هم‌پوشانی بیمه‌ای را منحصراً مبتنی بر قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی (پایگاه ملی بیمه‌های سلامت کشور)، به انجام رسانند. این شرکت‌ها و صندوق‌ها مکلفند داده‌های مرتبط با اطلاعات بیمه‌ای بیمه‌شدگان خود را در پایگاه، به‌روز نگه داشته و کلیه مراحل ارائه خدمات خود را منوط به استفاده از پایگاه نمایند.

ردیف	ماده	بند	جزء	نام سامانه، پایگاه داده، پایگاه اطلاع‌رسانی و وب‌سایت	نهاد / دستگاه / سازمان مسئول	ماده قانونی
۳۸	(۷۰)	«ج»	تبصره	سامانه‌های هوشمند سلامت	سازمان‌های بیمه‌گر	تبصره- سازمان‌های بیمه‌گر پایه و تکمیلی درمان مکلف‌اند موارد فوق را حسب مورد حداکثر ظرف یک ماه از لازم‌الاجرا شدن این قانون در بستر سامانه‌های هوشمند سلامت با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی، بارگذاری و استفاده نمایند.
۳۹	(۷۱)	«پ»	-	سامانه ردیابی، رهگیری و پایش اصالت کالاهای سلامت‌محور	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مکلف است نسبت به تکمیل سامانه ردیابی، رهگیری و پایش اصالت کالاهای سلامت‌محور برای دارو و تجهیزات و ملزومات پزشکی با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی اقدام نماید، به‌نحوی که تا پایان سال سوم اجرای برنامه، کل بازار را تحت پوشش این سامانه قرار دهد. بیمه‌های پایه و تکمیلی درمان در بخش سرپایی و بستری پس از تکمیل سامانه در صورت دریافت گواهی تأیید اصالت از این سامانه، مجاز به پرداخت هزینه دارو و تجهیزات و ملزومات پزشکی تحت پوشش آن هستند.
۴۰	(۷۲)	«الف»	-	سامانه ثبت قراردادهای صادراتی		جهت افزایش ضریب خودکفایی در تأمین مواد اولیه دارو، فرآورده‌های دارویی و محصولات کشاورزی، ملزومات مصرفی و تجهیزات پزشکی تا پایان سال اول اجرای برنامه با همکاری وزارتخانه‌های صنعت، معدن و تجارت و جهاد کشاورزی نسبت به ایجاد سازوکار مناسب برای رعایت معیارهای لازم جهت صادرات محصولات کشاورزی و دارو و راه‌اندازی سامانه ثبت قراردادهای صادراتی و تضمین حقوق و امنیت این قراردادها اقدام نماید. وزارت جهاد کشاورزی و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی (از طریق سازمان تابعه ذی‌ربط) مکلف‌اند جز در موارد ضرورت نسبت به اعلام ممنوعیت‌های صادراتی حداقل یک سال پیش از اعمال آنها اقدام نمایند. در صورت اتخاذ ممنوعیت‌های صادراتی، قراردادهایی که در چارچوب سازوکارها و معیارهای مذکور انجام شده باشد، مشمول این ممنوعیت‌ها نیستند. موارد ضرورت در هر مورد با تشخیص وزارتخانه‌های بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و جهاد کشاورزی تعیین می‌گردد.
۴۱	(۷۳)	«ت»	-	پایگاه اطلاعات رفاه ایرانیان	شورای عالی بیمه سلامت کشور	به‌منظور کاهش هزینه‌های مردم، شورای عالی بیمه سلامت کشور مکلف است نسبت به استطاعت‌سنجی مالی مبتنی بر داده‌های پایگاه اطلاعات رفاه ایرانیان در جهت تقویت رفتارهای مناسب بهداشتی و درمانی خانوارها از طریق برقراری نظام خودپرداخت متغیر و پلکانی برای بسته مذکور مبتنی بر بار مالی خدمات، اقدام نماید و مراتب را به تصویب هیئت‌وزیران برساند. سقف ریالی پرداخت از جیب بیمار به‌صورت سالانه در راستای هدف کمی مندرج در جدول شماره (۱۵) تا پایان برنامه و از طریق ساز و کار ماده (۹) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور تعیین می‌گردد.
۴۲	(۷۳)	«ح»	«۲»	(عدم توضیح دقیق در مورد سامانه‌های اطلاعاتی) سامانه‌های اطلاعاتی مرتبط با واردات، تولید و توزیع سیگار و انواع محصولات دخانی	وزارت صنعت، معدن و تجارت	وزارت صمت مکلف است: امکان دسترسی برخط سازمان امور مالیاتی کشور به سامانه‌های اطلاعاتی مرتبط با واردات، تولید و توزیع سیگار و انواع محصولات دخانی را با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی فراهم نماید.

ردیف	ماده	بند	جزء	نام سامانه، پایگاه داده، پایگاه اطلاع‌رسانی و وبسایت	نهاد / دستگاه / سازمان مسئول	ماده قانونی
۴۳	(۷۵)	«ب»	-	سامانه رصد، پایش و سنجش مستمر شاخص‌های فرهنگ عمومی	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	به‌منظور احصای دقیق و برخط داده‌های آماری مورد نیاز جهت تسهیل پردازش، تحلیل دقیق و ایجاد بستر مناسب برای آینده‌پژوهی روندهای سبک زندگی جامعه ایرانی، شناخت تحولات فرهنگی-ارتباطی و همچنین انتشار آنها، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مکلف است با همکاری سازمان صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران و مرکز آمار ایران و راهبری و نظارت مرکز رصد و برنامه‌ریزی و ارزیابی دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی و با رعایت اصل بیست و پنجم (۲۵) قانون اساسی و قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی نسبت به راه‌اندازی سامانه رصد، پایش و سنجش مستمر شاخص‌های فرهنگ عمومی، سبک زندگی مردم، مرجعیت رسانه‌ای و وضعیت ارتباطات کشور اقدام نماید. دستگاه‌های اجرایی و دارندگان پایگاه‌های داده موضوع این بند، به‌جز دستگاه‌هایی که مستقیماً زیر نظر مقام معظم رهبری هستند مکلف‌اند نسبت به ارائه مستمر و جامع داده‌ها به این سامانه به‌صورت برخط اقدام کنند. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مکلف است ضمن برقراری دسترسی برخط مجلس به سامانه فوق، گزارش تغییرات شاخص‌های فرهنگ عمومی را سالانه به کمیسیون فرهنگی مجلس ارسال نماید.
۴۴	(۸۰)	«پ»	«۲»	سامانه پنجره واحد خدمات	وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	بند «پ»- وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مکلف است با همکاری معاونت امور زنان و خانواده ریاست‌جمهوری، کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان به‌منظور توانمندسازی و حمایت از زنان سرپرست خانوار و بدسرپرست اقدامات زیر را انجام دهد: جزء «۲»- راه‌اندازی سامانه پنجره واحد خدمات در سال اول اجرای برنامه در راستای یکپارچه‌سازی فرایند شناسایی، جذب و خدمات حمایتی و توانمندسازی نهادهای حمایتی و مردمی در حوزه زنان سرپرست خانوار و بدسرپرست مبتنی بر لایه‌بندی خدمات با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی.
۴۵		«ت»	«۲»	(عدم ذکر نام سامانه) ایجاد سامانه‌ای برای ارزیابی عملکرد دستگاه‌ها و اثرسنجی مشاوره حین طلاق	وزارت کشور	جزء «۲»- با محوریت کاهش پنج درصد (۵٪) شاخص طلاق و از محل اعتبارات پیش‌بینی‌شده در لوایح بودجه سنواتی خود، سامانه‌ای را به‌منظور ارزیابی عملکرد دستگاه‌ها و اثرسنجی مشاوره حین طلاق و همچنین آموزش‌های قبل، حین و پس از ازدواج و بررسی سایر اقدامات حاکمیت در راستای کاهش طلاق و همچنین رصد وضعیت و علل طلاق در کشور براساس داده‌های قوه قضائیه و مبتنی بر جمعیتی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی طرف یک‌سال از لازم‌الاجرا شدن این قانون راه‌اندازی نماید.

ردیف	ماده	بند	جزء	نام سامانه، پایگاه داده، پایگاه اطلاع‌رسانی و وبسایت	نهاد / دستگاه / سازمان مسئول	ماده قانونی
۴۶		«پ»	«۱»	سامانه جامع صدور اسناد مالکیت و بستر یکپارچه استعلام دستگاهی	سازمان ثبت‌اسناد و املاک کشور	سازمان ثبت‌اسناد و املاک کشور مکلف است با همکاری وزارت میراث‌فرهنگی، گردشگری و صنایع‌دستی نسبت به رقوم‌سازی نقشه‌های عرصه و حریم آثار ملی و محدوده بافت‌های تاریخی در نقشه‌های حدنگاری (کاداستر) و همچنین لایه شهرها و بناها و محدوده بافت‌های تاریخی- فرهنگی در «سامانه جامع صدور اسناد مالکیت و بستر یکپارچه استعلام دستگاهی» با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی تا پایان سال دوم برنامه اقدام نماید.
۴۷	(۸۳)	«الف»	«۴»	پنجره ملی خدمات دولت هوشمند	کلیه اشخاص فعال در حوزه گردشگری و صنایع‌دستی	جزء «۴»- کلیه اشخاص فعال در حوزه گردشگری و صنایع‌دستی نسبت به اخذ مجوز لازم با رعایت قانون تسهیل صدور مجوزهای کسب‌وکار از طریق پنجره ملی خدمات هوشمند دولت اقدام می‌نمایند.
۴۸		«ج»	-	درگاه ملی مجوزهای کسب‌وکار	وزارت میراث‌فرهنگی، گردشگری و صنایع‌دستی	بند «ج»- به‌منظور تسهیل، تشویق و ایجاد مدیریت یکپارچه و متمرکز و تسریع در توسعه سرمایه‌گذاری بخش گردشگری ساحلی و دریایی توسط بخش‌های خصوصی و تعاونی، با رعایت قوانین و مقررات، تمامی تصمیم‌گیری‌ها برای اجرای طرح‌های گردشگری اعم از صدور مجوز از طریق درگاه ملی مجوزهای کسب‌وکار، پاسخ استعلامات، نحوه فرایند و قراردادهای واگذاری عرصه ساحلی و پهنه دریایی، استفاده از اسکله‌های موجود برای کاربری ترکیبی گردشگری یا مسافری با رعایت قانون تسهیل صدور مجوزهای کسب و کار، به شورایی در هر استان ساحلی با ریاست وزیر کشور یا نماینده وی که دارای شرایط شرعی لازم از جمله وثاقت و امانت است و عضویت رئیس سازمان حفاظت محیط‌زیست یا نماینده وی که دارای شرایط شرعی لازم از جمله وثاقت و امانت است و عضویت استانداران، مدیران کل میراث‌فرهنگی، گردشگری و صنایع‌دستی (دیبر)، منابع طبیعی و آبخیزداری، بنادر و دریانوردی و حفاظت محیط‌زیست استان و رئیس فدراسیون نجات‌غریق و غواصی جمهوری اسلامی ایران بدون حق رأی تفویض می‌گردد.

ردیف	ماده	بند	جزء	نام سامانه، پایگاه داده، پایگاه اطلاع‌رسانی و وبسایت	نهاد / دستگاه / سازمان مسئول	ماده قانونی
۴۹	(۸۵)	«ح»	-	سامانه شناسایی و مبارزه با قاچاق کالا و ارز	قوه قضائیه	به‌منظور شناسایی و پیشگیری از قاچاق کالا و ارز و تکمیل اطلاعات سامانه شناسایی و مبارزه با قاچاق کالا و ارز موضوع تبصره «۳» ماده (۵) قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، قوه قضائیه و سازمان ثبت‌استاد و املاک کشور مکلف‌اند حداکثر ظرف شش ماه از لازم‌الاجرا شدن این قانون، با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی علاوه بر تبادل برخط اطلاعات، امکان استعلام برخط کلیه سوابق محکومیت‌های قطعی و نیز اطلاعات متهمان قاچاق و اعسار محکومان قاچاق در محاکم حقوقی و کیفری و نیز کلیه اجرائیه‌های ثبتی و قضایی با ذکر موضوع پرونده و نوع و میزان محکومیت، اطلاعات اجرای احکام این پرونده‌ها، شامل میزان محکومیت پرداخت‌شده و پرداخت‌نشده، وضعیت اعسار و احکام مربوط، قرارهای تامین کیفری و تأمین‌خواسته صادرشده و اموال توقیف‌شده در اجرای تأمین، کلیه اطلاعات توقیف اموال و اسناد متهمان و محکومان قاچاق در محاکم قضایی و دوایر اجرای ثبت و وضعیت ایفای تعهدات اشخاص در دوایر اجرای ثبت را به‌صورت ساختاریافته و قابل بهره‌برداری، از طریق مرکز ملی تبادل اطلاعات برای سامانه مذکور فراهم آورد.
۵۰		«ث»	«۱»	سامانه مدیریت آسیب‌های اجتماعی	وزارت کشور	در راستای شناسایی و ساماندهی نقاط آسیب‌خیز و بحران‌زای اجتماعی در بافت‌های شهری، حاشیه شهرها و سکونتگاه‌های غیررسمی اقدامات ذیل با محوریت وزارت کشور از طریق سازمان تابعه ذی‌ربط و استفاده حداکثری از ظرفیت گروه‌های جهادی، حلقه‌های میانی و ساکنان از طریق نهادهای پیشرفت و توسعه محلی مردمی قانونی، با هماهنگی سازمان بسیج مستضعفین و با رعایت قوانین در این مناطق صورت می‌گیرد: ۱. شناسایی مولفه‌های کالبدی، جمعیت‌شناختی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ساکنان این مناطق و ثبت اطلاعات مربوط در سامانه مدیریت آسیب‌های اجتماعی با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی تا پایان سال دوم برنامه
۵۱	(۸۶)	«ب»	-	پایگاه داده مرجع برخط و یکپارچه اطلاعات مهاجران و اتباع بیگانه		با همکاری وزارت امور خارجه، وزارت اطلاعات، سازمان اطلاعات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، مرکز آمار ایران، فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، سازمان ثبت‌احوال کشور و سایر دستگاه‌های اجرایی، نسبت به ساماندهی، ورود، خروج، تردد، سرشماری، آمایش سرزمینی و ثبت‌احوال اتباع بیگانه، پناهجویان، مهاجران قانونی و غیرقانونی، به‌نحوی اقدام نماید که تمامی اطلاعات مهاجران و اتباع بیگانه در یک پایگاه داده مرجع برخط و یکپارچه گردآوری شود و درگاه‌های بهره‌برداری آن براساس ماده (۷) قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی برای سایر دستگاه‌ها ایجاد شود.
۵۲	(۹۱)	«الف»	«۵»	سامانه جمع‌سپاری خدمات و فرایندهای کاری	وزارت آموزش و پرورش	جزء «۵» - به‌کارگیری فناوری‌های نوین در ارائه خدمات اداری و آموزشی و پرورشی و سامانه جمع‌سپاری خدمات و فرایندهای کاری با تاکید بر تکمیل و یکپارچه‌سازی نظام آماري و سامانه‌های کاربردی آموزش و پرورش با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی

ردیف	ماده	بند	جزء	نام سامانه، پایگاه داده، پایگاه اطلاع‌رسانی و وبسایت	نهاد / دستگاه / سازمان مسئول	ماده قانونی
۵۳				سامانه نظام ایده‌ها و نیازها (نان)	مؤسسات و مراکز پژوهشی وابسته به دستگاه‌های اجرایی	مؤسسات و مراکز پژوهشی وابسته به دستگاه‌های اجرایی مکلفاند تا پایان برنامه حداقل بیست درصد (۲۰٪) ظرفیت اولویت‌های پژوهشی سالانه خود و موضوعات جهاد تبیین را با ثبت در سامانه نظام ایده‌ها و نیازها (نان) از طریق پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشجویی دانشجویان آن دستگاه یا دانشجویان شاغل به تحصیل در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی وابسته به وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سازمان بسیج اساتید، به انجام برسانند. موضوعات محرمانه مشمول این حکم نیست.
۵۴	(۹۴)	«الف»	-	سامانه نظام ایده‌ها و نیازها (نان)	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	به‌منظور جهت‌دهی فعالیت‌های پژوهشی و فناوریانه به‌سمت رفع نیازهای واقعی کشور و ارتقای بهره‌وری و افزایش اثربخشی تحقیقات و پژوهش با تأکید بر تحقیقات میان‌رشته‌ای با اولویت حوزه علوم انسانی، نظام تأمین مالی تحقیقات دولتی (اعم از طرح‌های پژوهشی، پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها) دانشگاه‌ها، دانشگاه فرهنگیان، پژوهشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و پژوهشی وابسته به وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سایر دستگاه‌های اجرایی به‌نحو اصلاح می‌گردد که تا پایان برنامه حداقل پنجاه درصد (۵۰٪) منابع بودجه عمومی مربوط به این تحقیقات در قالب طرح‌های تحقیقاتی هدفمند و اولویت‌دار مبتنی بر نیازها، مزیت‌ها و آینده‌پژوهی تحولات علمی و فناوری مندرج در سامانه نظام ایده‌ها و نیازها (نان) و اولویت‌های نقشه جامع علمی کشور هزینه گردد.
۵۵		«خ»	-	سامانه‌های نظارتی (کنترلی) و مراقبتی هوشمند کلیه معابر	شهرداری‌ها و وزارت راه و شهرسازی	ماده (۱۰۳) - در اجرای بند «۲۴» سیاست‌های کلی برنامه پنج‌ساله هفتم و به‌منظور تقویت زیرساخت‌ها و بهینه‌سازی سازوکارهای عمومی و دستگاهی برای مصون‌سازی و ارتقای تاب‌آوری و کاهش آسیب‌پذیری زیرساخت‌ها و سرمایه‌های ملی، میبایست و حفاظت از منافع ملی و مردم در قبال تهدیدات متصور اعم از رایانیک (سایبری)، زیستی، شیمیایی و پرتوی، الکترومغناطیس و نظامی با اولویت پدافند غیرعامل اقدامات زیر انجام می‌گیرد:
۵۶	(۱۰۳)			سامانه‌های مرزی نهادهای مسئول مستقر در مرزها	نهادهای نظامی، انتظامی و سایر نهادهای مسئول مستقر در مرز با هماهنگی ستاد کل نیروهای مسلح مکلفاند نسبت به ایجاد و پشتیبانی دسترسی وزارت اطلاعات و سازمان اطلاعات سپاه به داده‌های سامانه‌های مرزی خود و امکان مناسب استقرار سامانه‌های اختصاصی وزارت اطلاعات در مرز اقدام نمایند. وزارت اطلاعات و سازمان اطلاعات سپاه مکلفاند با استفاده از داده‌های اطلاعاتی موجود و با رعایت کلیه ملاحظات حفاظتی و براساس کارویژه مرز شورای امنیت کشور، نیازمندی‌های اطلاعاتی نهادهای امنیتی، نظامی و انتظامی مستقر در مرز را تأمین نمایند. دستورالعمل چگونگی نحوه تبادل اطلاعات و وظایف دستگاه‌ها ظرف شش‌ماه از لازم‌الاجرا شدن این قانون، توسط شورای امنیت کشور ابلاغ می‌گردد.	
۵۷		«ت»	-	سامانه‌های اختصاصی و اجا در مرز	وزارت اطلاعات	

ردیف	ماده	بند	جزء	نام سامانه، پایگاه داده، پایگاه اطلاع‌رسانی و وبسایت	نهاد / دستگاه / سازمان مسئول	ماده قانونی
۵۸	(۱۰۶)	«الف»	-	سامانه یکپارچه نظام اداری	سازمان اداری و استخدامی کشور	تمامی اختیارات وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی زیرمجموعه قوه مجریه در مورد جذب و به‌کارگیری نیروی انسانی به‌استثنای وزارت اطلاعات، سازمان بازرسی کل کشور (با رعایت ماده (۳) قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور مصوب ۱۳۶۰/۷/۱۹ با اصلاحات و الحاقات بعدی) و سازمان انرژی اتمی ایران در طول اجرای برنامه، موقوف‌الاجراست. هرگونه استخدام اعم از رسمی، پیمانی، کارگری دائم و موقت و عناوین مشابه و به‌کارگیری نیروی انسانی اعم از قرارداد کار معین، قرارداد کارگری، قرارداد از محل طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای، شرکتی و سایر عناوین، صرفاً بر مبنای اطلاعات ثبت‌شده در سامانه یکپارچه نظام اداری با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی و براساس مجوز مشترک سازمان و سازمان اداری و استخدامی کشور در صورت تأمین اعتبار توسط سازمان انجام می‌شود. هرگونه درخواست دستگاه‌ها برای جذب و به‌کارگیری نیروی جدید منوط به ثبت فهرست اسامی نیروهای مورد نیاز یا مازاد در سامانه فوق و تأیید سازمان اداری و استخدامی کشور مبنی بر عدم وجود نیروی متناسب در سامانه مذکور است.
۵۹		«پ»	-	سامانه نظارت و ارزیابی آموزش کارکنان دولت	مرکز آموزش مدیریت دولتی	مرکز آموزش مدیریت دولتی مکلف است با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی، «سامانه نظارت و ارزیابی آموزش کارکنان دولت» را به‌عنوان زیرسامانه یکپارچه نظام اداری طرف سه ماه از لازم‌الاجرا شدن این قانون طراحی نماید به‌نحوی که نظارت و ارزیابی مراکز آموزشی دستگاه‌های اجرایی و دوره‌های آموزشی برگزار شده براساس عملکرد ثبت‌شده در این سامانه انجام شده و صدور گواهینامه‌های آموزشی کارکنان از طریق آن انجام پذیرد.
۶۰	(۱۰۷)	«ج»	تبصره	پایگاه ملی هویت اشخاص حقیقی	سازمان ثبت‌احوال کشور	تبصره- سازمان ثبت‌احوال کشور مکلف است نسبت به راه‌اندازی پایگاه ملی هویت اشخاص حقیقی با امکان شناسایی روابط سببی و نسبی اشخاص حقیقی و شناسایی خانوار اقدام نماید.

ردیف	ماده	بند	جزء	نام سامانه، پایگاه داده، پایگاه اطلاع‌رسانی و وبسایت	نهاد / دستگاه / سازمان مسئول	ماده قانونی
۶۱	(۱۰۸)	«الف»	-	سامانه تدارکات الکترونیکی دولت (ستاد)	ستاد مبارزه با مواد مخدر قوه قضائیه وزارت دادگستری	مزایده‌های شعب اجرای احکام، دوایر اجرای ثبت و تصفیه امور ورشکستگی را از طریق سامانه تدارکات الکترونیکی دولت (ستاد) برگزار کند. وزارت صنعت، معدن و تجارت مکلف است امکان برگزاری این مزایده‌ها را در این سامانه فراهم سازد. مزایده کلیه اموال به‌جز اموال فاسدشدنی موضوع ماده (۶۶) قانون اجرای احکام مدنی مصوب ۱۳۵۶/۸/۱ باید از طریق این سامانه انجام شود و نیازی به فروش مال در محل موضوع مواد (۱۱۵) و (۱۱۶) قانون مذکور نیست. اشخاص برای شرکت در مزایده و ارائه پیشنهاد قیمت باید ده درصد (۱۰٪) قیمت مقرر در مواد (۷۳) تا (۷۵) قانون مذکور را به‌عنوان تضمین نقدی شرکت در مزایده به حسابی که از طریق سامانه مشخص شده تسلیم نمایند. در این صورت نیازی به پرداخت ده درصد (۱۰٪) بهای موضوع ماده (۱۲۹) قانون مذکور نیست و در صورتی که برنده مزایده در موعد مقرر بقیه بهای اموال را نپردازد، تضمین او به نفع دولت ضبط و به حساب خزانه‌داری کل کشور واریز می‌شود. دستورالعمل نحوه استفاده از تضمین بدل از تضمین نقدی و همچنین میزان و چگونگی اخذ و آزادسازی این تضمین ظرف سه ماه از لازم‌الاجرا شدن این قانون به تصویب رئیس قوه قضائیه می‌رسد. ستاد مبارزه با مواد مخدر نیز مکلف است مزایده‌های اموال موضوع ماده (۳۰) قانون مبارزه با مواد مخدر اصلاحی ۱۳۸۹/۵/۹ را از طریق سامانه تدارکات الکترونیکی دولت (ستاد) برگزار کند. وزارت دادگستری مکلف است گزارش عملکرد این بند را هر شش‌ماه یکبار به مجلس ارائه نماید.
۶۲		«ب»	-	پایگاه ملی اسناد و املاک و حدنگاری (کاداستر) کشور	قوه قضائیه	ماده (۱۰۸) - قوه قضائیه مکلف است در راستای توسعه هوشمندسازی اقدامات زیر را انجام دهد: ب) با ایجاد زیرساخت‌های لازم در طول سال‌های برنامه نسبت به صدور کلیه اسناد مالکیت (به‌استثنای وسایل نقلیه موتوری) به‌صورت الکترونیکی در پایگاه ملی اسناد و املاک و حدنگاری (کاداستر) کشور با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی اقدام نماید. مفاد سند مالکیت صادرشده در سامانه ابلاغ قوه قضائیه به مالک ارسال و مراتب با ارسال شناسه یکتای سند مالکیت به مالک پیامک می‌گردد.
۶۳			سامانه ابلاغ قوه قضائیه			
۶۴	(ثنا)	«پ»	-	سامانه ابلاغ الکترونیک قضایی	قوه قضائیه	ماده (۱۰۸) - قوه قضائیه مکلف است در راستای توسعه هوشمندسازی اقدامات زیر را انجام دهد: پ) احراز هویت اشخاصی که امضای ایشان برای دریافت تمامی خدمات ثبتی از قبیل دریافت خدمت از دفاتر اسناد رسمی، دفاتر ازدواج و طلاق و ادارات ثبت شرکت‌ها لازم است منوط به اخذ گواهی امضای الکترونیکی موضوع ماده (۳۱) قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۱۷ است. اتباع خارجی فاقد حساب کاربری در سامانه ابلاغ الکترونیک قضایی (ثنا) و اشخاصی که به‌عنوان محکوم یا متهم در زندان‌ها و بازداشتگاه‌ها حضور دارند و همچنین ارائه خدمات موضوع این بند در خارج از کشور از حکم این بند مستثنا هستند.

ردیف	ماده	بند	جزء	نام سامانه، پایگاه داده، پایگاه اطلاع‌رسانی و وب‌سایت	نهاد / دستگاه / سازمان مسئول	ماده قانونی
۶۵	(۱۱۳)	«ث»	-	سامانه جامع اسناد و املاک	سازمان ثبت‌اسناد و املاک کشور	سازمان ثبت‌احوال کشور مکلف است از ابتدای سال دوم برنامه، گواهی انحصار وراثت موضوع ماده (۳۶۰) قانون امور حسبی مصوب ۱۳۱۹/۴/۲ را با رعایت اصل دوازدهم (۱۲) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و قانون اجازه رعایت احوال شخصیه ایرانیان غیر-شیعه در محاکم مصوب ۱۳۱۲/۴/۳۱ براساس داده‌ها و اطلاعات موجود از قبیل پایگاه اطلاعات سبب و نسبی و بدون نیاز به درخواست وراثت و ذی‌نفعان ظرف بیست‌روز پس از ثبت واقعه وفات صادر و به وراثت و ذی‌نفعان ابلاغ نماید. گواهی انحصار وراثت مذکور ظرف ده‌روز پس از ابلاغ در هیئت حل اختلاف موضوع ماده (۳) قانون ثبت‌احوال مصوب ۱۳۵۵/۴/۱۶ قابل اعتراض بوده و رأی هیئت مذکور، ظرف بیست‌روز قابل اعتراض در دادگاه صالح است. این حکم مانع از طرح دعوی اثبات نسب و تنفیذ وصیت‌نامه و نظایر آن نزد محاکم نیست. سازمان ثبت‌اسناد و املاک کشور مکلف است پس از ثبت امضای وصیت‌نامه رسمی رونوشت آن را به سازمان ثبت‌احوال کشور ارسال نماید. سازمان ثبت‌احوال کشور مکلف است گواهی انحصار وراثت را بلافاصله پس از صدور به‌صورت برخط و آبی به سازمان ثبت‌اسناد و املاک کشور، فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، سازمان امور مالیاتی کشور، سازمان بورس و اوراق‌بهادار، بانک مرکزی و سایر دستگاه‌های اجرایی متقاضی اعلام کند. سازمان ثبت‌اسناد و املاک کشور مکلف است گواهی انحصار وراثت را بلافاصله پس از دریافت در سامانه جامع اسناد و املاک ثبت و در استعلامات بعدی منعکس کند. اجرایی این بند حداکثر ظرف سه‌ماه از لازم‌الاجرا شدن این قانون توسط وزارت دادگستری با همکاری سازمان ثبت‌احوال کشور تهیه می‌شود و پس از تأیید رئیس قوه قضائیه به تصویب هیئت‌وزیران می‌رسد.
۶۶		«پ»	-	سامانه هوشمند استعلامات مالی (سهام)		امکان استعلام برخط و آبی را از طریق سامانه هوشمند استعلامات مالی قوه قضائیه (سهام) در خصوص وضعیت مالی مدعیان اعیان یا ورشکستگی و محکوم‌علیه و بدهکار در دوایر اجرای احکام و دوایر اجرای ثبت ایجاد نمایند و در صورت لزوم، امکان توقیف محکوم‌به چنانچه اطلاعاتی در مورد اموال اشخاص دارند مکلفند در اجرای این حکم اطلاعات مذکور را به‌صورت برخط در اختیار قوه قضائیه قرار دهند.
۶۷		«ت»	-	سامانه شفافیت عملکرد وکلا و کارشناسان رسمی	قوه قضائیه	سامانه «شفافیت عملکرد وکلا و کارشناسان رسمی» را در خصوص وکلای کانون وکلای دادگستری، وکلا و کارشناسان مرکز وکلا، کارشناسان رسمی و مشاوران خانواده قوه قضائیه و کارشناسان کانون کارشناسان رسمی دادگستری تا پایان سال اول برنامه راه‌اندازی نمایند و ضمن پیش‌بینی امکان شکایت از وکیل یا کارشناس و امکان اعلام و گزارش تخلفات آنها و نیز پیش‌بینی فرایندی جهت اخذ نظرات موکلان و ذی‌نفعان در پایان هر پرونده، اطلاعات عملکردی منحصرأ شامل تعداد پرونده‌ها و موضوعات آنها بدون درج محتوای محرمانه پرونده‌ها، میزان حضور در جلسات دادگاه‌ها و پرداخت مالیات و حقوق دولتی را در دسترس مردم قرار دهند. در صورتی‌که تعداد گزارش تخلفات در یک موضوع از پنج مورد بیشتر شود دادستان کانون یا مرکز مربوط به‌عنوان مدعی‌العموم مکلف است در صورت وجود قرائن و ادله کافی راساً نسبت به اقامه دعوی، اقدام و موضوع را تا صدور رأی قطعی پیگیری کند.
۶۸		«خ»	-	(عدم ذکر نام سامانه) ایجاد سامانه خودکاربری دسترسی مردم به خدمات قضایی		«خ»- به‌منظور تسهیل دسترسی مردم به خدمات قضایی از قبیل ارائه و پیگیری درخواست یا شکوائیه به‌صورت الکترونیکی؛ قوه قضائیه مکلف است تا پایان سال اول برنامه، سامانه خودکاربری برای تمامی اشخاص ایجاد نماید تا کلیه درخواست‌های مورد نیاز به‌صورت غیرحضوری و از طریق درگاه خدمات قضایی ارسال گردد.
۶۹				درگاه خدمات قضایی		
۷۰		«ج»	«۲»	پایگاه جامع وکالت‌نامه‌ها و قرارداد‌های صلح		«ج»- قوه قضائیه مکلف است تا پایان سال اول برنامه جهت ساماندهی وکالت‌نامه‌ها و قرارداد‌های صلح نسبت به موارد زیر اقدام قانونی نماید: ۲. ایجاد پایگاه جامع وکالت‌نامه‌ها و قرارداد‌های صلح براساس شناسه یکتا و با قابلیت استعلام براساس قوانین

ماده قانونی	نهاد / دستگاه / سازمان مسئول	نام سامانه، پایگاه داده، پایگاه اطلاع‌رسانی و وبسایت	جزء	بند	ماده	ردیف
تا پایان سال اول برنامه، «سامانه خودکاربری اجرای مفاد اسناد رسمی لازم‌الاجرا» را با قابلیت‌هایی از قبیل امکان ثبت کلیه درخواست‌های موردنیاز در فرایند اجرا به صورت غیرحضوری و بدون مداخله عامل انسانی، فراخوانی اطلاعات و داده‌های لازم برای مدور اجراییه الکترونیکی از مراجع دارای اطلاعات مرتبط با اسناد لازم‌الاجرا، رؤیت کلیه اطلاعات و مستندات مرتبط با پرونده اجرا برای طرفین پرونده و بازداشت و رفع بازداشت برخط و آتی کلیه املاک دارای سند حد نگار (کاداستر) با شماره دفتر املاک الکترونیکی و با رعایت اصل محرمانگی برای محاکم دادگستری و دوایر اجرای ثبت و سایر مراجع دارای مجوز قانونی راه‌اندازی کند.	سازمان ثبت اسناد و املاک کشور	سامانه خودکاربری اجرای مفاد اسناد رسمی لازم‌الاجرا	-	«الف»	(۱۱۴)	۷۱
معاونت حقوقی ریاست جمهوری مکلف است با همکاری قوه قضائیه و سازمان اداری و استخدامی کشور و دستگاه‌های ذی ربط ظرف شش ماه از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این قانون، تمهیدات لازم را جهت ساماندهی «مراجع اختصاصی اداری» مبتنی بر رعایت اصول دادرسی منصفانه، تأمین حقوق مردم، رسیدگی شفاف، ثبت شکایات و ابلاغ آرا از طریق ایجاد سامانه جامع برخط، خودکاربر و رایگان با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی، عضویت یک کارشناس حقوقی از کارکنان دستگاه‌های اجرایی در تمامی مراجع اختصاصی اداری که به اختلافات و تخلفات رسیدگی می‌کنند به استثنای مراجعی که یک قاضی در آن عضویت دارد، انجام دهد.	معاونت حقوقی ریاست جمهوری	ایجاد سامانه‌ای جامع برخط، خودکاربر و رایگان	-	«الف»	(۱۱۷)	۷۲

مأخذ: همان.

- [1]. M.-Y. Wu, "Examining the impacts of information and communication technology (ICT) on national development and wellbeing: A global perspective," *Journal of Economy and Technology*, vol. 3, pp. 190-201, 2025/11/01/2025, doi: <https://doi.org/10.1016/j.ject.2024.11.006>.
- [2]. P. C. A. R. Advogados, "White Paper on Information and Communication Technologies 2023–2027: Strategic Vision for ICTs in Angola," *PLMJ Colab Angola, Angola, White Paper 2024/12//2024*. [Online]. Available: <https://www.plmj.com>
- [3]. عزیزاده، سعیده. مؤمنی، فرشاد. (۱۴۰۱). جغرافیا، اقتصاد و توسعه: توصیه‌هایی برای برنامه هفتم توسعه کشور. جغرافیا، ۲۰(۷۵)، ۵۷-۷۸.
- [4]. D. A. Seiam and D. Salman, "Examining the global influence of e-governance on corruption: a panel data analysis," *Future Business Journal*, vol. 10, no. 1, p. 29, 2024.
- [5]. اسفندیاری، حسین. نجفی فراشاه، سیدمحمد صالح و روحانی، سیدعلی. «تحلیل وضعیت موجود سامانه‌های اطلاعات اقتصادی»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. (بهمن ماه ۱۳۹۴). شماره مسلسل: ۱۴۶۹۶.
- [6]. عبداللهی، امیر. «ارزیابی عملکرد سامانه‌های الکترونیکی و الزام‌های هوشمندسازی بخش معدن و صنایع معدنی ایران»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. (آذرماه ۱۳۹۸). شماره مسلسل: ۱۶۷۷۷.
- [7]. ساجدی‌نژاد، آرمان، و صدیقی، امیرحسین. (۱۳۹۸). توسعه مدیریت اطلاعات علمی در بستر دولت الکترونیکی: مطالعه موردی سامانه‌های پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایراندک). مدیریت اطلاعات، ۵(۱ (پیاپی ۸))، ۴۰-۶۰.
- [8]. شریفیان، داوود. (۱۴۰۱). نقش دولت الکترونیک در ارتقای شفافیت و سلامت نظام اداری در ایران. همایش ملی ارتقای شفافیت.
- [9]. یوسفی، عطیه. «نگاشت مبتنی بر داده از زیست‌بوم سامانه‌های بخش عمومی»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. (۱۴۰۳/۰۷/۰۱). شماره مسلسل: ۲۰۰۸۹.
- [10]. میرزا محمدی، ایلیا. محمدی هارونی، فهمیه و مرتب، یحیی. «تحلیل نظارتی پیرامون اجرای ۲۳ پروژه اولویت‌دار دولت الکترونیکی»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. (۱۴۰۳/۰۳/۰۹). شماره مسلسل: ۱۹۸۵۲.
- [11]. عبدالعلی‌زاده شهیر، سیمین. «نظارت بر اجرایی سازی سامانه پنجره واحد مدیریت زمین (e-Land) در راستای اجرای ۲۳ پروژه اولویت‌دار دولت الکترونیک»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. (۱۴۰۳/۰۳/۱۰). شماره مسلسل: ۱۹۸۵۷.
- [12]. توکلی‌راد، رضا. سادات میری، حوریه. (۱۴۰۰). تحول‌گرایی حکمرانی: از دولت الکترونیک تا حکمرانی دیجیتال. فصلنامه علمی حکمرانی متعالی، ۲(۳)، ۱۱۵-۱۶۲.
- [13]. اصغرزاده، سپهر. صفری، عادل. «بررسی جایگاه دولت الکترونیک در عصر ارتباطات مجازی»، مطالعات مدیریت و حسابداری.
- [14]. ابراهیم‌پور، حبیب. زر جو، شبنم. نعمت‌الهی، حمیدرضا. (۱۴۰۲). تبیین آثار مزایای دولت الکترونیک بر قصد استفاده مداوم از خدمات دولت الکترونیک، بانقش میانجی اعتماد شهروندان، فرهنگ ملی و شکاف دیجیتال. پژوهش‌های مدیریت عمومی، ۱۶(۶۲)، ۱۳۱-۱۶۰.
- [15]. V. Khatri and C. V. Brown, "Designing data governance," *Communications of the ACM*, vol. 53, no. 1, pp. 148-152, 2010.
- [16]. U. Nations, "E-Government Survey 2022: The Future of Digital Government," *UN Publications*, 2022.
- [17]. یوسفی، عطیه. پهلوانی، جعفر. «رصد و شناسایی خلأهای قانونی در زمینه تحقق حکمرانی داده محور»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. (۱۴۰۳/۱۲/۰۴). شماره مسلسل: ۲۰۴۵۱.
- [18]. A. Cordella and N. Tempini, "E-government and organizational change: Reappraising the role of ICT and bureaucracy in public service delivery," *Government information quarterly*, vol. 32, no. 3, pp. 279-286, 2015.

- [۱۹]. حکاک، اسم‌هان. کوهی اصفهانی، احمد. یوسفی، عطیه و نصر اصفهانی، علیرضا. «روندهای مؤثر بر آینده حکمرانی ملی داده‌ها»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. (۱۴۰۴/۰۱/۲۵). شماره مسلسل: ۲۰۶۱۵.
- [20]. S. G. Grimmelikhuijsen and A. J. Meijer, "Effects of transparency on the perceived trustworthiness of a government organization: Evidence from an online experiment," *Journal of Public Administration Research and Theory*, vol. 24, no. 1, pp. 137-157, 2014.
- [۲۱]. بهرامی‌پاوه رحمت‌اله. (۱۳۹۷). تحلیلی بر روند پارادایم توسعه یافتگی و تأثیر آن بر همگرایی ملی در ایران. سیاست‌های راهبردی و کلان، ۶(۲۳)، ۴۹۷-۴۷۸.
- [۲۲]. سرخه‌دهی، فاطمه. اشتري مهرجردی، اباذر. (۱۴۰۱). آسیب‌شناسی تولید و فرهنگ اقتصادی مولد در برنامه‌های توسعه در راستای تدوین برنامه هفتم توسعه. فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۱۵(۱)، ۳۱-۶۵.
- [23]. L. Kompella, "E-Governance systems as socio-technical transitions using multi-level perspective with case studies," *Technological Forecasting and Social Change*, vol. 123, pp. 80-94, 2017/10/01/2017, doi: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2017.06.024>.
- [24]. R. Elmasri and S. B. Navathe, "Fundamentals of database systems seventh edition," ed: pearson, 2016.
- [25]. U. N. C. f. T. F. a. E. B. (UN/CEFACT), "Recommendation No. 33: Recommendation and Guidelines on Establishing a Single Window," Geneva, 2020. [Online]. Available: https://unece.org/sites/default/files/2020-12/ECE-TRADE-352_Rev.1E_Rec33_2020Edition.pdf
- [26]. R. Heeks, "Implementing and managing eGovernment: an international text," 2005.
- [۲۷]. هنرور، روح‌اله. قریشی، سید محمد حسین. «یکپارچگی اطلاعات و اصلاح ساختاری نظام اداری به‌سوی الگوی حکمرانی دیجیتال»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. (آذرماه ۱۳۹۷). شماره مسلسل: ۱۶۱۷۹.
- [28]. Å. Grönlund and T. A. Horan, "Introducing e-gov: history, definitions, and issues," *Communications of the association for information systems*, vol. 15, no. 1, p. 39, 2005.
- [29]. K. Layne and J. Lee, "Developing fully functional E-government: A four stage model," *Government information quarterly*, vol. 18, no. 2, pp. 122-136, 2001.
- [۳۰]. صدری‌خواه، امیررضا. مرتب، یحیی. «تکالیف قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی در قانون برنامه پنج‌ساله هفتم پیشرفت و ارائه پیشنهادها سیاستی»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. (۱۴۰۴/۰۵/۲۶). شماره مسلسل: ۲۰۹۰۱.
- [۳۱]. قانون برنامه هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۳-۱۴۰۷)، مصوب ۱۴۰۳/۴/۱۸ مجلس شورای اسلامی.
- [۳۲]. سازمان فناوری اطلاعات ایران.

گزیده سیاستی

در قانون برنامه هفتم پیشرفت به بیش از هفتاد سامانه، پایگاه، درگاه و عبارات مشابه اشاره و تکالیفی برای دستگاه‌ها مشخص شده است. گزارش حاضر به احصای و بررسی آنها پرداخته است.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir